

Alle Bælle

en erfaringsopsamlingsbog om fortælling i en børnehave



af Lisbeth Nielsen og Else Møller

Tjærbyvejens Børnehave Randers



Randers

Indholdsfortegnelse

Side:	Indhold:
1	Hvorfor lave et fortælleprojekt i bogform?
2	Hvad er "Ælle Bælle"? - Kan personalet inspireres til fortælling? - Kan fortælling mærkes på børnenes sprog?
8	Fortælling som pædagogisk værktøj
11	Projektforløb fra 2004 til 2006
12	Forældreinddragelse
13	Workshopdagen - Lene Brok - Fortælleøvelser
16	Lene Broks foredrag
27	Indgang til at arbejde med fortælling
28	Det fik vi ud af dagen
34	8 uger med fortælling
35	Projektets udvikling over de 8 uger
37	Personlige oplevelser med fortælling
48	Implementering af fortællingen i dagligdagen
49	Fortællestunder
62	Fortælle-personligheder
63	Fortællingens redskaber
65	Nye ord og vendinger
66	Summa summarum
67	Børn fortæller
87	I bagklogskabens klare lys

Forord

- At opleve 20 børn med åben mund, øjne så store som tekopper, øre så spidse som istapper og en stilhed, som dybt inde i en skov, når jeg fortæller historier, er en oplevelse, jeg gerne ville dele med mine kollegaer.

Men det var også en oplevelse, der var svær at dele. I første omgang tog jeg derfor blot udgangspunkt i min egen erfaring som fortæller i børnehaven.

Børnene blev fyldt med mine historier, og de var begejstrede. Det inspirerede mig og gav troen på, at projektet "Ælle Bælle" kunne blive til noget.

Mit ønske med "Ælle Bælle" er, at give mine kollegaer mulighed for samvær og nærhed med børnene via den mundtlige fortælling.

Jeg tror på, at fortællingen har en betydning for børnenes leg med ord, deres selvopfattelse og deres sociale forståelse. Det ville jeg gerne videregive til mine kollegaer, men hvordan kunne jeg formidle min tro på og begejstring for fortælling.

Jeg fremlagde min projektidé for Else Møller, leder af Tjærbyvejens Børnehave i Randers, og så der var ikke langt fra ord til handling.

Det har været spændende at følge kollegaers udvikling som fortællere. Og det var forløsende, da de forstod og mærkede effekten af fortælling.

De har nu oplevet tiden stå stille, og ordet stå frit spændt som en bue. De har oplevet luften tyk af nærvær, masser af fantasi, tusinde af billeder, og ikke mindst har de oplevet 20 børn med åben mund, øjne så store som tekopper, øre så spidse som istapper og en stilhed som dybt inde i en skov.

Jeg håber, "Ælle Bælle" kan give voksne, der arbejder med børn, blod på fortællertanden, at ordene vil flyde som vand, der hældes ud af en guldkande direkte ned i munden på et tørstigt barn.

God fornøjelse. Og husk, at alt har en begyndelse - der findes ikke fejl kun erfaringer.

Initiativtager til "Ælle Bælle"
Lisbeth Nielsen

Indledning

af Else Møller og Lisbeth Nielsen

Hensigten med bogen er at give andre mulighed for at kigge os i kortene, for på den måde at undgå at andre med samme idé skal opfinde den dybe tallerken endnu engang. Med projektet "Ælle Bælle" vil vi gøre vores erfaringer på området og holde dem frem til andre interesserede, der også tror på, at fortællingens nærvær og historiens effekt gør en forskel.

Personalet har været vores aktører i projektet, og uden dem var det ikke blevet til noget. Trods skepsis og slet begejstring på idéstadiet støttede de op om "Ælle Bælle" og ikke mindst, de satte både vilje og mod ind på at føre projektet ud i livet.

Den mundtlige fortælling har fået en renæssance - det er blevet moderne at fortælle. Ifølge psykolog og forfatter Lene Brok er det dog ikke kun et modefænomen, men en nødvendighed opstået af vores tids stadig stigende rodløshed. Lene Broks tilgang vender bogen senere tilbage til. (Se side 16).

Vores personlige erfaringer er, at fortælling kan gøre en forskel. Men man bliver ikke fortæller fra den ene dag til den anden. Det kræver forberedelse, selvforståelse og at man træder i karakter. Det kræver også, at tilhørerne er med på idéen.

"Ælle Bælle" er et fortælleprojekt, som er initieret af Lisbeth Nielsen og Else Møller, Tjærbyvejens Børnehave i Randers. Lisbeth Nielsen var i projektets start ansat som pædagog i børnehaven, hun er professionel fortæller, selvstændig underviser og kulturprojektleder i Randers.

Else Møller er leder af Tjærbyvejens Børnehave, og har sammen med Lisbeth Nielsen udtænkt og formuleret projektforløbet i forhold til institutionens børn, ansatte og dagligdag.

Projektet er støttet af Randers Kommunes Socialforvaltning og BUPL/SL's udviklingsfond.

Prolog

Der var engang en prut. Den boede i en hunde-hømhøm. Det var en stor hunde-hømhøm, for det var nemlig en kæmpe stor hund, der havde lavet den. Hunden hed Sniffer.

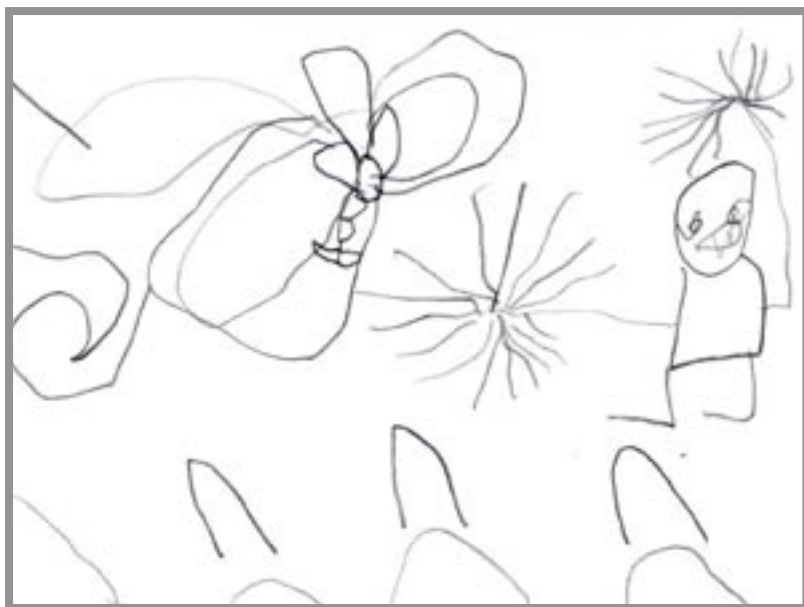
Prutten havde slet ikke lyst til at bo i hunde-hømhømmen, så derfor tog den en stige og kravlede ned ad den. Den hoppede det sidste stykke. Den skyndte sig at løbe ind i skoven og hen til en undervandsbåd. Han gik ind i den og sejlede helt til Tyskland. Undervandsbåden dykkede under vandet hele vejen.

I Tyskland gad han ikke at bo, for der larmede det for meget. Så tog han til Frankrig, men der kunne han heller ikke bo, for der var ingen huse. Men han havde hørt noget om, at man kunne bo på Mallorca. Hvis han skulle dertil, skulle han jo med en stor flyvemaskine, og det turde han ikke.

Så tog han hen til et sted, hvor der var vulkaner. Der var ingen huse, for vulkanerne havde sprunget hundrede gange. Der var heller ingen mennesker, de var alle sammen døde. De var blevet begravet. Derfor bestemte Prutten, at han hellere måtte bo i undervandsbåden. Det var det bedste sted.

Desværre løb undervandsbåden tør for benzin, så den sank ned til bunden, hvor der er meget koldt. Undervandsbåden sprang i stykker, så nu ligger Prutten på havets bund og er frosset til en isterning.

Børnene fra Grøn Stue

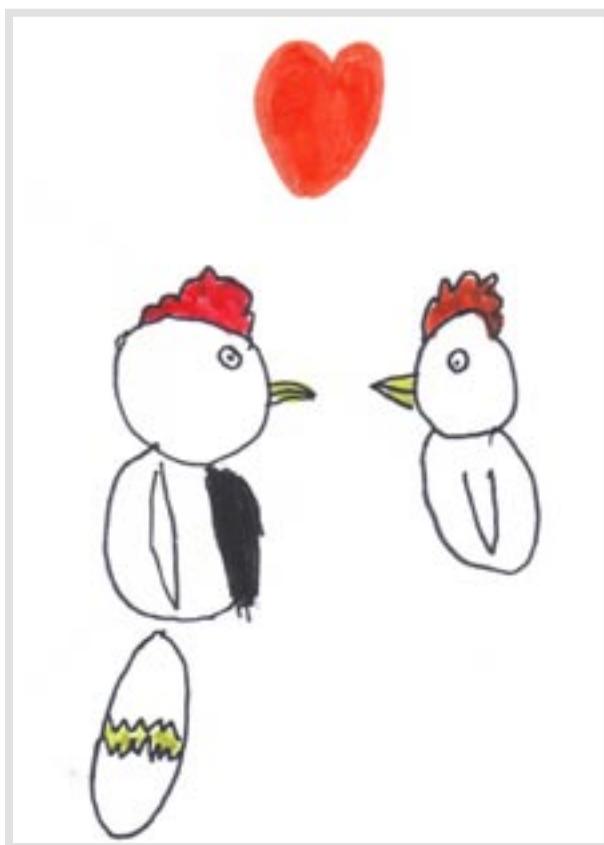


Hvorfor et fortælleprojekt i bogform?

af Lisbeth Nielsen

- Tidligt indså jeg, at jeg ikke, gennem min egen entusiasme for mundtlig fortælling, kunne inspirere mine kollegaer. Selv dem, jeg anså som oplagte fortællere, rynkede på næsen ad min begejstring og kunne slet ikke se, at det kunne matche eller leve op til de kendte pædagogiske værktøjer.

Jeg prøvede levende og ihærdigt at forklare, det er nærværet, den særlige stemning og mulighederne i fortællingen, der gør en forskel - at kilden til vandet udspringer fra en selv og lige lidt hjalp det. Jeg forsøgte mig med teori. Samlede gamle notater, artikler og udklip, som jeg delte ud. Igen uden resultat.



Ergo, tænkte jeg, at hvis jeg nogensinde skulle komme udover min enmandshær og åbne fortællingens muligheder, for såvel børn som for voksne, så måtte jeg få dem til at gøre deres egne erfaringer med mediet. Jeg måtte også huske at dokumentere det, så vejen fra tanke til handling herfra blev en smule kortere.

Jeg tror, der er en fortæller i os alle. Det kan bogen være med til at vise. Bogen kan være et redskab, som man kan bruge for at komme i gang med emnet, da de færreste af os er H.C. Andersen.

Vi er som folk er flest - ganske almindelige mennesker, der som oftest har det bedst med at læse en historie op, til nød at genfortælle en kendt bog, eller ved at støtte os til et billede eller en ting. Og det er netop den vej, man skal gå. Evnen til at være fortæller ligger ikke i at være fantastisk fantasifuld, men i at skabe nærvær med børnene via historiefortællingen.

Else og jeg vil gerne lave en bog, der, ud fra vores erfaringer og gode råd, kan bruges ved mundtlig fortælling i børnehaver. En bog, som kan inspirere andre børnehaver til at gå i gang med at fortælle en masse fantastiske historier.

Hvad er "Ælle Bælle"?

Formålet med fortælleprojektet "Ælle Bælle" er at finde ud af, om fortællingen gør en forskel.

Kan personale inspireres til fortælling?

For Lisbeth har det været inspirerende at se børnene danne billeder og være helt inde i fortællingen - og ikke mindst at høre børnene fortælle. Hun konkluderer, at "Ælle Bælle" har virket, fordi personalet tør fortælle og er blevet inspirationskilde for børnene; det er nu børnene selv, der fortæller historier.

Gnisten

Personalegruppen forklarer: - Lene Broks foredrag gav os rigtig meget. Hele kursusdagen, både med teorien og de praktiske øvelser fra Lisbeth, var et godt grundlag og gav os mod på projektet - hele samspillet med børnene; at se deres fordybelse og lyst er inspirerende.

- Men det kan være svært at finde tid til at forberede sig, og er man ikke forberedt, kan det give knap så god en historie. Det er svært pludselig at skulle være "vikar", når den som skulle have fortællerstunden er forhindret. Der, hvor gnisten var størst, var i starten - lige efter workshoppen. Der var det hele supergodt. Et godt råd til andre kunne være at lave stop-op-dage med nye input og indspark.

- De første fem til seks uger af den intensive del af projektet var rigtig gode. Her skete også den største udvikling hos børnene. I fem af de otte uger projektet kørte intensivt, var gnisten der. Og i løbet af de sidste tre uger begyndte tankerne at kredse om andre ting, der fylder i hverdagen.

- Julen, som i vores børnehave er meget traditionsrig, nærmede sig og krævede en del forberedelse: Julegaver, juletræstur, julefrokost for børnene og meget mere. Det kom til at betyde noget for engagementet i fortællerrollen.

Fortælling er et nyt redskab

- Vi har, som personale, fået fortælling som et nyt redskab i det faglige arbejde, men det er ikke blevet så stor en del af vores liv. Det har ikke ændret vores personlighed. Vi er ikke blevet miniudgaver af Lisbeth. Uden forberedelse føler vi os ikke sikre eller gode til at fortælle.

Personalet konkluderer, at kursusdagen var afgørende for deres motivation. De anbefaler en dag midtvejs, hvor man fortæller sine eventyr for hinanden, og mener, at motivationen kunne have fået en indsprøjtning med indbyrdes erfaringsudveksling og siger:

Husk saltvandsindsprøjtninger

- Vi må indrømme, vi er låst lidt fast i at det skal være til samling, vi fortæller. Vi har holdt fast i, at vi vil have ro, når vi fortæller og tror kun, at roen kan skaffes til samling. Hvis vi ikke bliver bedre til at fortælle på andre tidspunkter, er der en del ting, som må vige for projektet fx, sang, musik, dans, bevægelse og lege.

- Hvis fortællingen skal være en del af hverdagen, bliver det ikke ved med at være 'skemalagt'. Virkeligheden ser anderledes ud. Vi trænger til en saltvandsindsprøjtning, hvis det skal fortsætte.

- Med projektet er det lykkedes, at få personalet i gang med at fortælle - men fortællegnisten er ikke tændt i personalegruppen for altid, siger de.

- Vi er skidegode! Endnu en kompetence har vi fået. Giver det mon et løntrin?

Hvad er "Ælle Bælle"?

Formålet med fortælleprojektet "Ælle Bælle" er, at finde ud af om fortællingen gør en forskel.

Kan fortælling i dagligdagen mærkes på børnenes sprog og deres evne til at lege med sproget?

- Vi ved ikke om, vi gennem fortælling har medvirket til at øge førskolebørnenes ordforråd, siger personalegruppen. - Men deres evne til at lege med sproget er blevet styrket. Vi har lært dem at forklare og genfortælle. Og vi har givet dem nye redskaber til udvikling af deres leg.

- Børnene, der fortæller, har fået status. De får personlig opmærksomhed, når de fortæller. De har brugt de voksne som rollemodeller og overskredet deres egne grænser, siger Else. Lisbeth supplerer: - Det har betydet, at der er kommet en fortællekultur. På en af stuerne laver de nu fælles historier. Disse skrives ned og vises stolt til forældrene – et eksempel på det er 'prutte-historien'. Se under 'prolog'.

På en anden stue har børnene mere eller mindre overtaget fortællingen, de indtager gerne fortællestolen og springer ud i historierne.

Som fx Alex' historie. Han fortæller for hele gruppen, mens der spises madpakker:

*I starten var der en dinosaur, den boede i en spand.
Og den havde ble på, og den gik og gik og så kom der.... Der var en sten, bang, plask.
Og så havde den en tallerken med chokoladekiks, den spiste chokoladekiksene og hele bordet. Og... og så spiste den alle børnene og menneskene og alle urene.
Så gik den og gik igen og bang, og den faldt ned i lava og blev til en lille peng.
Så faldt pengene ned i igen og blev til en dinosaur igen, så løftede den et helt hus, og så smidt den det hen i et træ.
Og der sad mennesker i, og det var helt smadret ...
Så slog den en prut. Og så lavede den en kæmpepølse oven på vejen, og bilerne kørte hen over den, og de brugte vinduesviskerne, og det blev spredt ud, og så kunne de ikke se, og så kørte de ind i en anden lastbil ... Og der var pølser over det hele ...
Så kom der en politihelikopter, men den styrtede bare ned, den sprang i luften først, og politiet fløj ud med faldskærm, så blev faldskærmen skudt i stykker, det var nogen røver.
Så skudt politiet, og så døde røverne.
De sprang hele politistationen i luften.
Så var der en dag, så ringede ... og der gik ildebrand i huset, og de nåede lige at springe ned i brandbilen, så der gik også ildebrand i brandbilen.
Så kom politiet, og der var også ild i politibilen Og der kom en ambulance, den var der også ild i ... brandb..., nej ambulancen.
Og så var der en flyvemaskine, som dinosaurusen røg ind i, og den sprang i luften, og så gik dinosaurusen også i stykker. I rigtig små stykker.*

- Brugen af fortælling kan være med til at øge børnenes evne til at forklare sig, og den kan være med til, de bliver bedre til at bearbejde og formidle oplevelser, konkluderer personalet om børn, der laver eventyr, som handler om deres egne oplevelser.

- "Ælle Bælle" har givet børnene modet og lysten til selv at være fortællere. Det giver et selvværd, som personalet beskriver som: 'Jeg tør stå frem for gruppen.'

- Mange af børnene er, ifølge personalegruppen, blevet bedre til at genfortælle, huske samt til at forklare sig.

Fortællinger popper op af alting

Nogle af børnene giver de voksne stikord. Eksempelvis siger en dreng til en pædagog på vej hjem fra en tur: 'Jeg så en trolde inde i hækken!!' Og så er der lagt op til fortælle-ping-pong.

- Børnenes tegninger kan også føre til historier, som man kan fortælle – altså har fortællingen givet fantasien et skub, siger personalet.

Ifølge Else er børnene blevet fortællere. Deres formidlingsevne og indlevelsessevne er skærpet. - De oplever, hvordan de andre børn ser og hører deres fortælling og ikke mindst, hvordan de reagerer på deres fortælling. Lisbeth er enig i Elses betragtninger. - Børnene har fået en frihed til at fortælle frit. Fantasien har fået større spillerum. Med det mener hun, at børn og voksne fx på en gåtur, hurtigt tager historiefortællingen op på det mindste fingerpraj. Fortællekulturen er forankret både i de voksne og i børnene.

Fortælling opstår på tur

På en tur mødte Viktor og Mette en trolde. Victor opdagede den. - *Den sad i en hæk, lige der, hvor vi plejer at lave gymnastik. Da vi gik forbi hækken, sagde Victor, at trolde var sorte, og at den havde røde øjne og gul næse.*

Og så havde den så en nogle brune pletter, den havde også buler...

- Da vi kom hjem i børnehaven, kiggede vi tilbage for at se, om den var fulgt efter os.

Mette: *"Er der andre, som har set den her trolde"? Først var der ingen respons, men så...*

Et af børnene: *"Nej, jeg tror osse, jeg har set den."*

Mette: *"Hvor har du set den henne?"*

Drenge overfor piger

Lisbeth gør opmærksom på, at der har vist sig stor forskel på pige- og drengefortællinger. Og kommer med et par eksempler:

Ja, og så kom politiet, men nogen af dem, de fik stak hovedet af, og nogen af dem fik skært benene af. (Dreng)

En gang var der en pige, som var en prinsesse, og hun havde flotte møbler. (Pige)

Drenge er til historier med sværdekampe og farlige trolde med skarpe tænder. Piger vil gerne have historier med masser af lyserødt tyl og smukke prinsesser.

Det ses tydeligt fx ved børnenes genfortælling af "Rødhætte". Se side 78. En dreng sprang ganske enkelt første del af historien helt over. Han gik lige til sagen og begyndte der, hvor jægeren skød ulven og skar dens mave op.

En af pigernes version af "Rødhætte" var derimod meget tro imod den originale. Hun fortalte struktureret og detaljeret: *En gang var der en pige, der var 6 år. Og hendes bedstemor havde lavet en lille rød hat til hende. Og hun gik hele tiden rundt med den, så derfor blev hun kaldt Rødhætte. Et meget klart eksempel på de to køns særegne fortælle måder.*

Børnenes egne fortælleformer

Ligeledes afspejler fortælleformerne individet. Børnene har lært at lytte og stole på, at deres egne fortællinger er gode nok. Her har Lisbeth noteret sig nogle eksempler:

En pige fortæller historier. Hun ser sig omkring og bringer det, hun ser ind i historien.

Så kom Lisbeth lige over i børnehaven med så en en jakke, det så så en ud, som om hun var en baby, det var hun slet ikke, hun havde nogen bitte sko. Hun havde så en nogen træsko som julemanden.

En dreng bringer sine egne personlige erfaringer ind i historien. Se hele historien på side 76.

Ja, en potter, så kører han lige hjem, fordi der var ikke flere baner. Han ville ind. Og så sov han, så var der nogen, der bankede på. Så gik han ned og åbnede, det var ham, der som han betalte til ned på golfbanen. Så sagde han, "hvem er du?"

Jeg kom bare for at spørge, om du stadig har den der golfkølle," "det har jeg, okay." Så gik han igen, og så sov han igen.

En pige bringer egne oplevelser ind i historien. Se hele historien på side 82.

Den med strithåret, den hang nu i et træ, den havde lige bundet sit hår rundt om en gren. Så begyndte den at snurre rundt og rundt og rundt og rundt. De to drenge, det var en der havde bundet den.

Lisbeth: *Oppe i træet?* Pigen: *Nej, der havde bindet knuden op, og så snurrede han den lille trolde rundt. Han fik lige en karruseltur mere. Så kom det igen, så fik han mange, mange, han fik mange, mange ture, så mange at han var næsten helt rundtosset.*

De små lærer af de store

Det har vist sig, i projektet, at de yngre børn i børnehaven ret hurtigt har overtaget fortællerretorikken fra de store, blandt andet fordi projektet har udviklet sig fra kun at omhandle førskolebørnene til, at der nu fortælles for den samlede gruppe, det vil sige for børn i hele børnehavealderen.

Lisbeth forklarer: - De ved, at de skal sidde stille og lytte. Og under optagelser af historier på legepladsen, har ørerne på de mindste været strittende. De har deltaget aktivt, enten i genfortælling af historierne, eller i fri fantasi.

Eksempel:

Skolebarn: *Ja, og så sov den, og så låst hun døren op igen, for den var blevet låst igen. Og så gik hun lige så stille op.*

Dum, dum. Så vuf, vuf og så lagde hun maden ned i hundeskålen, og så spiste den (smaskelyde) lidt mad, og så sov den.

Mindre barn: *Hun gik ind og op på værelset, så sagde hun, jeg vil have mine biller? Så sagde drengen her, her, her er dine biller. Så, udenfor vinduet stod hun, 'WAAUUUU'.*

Se den oprindelige historie side 49.

Personalegruppen mener også, at de yngste børn er godt på vej. Men at intensive projekter som "Ælle Bælle" skal være aldersopdelte.

Læring via fortælling

Roen, der opstår ved fortælling, er med til at øge børns koncentration og dermed deres indlæring. Else og Lisbeth er enige og refererer til en undersøgelse: "Ro i klassen giver resultat", der slår fast, at når først larmen i klasseværelset er fjernet, kan de danske folkeskoleelever klare sig forbavsende godt. Meldingen kommer fra lederen af den danske PISA-undersøgelse, professor Niels Egelund fra Danmarks Pædagogiske Universitet.

- Det er så banalt. Når stemmen sænkes, er man nødt til at være koncentreret og lytte til, hvad fortælleren siger. Man lytter for at få sammenhæng i historien og ikke mindst for at få det hele med. Historien er en indgang til at forstå andre mennesker – til at skabe empati. Lisbeth beskriver, hvordan hun har brugt fortælling som læring.

– At man er døv, forstår børnene ikke. De kan ikke sætte sig i den døves sted. Her kan vi skabe empati ved at fortælle en historie om en dreng i forskellige situationer, hvor han ikke kan høre. Fx ved at skabe billeder på, at han er nødt til at snakke med hænderne, at han ikke kan høre, når vi råber 'så er der is', og heller ikke danser, når der bliver spillet musik. En sådan billedrig historie er med til at give børnene større forståelse for dét at være døv.

Fortælling formidler viden

- En dag, hvor det lignede og tordnede, og jeg skulle fortælle historie, tænkte jeg, i dag skal de lære om nordisk mytologi.

Og Lisbeth fortalte børnene om Odin og gederne, hvor de løber henover himlen. På den måde kan man berøre emner, børnene ellers først vil få kendskab til og billeder på, når de kommer i skole.

Et andet af Lisbeths eksempler er, at hun, via fortælling, tog emnet om sund og usund mad op.

- På et tidspunkt havde mange børn Kindersnitter og lignende med til madpakken. Så jeg lavede en historie om børn, der blev så enorm trætte, at de næsten ikke kunne komme op om morgenen, de kunne næsten ikke slæbe sig hen i børnehaven. Deres arme hang heelt nede ved jorden.

Så var der en af dem, der fik et æble. Sådan et havde han aldrig set før. Han tog en bid af det - der skete ikke noget. Dagen efter fik han en banan, og der skete stadig ikke noget. Så fik han en appelsin, og så var det lige som om, farven fra appelsinen hoppede over i hans kinder.

Hun forklarer, at det er en fortælling, der opstår spontant og ud af den fri fantasi på baggrund af observationer omkring børnene.

Else har et lignende eksempel, hvor hun har brugt en fortælling om pligter i stedet for 'den løftede pegefinger'.

Fortællingen er inspireret af en gammel sang, der fortæller om, at man skal rydde op: *"Der er en gammel trolde, der går hver aften ud på sold, når klokken slår tolv."*

Den handler om trolden, der går rundt og spiser det legetøj, som børnene har smidt og ikke ryddet op. Det gav anledning til en masse snak og børnene fangede hurtigt pointen. En pige sagde: *Jamen, jeg har da i hvert fald samlet mine bamser op.*



Fortælling giver sproglig selvtillid

Når børnene fortæller, afspejles deres sproglige niveau. Personalet har noteret sig, at nogle af børnene har lært nye ord. Og at andre leger samling: 'Nu er jeg den voksne, der fortæller jer noget.'

Lisbeth kommer med et eksempel på en sproglig observation, hvor en pige fortalte historien om "Rødhætte", og da hun kom til et bestemt sted, gik hun lidt i stå for at vurdere et bestemt ord:

Så, så ejerne ulven, og ejeren skært. Nej, ejeren skudt ulven. Nej, ejeren skød ulven, og ud sprang prinsessen og mormoren.

Pigen var klar over, at noget lød forkert og rettede det selv til: 'SKØD ulven'.

Nogen gange søger børnene øjenkontakt, når de reflekterer over ordets lyd eller betydning. Så kan man som voksen nikke eller støtte ved fx at spørge: Mener du 'SKØD'?

Børn fortæller for børn

På en stue har "Alle Bælle" udviklet sig til, at det ofte er børnene, der fortæller. Her viser børnene stolthed over at kunne fortælle. Det giver status at være den, der sidder oppe og fortæller til de andre. Der har de set og brugt de voksne som rollemodeller.

Et eksempel er Mikkel. Som fortæller er han meget opmærksom på at have kontakten med sine tilhørere, for når han giver lidt, kan han se gevinsten og reaktionen i sit publikum. Se Mikkels historier på side 74.

Nana, derimod, fortæller for sig selv – lange og udredende historier, hvor hun ikke tager hensyn til sit publikum. Det kan mærkes på tilhørerne. Se Nanas første lange historier på side 80.

- Sådan en fortælleoplevelse, giver barnet en social læring. Altså, det ikke er nok at sidde og fortælle en historie for sig selv. Vi er nødt til at kigge ud i verden og være opmærksomme på andre. Det er en blid læring i barnets socialisering, siger Lisbeth. Se Nanas korte historier på side 83.

Når vi som voksne lytter til børns fortællinger, tænker vi ofte: 'Kom nu til sagen'. Både Else og Lisbeth har erfaringer med lange historier og utallige gentagelser.

- Fx fortalte Mikkel 17 gange det samme med røvere og politimænd, og børnepublikumet grinede hver gang. Som voksen tænker man, 'nej, den holder altså ikke igen', men børnene grinede hver gang. Else oplever, at der er forskel på, når børn fortæller til børn, og når voksne fortæller til børn.

- Det er svært at vide, om man skal guide dem til at komme videre, for ofte sidder børnepublikummet mere ukritisk i længere tid, end de voksne gør, altså når fortælleren er på deres egen alder.

Fortælling som pædagogisk værktøj

Lisbeth og Else reflekterer over børnenes fortællinger og giver deres bud på, hvordan den voksnes fortællinger aktivt kan bruges i dagligdagen som et pædagogisk værktøj.



Fortællinger til håndtering af livets store bump

- Vi havde to piger, hvis forældre var skilt. Den ene var noget berørt af situationen, mens den anden havde accepteret den.

Lisbeth lavede en historie om en pige, hvis mor og far ikke havde det godt sammen og skulle skilles, og fik begge piger med på at fortælle en historie ved at stille dem spørgsmål om, hvordan de troede, pigen havde det.

Dermed blev en helt tredje historie konstrueret, der ikke havde noget med dem personligt at gøre, og som handlede om et emne, de havde fælles berøring med. Lisbeth spurgte pigen, som var tilpas med skilsmissen:

Hvordan havde pigen det med, at hun sådan skiftevis skulle være ved moren og ved faren? Og hun svarede: Det var hun da bare ligeglad med. Så fortsatte jeg historien med: Så en dag havde hun glemt sin bamse, som hun plejede at sove med hos far, og nu var hun hos mor.

- Her kunne jeg se, at den anden pige sad og lyttede og tog erfaringen med den glemte bamse ind.

- Jeg skabte en fortælling, der handlede om pigen, som var berørt af sine forældres skilsmisse. Fortællingen blev skabt gennem et andet barn. På den måde kunne hun lytte sig til det andet barns erfaringer og derigennem sætte sig selv i relief. Hun kunne se, at der er andre, der har det ligesom hende, som godt kan leve med det.

Fortælling til bearbejdelse af oplevelser

Julemanden og såret på knæet

Lisbeth fortsætter: - Vi havde en pige, der var bange for julemanden. Her kunne jeg bruge fortællingen til at afdramatisere figuren. Og lavede en historie til børnene om en pige: (Jeg lavede den, så hun kunne genkende sig selv i historieforløbet)

Der var engang en pige, hun var så bange for folk med røde hatte, hvidt skæg, store mænd og dem, der sagde 'Ho, Ho, Ho'.

- Og på et tidspunkt sagde hun: *Det er ligesom mig.* Hun havde siddet og fulgt intenst med i historien, nu kunne jeg gribe hendes genkendelse og fortsætte historien med en beskrivelse af julemanden, der er her for at sprede glæde og er en venlig, munter skabning.



Samme pige har lavet en historie om sig selv. Hun faldt og slog hagen, og blev efterfølgende syet under dramatiske omstændigheder. En traumatisk oplevelse. Hun lavede en historie om en prinsesse, der faldt og slog sit knæ, og om hvordan hun var ked af det. Og så skulle denne her prinsesse på sygehuset.

- Det var tydeligvis hendes egen historie. Pigen formåede at bruge sig selv til bearbejdning af oplevelser. Gennem fortællingen forsøgte hun at fortælle sig selv, at tingene ikke er så farlige, og at der ofte er en lykkelig slutning på mange ting. Hun har fået en ny handlemulighed og nogle redskaber til selv at kunne lave historier. Jeg så det som en bearbejdning af denne traumatiske oplevelse.

Her er historien:

"PRINSESSE MARY"

Der var en konge, der skulle væk. Den skulle over at lave noget, den skulle tegne over i et hus. Så skulle han hjem og sove, for han skulle på arbejde, når han stod op og han kom hjem og fik middagsmad. Han sov lidt til middag. Han skulle høre fjernsyn. Han hørte nogen snakke i fjernsynet, de sagde – at kongen og prinsessen faldt over på fliserne. Ambulance kom og tog kongen og prinsessen, de skulle på sygehuset. Prinsessen blødte. De skulle se, hvad der var galt med prinsessen. Hun havde slået sig på benet. Hun skulle syes på knæet. Hun græd og skreg, fordi det gjorde ondt. Så skulle hun hjem, og det var stoppet med at gøre ondt. Hun skulle have sting og tråd ud. Hun græd meget, og hun var helt alene, for kongen var på arbejde. Kongen skulle gøre prinsessen glad, han skulle give hende en krammer. Prinsessen fik en krammer og blev glad. Kongen skulle læse, fordi han gik i skole, når han kom hjem, skulle han lave lektier. Han skulle sove og på skole igen, han skulle vågne tidlig efter solen stod op. Prinsessen skulle spille computer. Prinsessen hed Mary, hun var ude og køre en tur. Mary ringede til kongen. Hun sagde: 'Er du hjemme?'. Så kunne hun komme hjem til kongen. (Fra støttebogen til Tsunamiofre.)

Brøleren

En mindre dreng lavede en historie om brøleren, som han var meget bange for.

Den kommer her:

Der var tre bukkebruser. Trolde faldt ned i vandet og druknede, og så kom spejdermand. Han reddede trolde og smed de tre bukkebruse ned i vandet. Plask, sagde det. De sprang op igen og smed spejdermand og trolde ned i noget kold vand. Det sagde plask. De spyttede vandet ud og sagde pva.. plav..hvea. Trolde og Spejdermand kom hjem. De boede langt væk, lige der. Der var ulækkert og pølser på taget, der hvor de boede. De tre bukkebruse boede der nede. De boede helt ned i kælderens. Der så grimt ud. Pludselig væltede køkkenet, det sagde pump. Brøleren var gået i stykker, der kom glasskår fra brøleren. Supermand var sur over, de væltede køkkenet. Han blev sur over brøleren. Supermand kom helt ned i gulvet, det var synd for ham. Og pludselig sprang han helt op til taget. Han kom ud for en ulykke, der kom kat, det var Sofie. Sofie lavede pølser på gulvet. (Fra støttebogen til Tsunamiofre.)

Formidling af gode ting

- Det kan også være de glade historier, hvor vi finder ud af nogle ting, vi ikke var klar over. Ting og oplevelser, som børnene er enormt glade for, og som betyder meget for dem, siger Else.

Fortælling var forgænger for psykologer. Før vi fik psykologer, brugte man, ifølge Lisbeth, fortællingen som udviklings- og konfliktløsningsredskab.

- Ens behov afhang af det livsstadie, man befandt sig på; om man gik fra barn til ung, fra ung til voksen, fra voksen til gift, og fra gift til at blive forældre. Alt efter hvor man var i sit liv, tog man det, man kunne bruge fra fortællingerne til egen udvikling. Eller hvis man stod i en konflikt med sig selv, brugte man fortællingen til at finde en løsning.

- Det er denne brug af fortællingen, som er ved at vende tilbage, fordi man spejler sig i fortællingen og finder personlige løsningsforslag. Ved at gøre fortælling til en del af hverdagen fx en gang om ugen får børnene mulighed for at hente viden til egen udvikling.

Personlig udvikling

- Voksne tænker rationelt i forhold til at løse et problem. Else forklarer: - Vi tænker: 'Jeg har det dårligt' – og op-søger andre voksne, som man fortæller/samtaler med. I et forsøg på bedre at forstå os selv, prøver vi at skabe en sammenhængende historie i vores liv.

- Børn derimod, der har et problem, har svært ved at sætte ord og følelser på. - I det øjeblik barnet kan gen-fortælle oplevelsen som et historieforløb, kan det binde hændelsen sammen. Når det får ord på, og når ordene kommer ud af munden gennem fortælling, så får barnet oplevelsen placeret. Det healer og er med til at sætte nogle oplevelser på plads. Barnet får dermed ro og plads til noget mere.

- Børnenes egne historier om prinsessen, der har slået knæet eller om pigen, der er bange for julemanden – er personlig udvikling. Her rækker hverken tegning, maling eller andre udtryksformer - her er fortællingen et ganske særligt og effektivt værktøj.

Private historier kræver tilladelse

- Hvis man bemærker et barn, der mistrives uden nogen synlig grund, henvende vi os til forældrene og gør op-mærksom på, hvad vi har set. Når det er afklaret med forældrene, kan man tage emnet op med barnet.

Else redegør: - Tilbage ved barnet fortæller man, at man har haft en snak med forældrene. Så er tilliden og trygheden oprettet. Nu er historien tilladt.

- Fortællingen kan bruges til at formidle historien. Den voksne kan fx indlede med: 'Der var engang en dreng', der har haft de samme oplevelser, som det barn man snakker med. Man kan bruge barnets fortælling til at spørge ind, hvis man har et grundlæggende kendskab til barnet og dets historie. Men private livshistorier, dem skal man have tilladelse til.

Projektforløb 2004-2006

2004	29. juni	Medarbejdersamtale mellem pædagog Lisbeth Nielsen og Leder Else Møller. Her opstår idéen med "Ælle Bælle". - Frem til august beskrives projektet.
	16. august	"Ælle Bælle" fremlægges i personalegruppen, det vedtages at tage projektet med på bestyrelsesmødet.
	19. august	"Ælle Bælle" fremlægges for bestyrelsen og bliver vedtaget.
	September, oktober	Projektet ligger stille på grund af omlægning af daginstitutionsområdet i Randers Kommune.
	2. november	Dialogmøde med socialudvalget. Vi opfordres af socialudvalget i Randers Kommune til at arbejde videre med projektet.
	December	Ansøgninger.
2005	Januar	Der findes egnede ansøgningssteder. Ansøgninger formuleres og sendes.
	Februar, marts, april	Vi venter på svar på ansøgninger.
	Maj	Ansøgningerne bevilliget. "Ælle Bælle" kører.
	10. juni	Møde med tekstforfatter Annemarie Winther om erfaringsopsamling på "Ælle Bælle".
	15. juni	Lisbeth afslutter sit faste ansættelsesforhold i Tjærbyvejens Børnehave. "Ælle Bælle" fortsætter uændret.
	15. september	Møde med personalet. De 8-ugers projektforløb fastlægges til at løbe fra uge 41/2005 til uge 48/2005. Rammerne om de ugentlige fortællinger fastlægges: Mandag, torsdag og fredag fælles for de to stuer kl. 10.30 – 11, samt tirsdag og onsdag på de enkelte stuer. Erfaringsopsamling efter hver fortælling. Personalet organiserer sig, så de har en bestemt dag i ugen, hvor de fortæller. Der snakkes forslag til "fortællerum"; en stol, et stearinlys, tæpper, kappe, en genkendelig ting. Der bliver 18 førskolebørn i fortællegruppen, emnet bliver 'heks', og fortællerummet bliver et tændt stearinlys på et lille bord.
	20. september	Forældremøde. Forældrene præsenteres for "Ælle Bælle" og opfordres til at observere børnenes fortællinger om emnet Hekse.
	8. oktober	Kursus for personalegruppen. Psykolog Lene Brok er gæstelærer.
	Oktober, november	Afvikling af 8-ugers projekt. Ugentlige fortællinger for førskolebørnene.
	13. december	Møde med personale. Der tages beslutningen om, hvor meget fortællingen må fylde, og hvor ofte der skal fortælles i dagligdagen i perioden december til marts.
2006	Januar, februar, marts	Implementering i dagligdagen. Fortælling i dagligdagen er stueopdelt.
	April, maj	Færdiggørelse og/erfaringsopsamling udmunder i en e-bog.
	Medio maj	Udgivelse af e-bogen "Ælle Bælle".
	August	Opfølgning i skolerne (denne del udgår, pga. udsættelse af projektet).

Forældreinddragelse

af Lisbeth Nielsen

På forældremøde den 20. september 2005 blev forældrene introduceret for "Ælle Bælle".

Projektet blev præsenteret, og jeg fortalte kort om fortællingens betydning. Derefter blev forældrene delt op i grupper med fire personer i hver.

Forældrene trak en ting fra fortællertasken og gik herefter ud i grupperne. Her fortalte de små historier ud fra tingene med emnet hekse som omdrejningspunkt for fortællingerne. Der var en livlig snak og fortælling.

Tilbage i det store forum blev de spurgt, om de havde hørt en god historie, de ville fortælle til os alle. Der blev 'joket' med, sådan gjorde man, når man ikke ville have fædrene til at komme til forældremøder fremover.

En far ville dog gerne fortælle den historie, han havde hørt fra en mor.

En lille kniv havde tilhørt en klog kone, hun hjalp mennesker, hvis de var syge, hun skar vorter af næser og bylder ud af munde. Og da en mand var meget syg, skulle hun skære maven op. Men det var for sent, og han døde, og folk sagde, at det var hendes skyld. Hun var en heks. De glemte, at hun faktisk havde hjulpet en del mennesker. De brændte hende på et bål ude på en mark. Og det var der på marken, fortælleren havde fundet kniven.

Efter klapsalverne var der tid til spørgsmål.

Der var spørgsmål om, hvordan "Ælle Bælle" kan smitte af på de små børn? Jeg svarede, at når de voksne først er blevet grebet af fortællingen, kan de ikke lade være.

Fra januar skal det ind i dagligdagen, og her vil de små også af og til høre historierne. Alle børn bliver store engang, og de store har brug for større udfordringer, så de smås tur vil komme.

Der var en positiv holdning til projektet. Forældrene fandt det spændende.

Der blev midt i forløbet uddelt spørgeskemaer til forældrene, men der var ingen, der svarede på dem. Vi lavede et nyt forenklet spørgeskema, idet nogle forældre havde givet udtryk for, at det første var for omfattende. Men her fik vi kun få besvarelser tilbage. (Se nye ord og vendinger side 65).



Der har ikke været tid til opfølgning på inddragelsen af forældrene. Denne del kræver en del tid og resurser, hvilket man skal tage højde for, hvis man vælger at have fokus på forældreinddragelse.

Vi må sige, at i vores "Ælle Bælle", har vi ikke opnået den ønskede forældreinddragelse.

Fortælleseminar i Tjærbyvejens Børnehave

Workshopdagen

Inspiration til fortælling

af Else Møller

De første tanker: - For at få personalet med på projektideen, for at skabe et fundament for motivation og inspiration skulle workshopdagen tilføres en person med en teoretisk baggrund til brug af fortælling i arbejdet med børn.

I en artikel i BUPL's fagblad "Børn og Unge" om et sprogprojekt i Herlev kommune, stødte vi på Lene Brok. Lene Brok har skrevet bogen "Fortæl, fortæl". Den købte vi, og Lisbeth læste den. Hun blev herefter overbevist om, at Lene Brok havde den tilgang til emnet, som vi gerne ville bruge.

Lisbeth kontaktede Lene Brok, som mente, at hun godt kunne give os det, vi søgte. Vi bestilte derfor Lene Brok til at holde det teoretiske oplæg på workshopdagen. I planlægningen af dagen var vi enige om, at den teoretiske del skulle ligge om formiddagen, og de praktiske øvelser med Lisbeth, skulle ligge om eftermiddagen.

Vores erfaringer fra andre kursusdage er, at det er en god måde at opbygge et kursusforløb på - med vekselvirkning mellem teori og praksis. Personalets tilbagemeldinger viser os, at vi valgte den rette fremgangsmåde; de var alle overvejende positive. Og efter workshopdagen glædede de sig til at komme i gang med at udvikle deres fortællinger.

Fortælleseminar i Tjærbyvejens Børnehave

Workshopdagen

Lene Brok

Lene Brok indleder dagen med sit foredrag om fortællingens betydning for børn. Hun er psykolog og arbejder i dag udelukkende med fortælling. Hendes erfaringer er, at det nærvær, der opstår mellem den voksne og det enkelte barn, er af stor betydning for barnets personlige udvikling og ikke mindst, at de emner - især folkeeventyrerne omhandler, er emner, som børnene selv ubevidst arbejder med for at udvikle sig.

Koblingen mellem nærvær og den symbolske bearbejdning af livets store spørgsmål, baner vejen for en sund udvikling af barnets selv.

Det er i meget korte træk essensen af det oplæg, Lene Brok valgte som introduktion til fortælle-workshopdagen i Tjærbyvejens Børnehave. Hele foredraget er gengivet på side 16.

Fortælleseminar i Tjærbyvejens Børnehave

Workshopdagen

Fortælleøvelser

af Lisbeth Nielsen

Efter Lene Broks oplæg og frokost gik vi i gang med fortælleøvelser:

1. **Bøger – personalet har fået en bog med hjem, for at lære historien uden ad – og skal genfortælle den for en kollega.**
2. **Husk – husk fra barndom, en fortælling, en oplevelse eller fri fantasi.**
3. **Ting – en genstand, der flettes sammen med en ting i en fortælling.**
4. **Billede – dan en fortælling ud fra et billede.**

Børnene havde sammen med en voksen valgt emnet: Hekse.

Processen var, at personalet først arbejdede to og to, dernæst tre og tre, fire og fire og til slut alle. Det var planlagt, at historierne skulle optages. Det at fortælle (specielt første gang) kan være en meget grænseoverskridende handling for den enkelte, så da personalet ikke ønskede at blive båndet, blev dette selvfølgelig respekteret.

ad. 1 Bøger

Personalet blev delt op. To og to skulle de sammen fortælle den historie, de havde haft med hjemme (en bog). Herefter samledes vi alle, og to fortalte den historie, de selv havde hørt til den samlede flok.

ad. 2 Husk

Og gruppen blev igen delt op to og to. Nu skulle de fortælle en historie, de kunne huske. Tilbage og samlet i gruppen igen, var der ingen, der havde lyst til at fortælle, hvad de havde hørt eller for den sags skyld deres egen historie. Men snakken gik, og så kom der alligevel to fortællinger på bordet - én kunne ikke huske slutningen på den huskede historie, og den anden var H.C. Andersens "Historien om en moder".

ad. 3 og 4 Ting og billede

Opgave 3 og 4 blev på grund af tidsnød slået sammen. Personalet kunne vælge et billede eller en ting at lade fortællingen udspringe fra. To valgte en ting, og fire valgte et billede. Nu blev de delt op i to grupper, med tre i hver. Der blev digtet gode historier. Og enkelte blev genfortalt, da vi atter var samlet. En havde ikke fået lavet en slutning på sin historie, så den svævede i det uvisse – klar til at få en slutning.

Alle udtrykte tilfredshed med workshopdagen. Det havde alt i alt været en god dag. Stemningen var god, da de trætte og mættede af input gik hver til sit med opfordringen om at fortælle for deres børn, børnebørn, eller til nød, ægtefæller. Og ikke mindst med opfordringen om at bruge hinanden til at afprøvning af egne historier - eventuelt i en middagspause.

Fortælleseminar i Tjærbyvejens Børnehave

Workshopdagen

Foredrag af Lene Brok

Man kan altid nå det, man mangler, når man bliver større

Psykolog Lene Brok indledte sit foredrag med at fortælle om, hvordan hun har brugt fortælling i sit arbejde, da hun i sin tid arbejdede på institution for psykotiske børn.

- Når man har med psykotiske børn at gøre, ved man, det store problem er kontakten. Man kan ikke få kontakt til børn, der lider af psykose. Personalegruppen skal bruge al sin energi på at nå ind til børnene. Her opdagede jeg, at hvis jeg fortalte et lille eventyr, nåede jeg indtil nogle af børnene.

- Jeg lagde også mærke til, at når jeg havde dårligt fungerende børn ude i kommunerne, så gjorde jeg helt intuitivt det, at jeg tog de her børn med ud af deres familier, og så gik vi på børnebiblioteket. Det gjorde vi altid, og det var der altså ikke andre børnepsykologer, der gjorde.

- Jeg fandt ud af, jeg faktisk gjorde det helt systematisk; tog dem hen på børnebiblioteket, ud af elendigheden, hen og sidde et sted. Læse i en bog, måske fortælle en lille historie. Jeg fandt ud af, det var mit medie, og da der ikke var andre psykologer, der gjorde det samme, så måtte jeg raffinere det og finde ud af, 'hvad er det egentligt, du har gang i'.

- Jeg fulgte min egen passion, for jeg har altid været vild med fortællinger - måske fordi jeg ikke havde nogen som barn. Vi havde ikke bøger i mit barndomshjem, så jeg blev 'fortælle-freak' som voksen. Man kan altid nå det, man mangler, når man bliver større.

- Det var ikke historier, jeg selv fandt på – jeg arbejder primært med folkeeventyr.

Børn og læsning

- Jeg har været involveret i mange læseprojekter blandt andet om, hvordan man skaber sprogstimulering og læselyst. I 1996 fik jeg penge af Dansk Forfatterforening, til at tage ned at besøge "Casa di Lettura" (læsehuset) i Verona, Italien.

- "Casa di Lettura" er en patriciavilla i udkanten af Verona, hvor børnene kom hen to gange om ugen – og de bestilte ikke andet end at læse. Her kunne de få en masse gode bøger. Der var totalt fred og ro. Og voksne, der satte i scene, og som kunne give dem de rigtige bøger og stimulere dem. Der var totalt fred og ro. Det var så velsignet. Der var få lænestole, et bord man også kunne sidde ved. Så var der en lille kat, der vimsede rundt, og sugede fred og ro til sig. Den hed 'Biblio' denne her kat. De urolige børn, blev smittet af denne ro fra katten, og der foregik ikke andet end læsning.

- Det korte og lange er; de børn, som kom i dette hus, blev storlæsere på de par år, de var der. Min opgave var at finde ud af - hvad var metoden?

Voksne sproglige læsende forbilleder

- Det var ikke metoden. Hvad var det så? Det var selvfølgelig fordi, der var fokus på netop den aktivitet, det kan vi jo sige os selv. Altså, hvis der bliver sat så meget fokus på, og der bliver skabt fred og ro, og alle arbejder om det – så kan man nå langt.

Men den helt afgørende faktor var de voksne. De voksne var forbilleder, de var passionerede fortællere og læsere, og de var ildsjæle – frem for alt.

- Man kan så meget, hvis man har nogle voksne, der er sproglige læsende forbilleder. Direktøren for huset og hans kone, de var sådan nogle, som sagde til børnene: (med den karakteristiske latinske iver og overtalelse i tone og tryk) "DU skal læse denne her af H.C. Andersen, prøv at se det smukke stykke, der er her... prøv at læse det." Og så læste de op. De troede på, at det skulle man altså, hvis man skulle blive et lykkeligt menneske og kunne klare sig, så skulle man kunne bruge ord – man skulle kunne læse.

- Det var det med at skabe et rum i stilhed, fokusere på en aktivitet, at de voksne blev mere tydelige, og at de havde et budskab, som de ville give videre til børnene.

Mundtlig fortælling – det stærkeste interaktive medie

- Da jeg kom hjem – stadig i 1996, begyndte jeg udelukkende at arbejde med mundtlig fortælling i forhold til det med at læsestimulere og sprogstimulere. Jeg fandt nemlig ud af, at når man brugte mundtlig fortælling, så kunne man netop fremstå som et tydeligt voksent menneske, der ligesom viste, hvem man var, hvor glad man var for nogle ting, hvilke følelser man havde for noget. Man træder meget i karakter, når man fortæller – man behøver bare nogle få fortællinger, så træder man i karakter.

- Jeg har lavet projekter på biblioteker, i skoler, børnehaver og i specialskoler med børn, som havde det vanskeligt. Det har været i et tæt samarbejde og forskning med både Sverige og Norge, fordi mundtlig fortælling er det stærkeste interaktive medie, vi har i dag. Det er så stærkt et medie, så det er bare med at blive bevidst om, hvad det rummer, hvad det kan, og så tage det til sig.

Renæssance i fortælling uden bog

- Med den moderne fortællebevægelse er der efterhånden lokale fortællegrupper overalt rundt om i landet, og der er opstået en renæssance i fortælling uden bog. Hvorfor nu? Jeg tror ikke, det er noget tilfælde, jeg tror på, tiden kalder på, at folk har brug for at mødes omkring fortællinger, fordi vi lever i en turbulent tid, hvor vi har problemer med identiteten; hvem er jeg, og hvor hører jeg til?

- Inden for mange humanistiske fag (litteratur, psykologi, historie m.v.) er der kommet fokus på det narrative – det betyder bare, at der er et fortællende element – et meget meget vigtig element – i den måde børn og voksne erkender ting på.

- Man kan fastholde børnene meget lang tid, når man arbejder målrettet med fortælling.

Man kan betragte det som om, barnet har tre slags sprog:

Barnets første sprog er kroppen

- Barnet kommunikerer med sin krop, når det er helt lille, og det ikke har ord. Det har dets sanser, følelser og dets måde at registrere på. Dette er barnets første og meget vigtige sprog. Et blik sammen med moren eller pædagogen. En kropsholdning er et utroligt stærkt sprog præget af sanser og meget nærvær! Kropslig tæthed med barnet på skødet eller i sin favn.

Barnets andet sprog er, når det begynder at kunne bruge sproget

- Det mundtlige fortællende sprog er sproget inden skriftsproget. Det er altså børnehavebørns sprog. Og det er et sprog, som er meget knyttet til det første sprog, fordi det jo bygger på hinanden. Der er stadig meget med blik, kropskontakt, følelser, intuition, fantasi i det mundtligt fortællende sprog, som børnehavebørnene har.

Det tredje sprog er skriftsproget

- Det er i skolen, at barnet begynder at læse og skrive. Skriftsproget er præget af høj grad af abstraktion og logik i forhold til de to tidligere sprog. Det fjerner sig fra kroppen og fra sanserne, men alle tre sprog bygger på hinanden. Man kan sige, hvis man springer det andet sprog over – det mundtlig fortællende sprog, som er så tæt knyttet til følelser og nærvær, så kan det smitte af, således at børnene får det sværere med skriftsproget i skolen, hvis vi ikke dyrker det.

- Det kunne godt være, at vi skulle blive meget mere bevidste om det, at børn i børnehaven og i skolen skal blive



opelsket til at fortælle historier, og at deres lærere skal fortælle historier. Hvis man dyrker det, kunne det være, der ville ske noget helt markant med børns læsning og med deres skrivning. Billedsprog er det, der kendetegner fortællinger, dvs. man ser en masse ting for sig – det taler til børn.

- Jeg synes ikke, der bliver gjort ret meget ud af mundtlig fortælling i de indskolingsklasse 1., 2., og 3. klasser jeg kommer i. De betragter det ikke som rigtigt skolearbejde. Og det synes jeg, er fantastisk mærkeligt, når man tænker på, hvis man fremmer dette her, så kan det være, at børnene får sproglig selvtilid.

- Børn lytter til en lærer eller pædagog. De skal sidde og mærke: 'Orv, det kunne jeg godt tænke mig det der. Det stjæler jeg lige, og det vil jeg også prøve. Jeg vil gerne ligne min pædagog, som jeg holder af, og som fortæller denne historie.' Hvor skulle de ellers have det fra? Det er jo på den måde, det foregår!

- Jeg synes, det fortællende sprog bliver skudt til side i skolen. Det er sørgeligt for børnene og de resurser, der ikke bliver udnyttet. Jeg tror, det ville være godt, hvis vi blev mere bevidste om det, for der sker jo det de steder, hvor man begynder at arbejde med det, der opdager de voksne, at de får mere energi af det.

Skriftsproget har fået overret i skolen

- Mange pædagoger og lærere tænker: 'Nu skal vi til at lære endnu en ny ting, vi har så meget andet, vi skal gøre.' Men de bliver ikke tappede for energi. Hvis de bare lærer lidt af dette her, vil de opdage, hvor spændende og sjovt det er – de får energi af det!

- Nogen er bange for at begynde at fortælle, fordi de ikke har noget sikkert foran sig. Mange lærere har svært ved at lægge bogen fra sig. Hvis de mangler den - brænder lokummet! Man har altså glemt, hvor vigtigt det er, at man bare kan stå der og fortælle. Dermed kan vi kan se, at skriftsproget har fået overret i skolen. Meget tidligt i børnenes liv, allerede i børnehave- og i 1. klasse, er bogen central. Det er også dejligt og naturligt, sådan skal det jo gå, men det ville være dejligt, hvis man havde begge ting, der kørte ved siden af hinanden.

Tydelige voksne på vejen til en sund personlighed

- De tre sprog, der bygger på hinanden, danner grundlaget for, hvorfor det overordnet er så godt at fortælle for børn. Hvis man kigger på de typiske psykiske lidelser vi har, så er det nogle af de lidelser, man kalder for 'borderline' – grænsetilfælde. Problematikken er, at man har en skrøbelig selvfølelse. Det er meget udpræget også for såkaldte normale mennesker; at man kan have en skrøbelig selvfølelse, og man kan have problemer med at komme for tæt på andre eller for langt væk fra andre – en svøbe i vores tid er den store mangel til at skabe rum for nærvær.

- Nærvær, hvor man har tid og sætter sig ned og bare er der. Hvor man er til stede og kan tilbyde sig som voksen. Man behøver ikke at rende rundt med halvtredstusinde projekter, hvis man ved, hvor vigtigt det er, at man som voksen er til stede, når børnene kommer hen til en som base. Hvor vigtigt det egentligt er, at man kan rumme børnene.

- Mange tror, de skal lave halvtredstusinde aktiviteter på én gang, for at det er godt også af hensyn til forældrene. Men det, børnene har allermest brug for, er nærvær fra nogle tydelige voksne - og det er så banalt, så det er helt uhyggeligt, men nogle gange er det det banale, der er det allermest basale. Vi skal holde fast i dette urgamle instinkt, som vi alle har.

- Vi skal holde fast og sige; 'det er ikke spor banalt! Måske er vi koblet på afveje i vores måde, at have børn på i vores tid, måske bliver børnene kostet rundt til for mange steder. Måske bliver de for rodløse og udvikler ikke denne her ro og indre røde tråd, som skaber en personlighed i harmoni. Så lad os da endelig snakke om det banale – og det er banalt at tale om historiefortælling. Det gør vi, for det er vigtigt.

- Børn har brug for nærvær og tydelige voksne for at kunne have de relationer, som gør, at man kan opbygge en sund personlighed. Og derfor er historiefortælling utrolig betydningsfuld.

Den sociale, kulturelle, sproglige, følelsesmæssige – den personlige udvikling

Folkeeventyr

- Jeg bruger folkeeventyrerne som eksempel, fordi der er så meget læring i dem, og da jeg er psykolog, kan jeg jo godt lide at arbejde med det, der ligger mere i dybden, og som kan give næring til sjælen. Men man kan også fortælle rim og remser, livshistoriske små bidder, fantasifortællinger. Udgangspunktet for fortælling af folkeeventyrene er børn fra fire år og opefter.



- Folkeeventyr er eventyr af ukendte forfattere fx, Grimms eventyrsamling, "Rødhætte", "Snehvide", "Tørnerose". Der bliver brugt gammeldags ord, og det er mærkelige fortællinger.

- Man tænker; 'det kan man da ikke bruge i dag.' Det kan man med de fleste. Hvis man arbejder lidt med dem, bliver de dødsens interessante at se på. Folkeeventyr er en slags novelle: en lille kort interessant fortælling for børn. Lad os fx tage "Rødhætte", som får at vide, hun skal ud til bedstemor, og så sker der hende nogle ting i skoven, som vi jo godt kender. Hun møder ulven og til slut kommer hun hjem.

- En meget enkel fortællestruktur - en start, forløb og slut. Sådan er alle folkeeventyr. Og det passer så godt til mindre børn med denne helt enkle tredelte struktur. Denne struktur siver ind i børnene, når man har systematisk eventyrfortælling (en gang om ugen), så de selv begynder at fortælle 'der var en gang... og slut'.

- Folkeeventyr er skrevet på billed- og drømmesprog. Der sker nogle mærkelige ting, lidt drømmeagtige ting i folkeeventyrerne, som vi ikke altid kan forstå eller forklare, men børnene, de studser ikke over det. De synes, det er helt okay med magi og ting, der ikke hænger sammen. De har deres egen logik de her historier, som er drømmesproget – det symbolske sprog strukturerer det.

Sund næring til sjæl, sind og psyke

- Ligesom at børn skal have sund næring til kroppen, sund og rigtig mad. Ligesom at de skal ud at røre sig, så skal de også have næring til deres sjæl og sind, psyke, hvis de skal udvikles sundt personlighedsmæssigt, og hvis de skal udvikle en sund identitet.

- Og det er et af hovedspørgsmålene i samfundet i dag; Hvordan udvikler man en sund identitet? Med identitet mener jeg: En følelse af hvem er jeg, og hvor hører jeg hjemme? Det er alle de store spørgsmål, som små børn på tre til seks år spekulerer over og gerne vil tale med de voksne om – og det kan man gøre, når man arbejder med eventyr en gang om ugen.

Sociale-kulturelleområde

- Når man fortæller eventyr om "Askepot", "Snehvide" og "Hans og Grethe", finder man hurtigt ud af, at de handler om moral - hvad der er rigtigt, forkert, retfærdigt og uretfærdigt. Og er der noget, de fire til femårige er optaget af, så er det, hvad der er retfærdigt. De synes ikke, det er spor mærkeligt, at stedmoren skal puttes i gryden til sidst og koges, eller hvad hun nu skal, hvor vi andre kan sidde og føle, at det er for hårdt for børnene. Nej, det er retfærdigt.

- Når man arbejder systematisk med eventyrfortælling, arbejder man også med moral uden at have hævede pegefingre, fordi man ikke siger: 'det må man ikke' og 'det aftalte vi'. Men de symbolske fortællinger glider lige ind i børnene, så de ved, hvad det er, det handler om: Der er nogen, der hedder de små, og dem skal man passe på, og de skal også have lov at komme frem. Det behøver man ikke at sige, for de sidder alle sammen og føler med "Askepot" eller den yngste bror i fortællingerne. Så disse fortællinger handler om, hvordan man bør opføre sig moralsk. Det er der måske nogle, der ikke bryder sig om, jeg synes, det kommer an på, hvordan man bruger dem eller fortæller dem.

- Det er min erfaring, at børnene omsætter moralen uden, du behøver at sige en masse. Vi snakker altid sammen efter en eventyrtime; 'hvad synes I, var forkert, og hvad var rigtig dårligt.' Og man kan høre den er helt klar; de har moralen, og hvad de også får udviklet, er empati, hvilket er et af de kodeord, vi arbejder med i øjeblikket.

- Empati overfor andre. Historien, der handler om, at man skal være god ved "Askepot". De indlever sig i heltene og heltinderne, det er det, der er så nemt ved eventyr. Vi træner i empati på denne måde, når vi opelsker lyttekultur. Børnene er jo egocentriske af natur, det skal de have lov at være. At lytte til hinanden er også en træning i empati. Hvis nogen afbryder, skældes der ikke ud, men vi siger 'nej, nu gik hans historie i stykker, det var synd'. Vi skaber indlevelse overfor ham, der er fortæller eller heltten.

- Folkeeventyr handler om, det godt kan betale sig at ville det gode – det fælles. Børn har også brug for et lille helle i deres uge, hvor man kan snakke om det gode og det forhåbningsgivende. Det har de meget brug for, fordi det er en svær omgang at skulle udvikle sig til et sundt menneske. Vores erfaring er; når man arbejder på denne her måde med eventyr, bliver de kærlige overfor hinanden i selve fortælle-situationen, og det bliver overført til legepladsen. Det betyder jo ikke, der ikke er aggressioner, som jo kan være ganske nyttige – men det er for at vise, der er balance.

- Hvis man har gentagne eventyrtimer, laver man et fællesskab, der kommer til at stå meget tydeligt i børnenes bevidsthed og følelser. De føler: 'her er vi sammen' måske mere end nogen andre steder i børnehavens liv. Hver time sluttet altid med ordene: 'hvor var det dejligt, hvor var i gode'. Den sidder der altså – sådan en elementær gruppepsykologisk mekanisme, der virker så godt.

Den sproglige udvikling

Vi erkender verden gennem fortællingen

- Der sker en polarisering i samfundet. Flere bliver dårligere, og flere er virkelig velstimulerede og kan formulere sig. Derfor tænker vi, hvordan kan fortællingen styrke den sproglige udvikling?

- Her kommer fokusering på det narrative. Siden 80'erne har man (især i litteraturvidenskab og andre videnskaber inden for det filosofiske og erkendelsesteoretiske område) fokuseret meget på det, at mennesket erkender dets verden gennem og tænker som om, det er en fortælling, i en sammenhængende struktur. Sådan er det også inde i hovederne på små børn, man prøver at skabe mening og struktur. Vi opfatter i meningsgivne fortællende strukturer. Man prøver at finde mening, og til sidst er det en historie.

Daniel Stern (udviklingspsykolog) har arbejdet med børns tidlige selvudvikling og selvopfattelse; hvordan den træder i kraft fra helt tidlig alder. Han siger, i tre til fireårs alderen har barnet et fortællende selv. Lige efter, det får sprog, får det et fortællende selv, historierne selv.

At man styrker børnenes historiefortælling, og at man selv fortæller, så det giver mening og sammenhæng – kan hjælpe børnene til at finde en rød tråd og en identitet.

Den første historie

Nogen mener, at nogle af de første historier børn fortæller er, hvis der fx er to ord: 'Far bil'. Det er en fortælling om, at far kommer og henter mig i bil i eftermiddag.

En drejebog

- Næste udvikling kaldes et script: En drejebog, hvor børn begynder at fortælle på en helt speciel måde: 'Vi har været på tur. Først gjorde vi det, så gjorde vi det, så gjorde vi det.' En opremsning af en rækkefølge, der ikke har nogen højdepunkter.

Narrativer

- Efterhånden udvikler det sig til, i slutning af børnehårene, at være egentlige narrativer. Det betyder, at børnene kan indflette deres egne vurderinger. Man kan mærke, de fortæller noget, hvor der er en hensigt og nogle højdepunkter. Man kan opelske dem i at arbejde med højdepunkter. Og så bliver det en rigtig god fortælling.

En gradvis udvikling i narrativerne giver børnene mening.

Meningsfuldt

- Meningsfyldt sprogstimulering er en hel masse nye ord, som bliver sat ind i meningsfyldte sammenhænge. Man har en meningsfyldt historie som fx et folkeeventyr. Barnet forstår ikke alle ordene fra starten, men de forstår intuitivt de svære ord og spørger ikke, for de har allerede taget dem til sig - og kan så senere aktivt selv bruge ordene. De kan også høre vellyden i historien. Det giver lyst til sprog.

Først det sanselige

- Det er lige før, det ligner den metode, hvor man lærer et lille barn at spille på et instrument. Suzukimetoden - her har hvert barn deres egen lille violin. Det lyder ganske forfærdeligt, trods det, spiller de sammen med de andre. De store børn og voksne sidder og spiller, og de små børn får lov til at file med. De lytter sig til klangerne, rytmerne og øver hjemme med forældrene, men de lærer ikke noder fra starten, det kommer langt senere. De skal først lære at lytte sig ind på toner og klange. Det er der, man får hele det musiske aspekt med i læring.

- Det er vigtigt i sprogstimuleringen og sprogtilegnelsen, at man har det musiske med, så får vi sanserne med, apropos det første sprog. Sådan er Suzukimetoden; først det sanselige og siden kommer noderne til.

Bog af Daniel N. Stern, M.D. Professor

'Spædbarnets interpersonelle verden'. Et psykoanalytisk og udviklingspsykologisk perspektiv. Daniel Sterns forskning har på afgørende vis ændret vores forståelse af spædbarnets kompetencer helt fra fødslen. Han redegør for, hvordan udviklingen af forskellige "følelser af selvet" begynder, så snart barnet er kommet til verden og viser, hvor kompetente børn er.

Mindst lige så vigtig er hans påvisning af, hvor afgørende kvaliteten af relationer er livet igennem. Han påpeger, at vi i beskrivelsen af levede-øjeblikke-som-de-fortælles skaber en narrativ form, der indeholder vores generelle livsprojekter langt ud over den kortvarige oplevelse - som verden i et sandskorn!

Dette understreger vigtigheden af at arbejde med relationer i alle former for undervisning, ikke mindst specialundervisning!

Link: <http://www.syddansk-vpc.dk/relpaed/sider/DanielStern.htm>

Suzukimetoden

Suzukimetoden er udarbejdet af den japanske violinist Shinichi Suzuki. Hans pædagogiske udgangspunkt er, at ethvert barn er født med mange anlæg, det være sig sproglige, musikalske, sportslige osv.

Barnet må imidlertid have de rette stimulerende oplevelser, for at disse anlæg kan udvikles til egentlige færdigheder, og dette må ske tidligt.

Man kan drage en parallel til måden, hvorpå børn lærer deres modersmål. Barnet lærer simpelthen at tale ved at lytte til og efterligne de voksnes sprog. På samme måde kan det lærer at spille på sit instrument ved at lytte til musik og derefter prøve at efterligne den uden brug af noder eller teoretiske terperier.

Derfor kaldes metoden også 'Modersmålsmetoden'.

Link: <http://www.suzukiforbund.dk/default/metoden.htm>

Fortællingens rytme

- Når vi arbejder med eventyrfortælling systematisk en gang om ugen, lyder det næsten som musik, fordi det kommer ind under huden med 'der var en gang, og de levede lykkeligt til deres dages ende'. Man kan få det så godt med sine fortællinger, at det bliver som en slags musik, man kører af sammen med børnene.

Et eksempel på et musik eventyr er "Det er ganske vist" – den har en rytme, så man nærmest synger, når man fortæller den.

Magisk tænkning

Noget, der er karakteristisk ved børns sprog i fire til seksårs alderen, er, at deres tænkning er magisk, at de giver døde ting liv, at alt kan blive besjælet; en sten kan jo tale, træerne kan være vrede, regnen og solen kan sige noget - det er ikke spor mærkeligt.

Det er noget, der ligger i os alle sammen. Selvom det hører til denne alder, kan vi hente det op. Vi benytter det, når vi ser "Ringenes Herre", eller når vi griber en bog, eller spiller musik, maler.

Den følelsesmæssige udvikling / personlighedsudvikling / identitet

- Margaret Schönberger Mahler (psykolog) arbejder med begrebet overgangsområdet.

- **Overgangsområdet** strækker sig fra fødselen til treårs alderen, hvor barnet gradvist skal udvikle sig fra total afhængighed af sin mor (far) - nærmest symbiotisk i starten (oplevelsesmæssigt hænger det så tæt sammen med sin voksne, at det ikke kan se sig selv om en adskilt person). Jo mere barnet er sammen med den voksne, jo bedre får barnet gradvist øje på sig selv; sine tæer og sine hænder. Pludselig får det et krops-jeg og oplever, at der er en ydre verden. Barnet kan mærke sin egen verden og en mere selvstændig oplevelse af selvet. Psykologisk set er det en ret stor proces.

- **Gentilnærmelsesfasen** eller gentilnærmelseskrisen hjælper barnet fra halvandet til to år gennem processen. Barnet er i denne alder oplevelsesmæssigt begyndt at adskille sig fra moren. Barnet vil gerne være endnu mere adskilt og udvikle sig mod selvstændighed, men samtidig vil det også trække tilbage, fordi det er for farligt og for ubehageligt. Det er meget ambivalent – to modsatte tendenser. Det kaldes en krise, og derfor er forældrene så vigtige i periode fra halvandet til to år.

- Det er vigtigt, at forældrene både arbejder på at skubbe væk og trække tilbage i favnen og skubbe lidt igen, fordi det er målet med livet, at man skal videre – og så tilbage. På den måde tør barnet godt gå endnu længere og blive sig selv.



- Donald Winnicotts taler om dette overgangsområde, illusionernes overgangsområde. Det er legens område, og det er der, hvor barnet kan fantasere, forestille sig nogle ting, fx at moren er væk, men at hun nok kommer igen. Det behøver ikke have hende indenfor rækkevidde hele tiden, barnet har et billede af hende. Det er også i dette område, hvor det kan få trøst via overgangsobjekter.

- Overgangsobjekter er ting, som både kan være et symbol for moren; det kan være sutten, bamsen, suttekluden, bogen, som man plejer at læse eller noget, der lugter lidt af mor. Det kan være vuggevisen, og det kan være historiefortælling. Den ting, man skal have med, når man starter i børnehaven - det er noget med mig og mor sammen, jeg er på vej ud i verden, men jeg er alligevel sammen med mor. Overgangsobjektet giver trøst og mulighed for at komme videre.

Ritual og rum

- Til historiefortælling laver vi et forløb, ritualer, rum, som minder barnet om dette rum med mor, hvor vi er tætte sammen kropsligt, og hvor vi har sanserne med. Det minder om dengang, man begyndte at fantasere og skulle få mod til at udvikle sig videre. Ofte har børnene et overgangsobjekt med til historiefortælling fx en and, som følger barnet. Den kommer nok også med hjem og får fortalt historien om aftenen. Det er meget virkningsfuldt.

- I fortællingen ryger barnet tilbage til overgangsområdet, hvor det genkalder sig nogle af de ting. Vi bevarer nemlig disse oplevelsesmåder i os – også som voksne. Vi kan jo godt mærke, at vi går tilbage til det, når vi har brug for det. Og det er, hvad vi gør med børnene, når vi fortæller historie. Vi går tilbage til nogle måder at være sammen på, som dengang med 'mig og mor' (eller et tilsvarende nærvær og tryghed), hvor det måske var lidt vanskeligt, men hvor vi også lærte at fantasere. Historiefortællingen kan bringe os tilbage til denne tætte nærværende oplevelsesmåde.

Det gode ved eventyrfortælling

- Bruno Bettelheim, østrigsk eventyrforsker, psykoanalytiker, psykolog og forfatter til 'Eventyrets fortryllelse', der er to bøger. Han er biblen. Han har set på alle folkeeventyr og skrevet om, hvad det er, de behandler psykologisk set, og hvorfor de er så gode til småbørn.

- Han var i koncentrationslejr under 2. verdenskrig, han var jøde, og han siger, han overlevede, fordi han kunne fortælle historie. Her kommer igen det med, at historie kan skabe mening, det gør, at man overlever. Det er det samme med helten i eventyret, han overlever, fordi han gør det, han skal.

- Bruno Bettelheim siger, at folkeeventyr indeholder vigtige temaer for det lille barns udvikling - de personlighedsmæssige og identitetsmæssige temaer.

Han siger, de alle handler om:

1) Tillid til livet, forældrene og til sig selv

2) Selvstændighed

3) Narcissisme

- Det er ikke sundt hele tiden bare at få lov at være verdens centrum. Børn skal elskes, og de skal have alle behov opfyldt, men de skal lære, at de ikke hele tiden er centrum. Det skal ske gradvist, og det kan være dødsens hårdt for nogle.

4) Bearbejdning

- Børns ambivalente følelser overfor forældrene. De kan både have voldsom aggression overfor og stor kærlighed til deres forældre. Med Ødipuskomplekset i femårs alderen, hvor de bliver kønsmodne, bliver alt spaltet op i godt og ondt. Da er det godt at få historier, som handler om disse yderpunkter. Så er man ikke alene med måske hadefulde følelser over sine forældre, der jo er forbudte. Hører man historien om ond mor, som barnet selv går og fabulerer om – får det lagt noget af sit driftspres lagt væk, fordi det bliver bearbejdet symbolsk - for fortællingens onde mor forsvinder til sidst, og den gode mor opstår.

- Moderbilledet i de helt små børn er spaltet. Der er ikke et entydigt billede af en realistisk mor, som både har gode og onde sider - det er jo det, som resultatet gerne skulle blive; at man accepterer sine forældre, som helt realistiske. Søskenderivalitet er et andet emne, som bliver behandlet i folkeeventyr fx i "Askepot" og "Tre brødre". Historierne rammer ofte ind i de problematikker, børnene tænker på i hverdagen. Her kan man, i stedet for at snakke så meget om de forskellige problematikker, bare fortælle en historie.

5) Kønsidentitet

- Hvad vil det sige at få børn og blive voksen? Det er både skræmmende og spændende. I denne fase er pigerne lyserøde prinsesser, og drengene er måske dragedræbere. De eksperimenterer med deres maskuline og feminine sider.

- Et hvert barn skal have en følelsesmæssig vejleder, fordi der i barndommen foregår nogle voldsomme ting psykologisk set. Det behøver ikke at være den samme. En periode kan det være mor, en anden far eller pædagog – man må ikke lade børn gå alene uden at have nogle at relatere sig til følelsesmæssigt.

Vi når børnene med deres sprog – symbolsproget

- Eventyr kommer af 'adventura' og betyder: Det, der skal komme. Hvad er det, der skal komme? Jeg tolker det som; det, der skal komme til ethvert menneske på dets livs vej. Den udvikling, der skal til for at blive et sundt og et helt menneske. Det kommer ikke af sig selv, det kommer kun igennem prøvelser.

- Eventyret begynder ofte med, der bliver skitseret en eller anden problematik; *så var det at kongen beordrede, at hvis dronningen næste gang fødte en dreng, så skulle alle de andre drenge dræbes og pigen skulle ... så skal helten ud og vandre, han er nysgerrig og får modstand, men møder også hjælpere, og til sidst får han det halve kongerige og prinsessen.* Prinsens modstand er symbolsk, og det betyder bare, at han er blevet voksen.

- Eventyrene skal forstås symbolsk, fx Askepot og stedssøstre, dem skal man forstå som én og samme person – hvor stedssøstre repræsenterer alt det uudviklede, det umodne, der kræver: *vi vil have kjoler, vi vil have penge, vi vil have dit og dat og dut.* Og Askepot siger: *Nej, jeg vil bare gerne have, den gren din hat sidder på.* Altså, repræsenterer hun en højere bevidsthed, men det er en og samme udvikling, vi snakker om; tendenser i et menneske, som bliver udviklet til sidst.

- Det, der også er godt ved eventyrerne, er, at børnene har brug for projektion, hvilket betyder, at man kan lægge noget af sit indre kaos, ambivalens og angst ud i noget ydre, i leg og i eventyrfigurer. Børn bruger det som forsvarsmekanisme og i omgangen med andre mennesker.

- Det kan også være noget af det allerbedste og kærligste, de lægger ud, og det er derfor, at eventyrfortællinger er en leg om, hvad det vil sige at være menneske.

- Så eventyret sætter det indre liv på begreb: alt det børnene går og tumler med i hverdagen, både på det realistiske plan, fx tab, skilsmisse, sygdom, forældrene, kammeraterne samt på det mere dybdepsykologiske plan. Når vi arbejder med eventyrfortælling, anerkender vi børnenes følelsesliv. Vi skal huske, at det kræver tid for at gennemleve faserne.

Historiefortælling er intuition

- Man behøver ikke at sætte sig teoretisk ind i emnet for at kunne bruge historiefortælling, fordi man som voksen og som person, der har med børn at gøre, kender til problematikken omkring det enkelte barn. Man ved hvilken historie, der lige vil være god at fortælle til netop det barn. Det er en vigtig pointe at få frem, at det i høj grad er intuitionen vi bruger når vi fortæller.

Systematisk arbejde med eventyr

- Jeg kommer i tre børnehaver, hvor vi alle tre steder har etableret et rum til en ugentlig historiefortælling. Det vil sige, det er ikke bare et fysisk rum. Men vi skulle starte med det fysiske rum, for at kunne til at arbejde godt med det.

- Jeg blev et forbillede for personalet med tre historier, som de andre kunne se på og sige: 'Når hun kan fortælle, så kan jeg også.'

- Vi arbejdede med en lyttekultur, hvor vi sagde og gestikulerede: 'luk munden i og ørene op'. Vi havde ritualer med levende lys og spillede Mozart. Vi havde et rum at gå ind i. Nu sidder selv de urolige drenge foran døren og venter, for inde i fortællerrummet ved man præcist, hvordan man skal opføre sig.

Nærværet er det vigtigste

- Pædagogen lærer at fortælle, og det smitter af på børnene, så de også begynder at fortælle. Pædagogen træder i karakter, og der skabes en særlig relation, og så sker der noget. De voksne sætter fokus, og det er næsten som at få timer ved en psykolog.

Eventyr giver meningsfyldte fortællinger, fortælleren træder i karakter som menneske, og det tager en halv time om ugen.

- Nærværet er det vigtigste, og det opleves ved at sætte fortælling i system.

Find din egen yndlingshistorie – det er personlighedsudvikling, der er altid én, der kalder lidt på én. En historie er en levende ting, også i forhold til børnene. Og de opleves og erfares som en gruppe.

Børnepsykiateren Margaret Mahler, som levede fra 1897-1985 er en af repræsentanterne for den linie af dynamisk psykiatri, som kaldes objektrelationsteori.

Hun byggede videre på blandt andet Freuds og Erik Eriksons arbejder.

Ifølge Mahler er mor-barn-relationen af afgørende betydning for, hvorledes barnets jeg dannes. Barnets udvikling forløber gennem forskellige faser i forhold til den primære omsorgsperson, oftest mor. Udviklingen er præget af to modsatrettede processer – progression og regression. Progression er en fremadrettet og udviklingssøgende bevægelse, mens regression er tilbagerettet og tryghedssikrende.

Relateret litteratur: "Kvinder, der løber med ulve" Clarissa Pinkola Estés – voksne kvinders personlige udvikling via fortællinger.

Link: <http://www.lrforlag.dk/seforf.php3?id=119>

Ratatosk – Nordisk fortællingsnetværk

Link: <http://hem.fyristory.com/kulturkemi/net/index.htm>

Objektrelationsteori

Objektrelationsteorien (eller -teoriene) udsiger, at den grundlæggende relation mennesker imellem er mor-barnforholdet.

Herefter udvikles barnets egen identitet gennem intrapsyriske (indre) og interpersonelle (mellemmenneskelige) erfaringer, samt erfaringer ved gruppesamvær. Det er individets tolkning, såvel den bevidste som den ubevidste, af disse relationer, der danner grundlaget for senere forhold til andre i venskab, kærlighed og familie.

Objektrelationsteorien stammer fra England, hvor en gruppe psykoanalytikere med Klein og Winnicott i spidsen modificerede Freuds driftsteori således:

Freuds driftsteori	Objektrelationsteori
Drifterne hos det nyfødte barn styres af dyriske instinkter såsom sult, tørst og lyst. Spædbarnet kan ikke forholde sig til andet eller andre. Relationer til andre udvikles med tiden gennem tilfredsstillelse af disse behov. Således ses relationer som sekundære behov.	Barnet kan meget tidligt relatere sig til andre, hvorfor det at forholde sig til objekter er et primært behov. Behovet for at knytte sig til et objekt (oftest moderen, der er det første objekt, barnet møder), er en indre mental struktur, dannet under den tidligste udvikling, og anses derfor for den største motivationskraft

Den ovenfor nævnte mentale struktur er udviklet ved oplevelser med såkaldte betydningsfulde andre gennem en psykisk proces, kaldet introjektion. Efter moderen bliver faderen og andre betydningsfulde personer med tiden internaliserede (indoptagede) objekter. Introjektion fører til en anden proces fra 6-måneders alderen, kaldet splitting (som dog ikke bør forveksles med den patologiske forsvarsmekanisme af samme navn). Den optræder, fordi spædbarnet ikke kan forliges med fx vrede og længsel; følelser, der hører til enhver normal udvikling. Som følge af dette må spædbarnet fraspalte dele af selvet og undertrykke disse.

Kilde: www.psykologibasen.dk

Historiefortællenetværk

I Herlev er der et netværk af historiefortæller, som mødes for at udveksle erfaringer og fortællinger. De mødes for at blive klogere på at bruge det og for deres egen personlige udvikling. I den sammenhæng kan man også diskutere de mange teoretiske vinkler og bøger, som omhandler emnet.

Fakta er, at man kan udvikle sig personligt som pædagog, psykolog eller som menneske – når man arbejder med fortællinger.

Links

www.randersfortaellerne.dk

www.lisbethn.dk

www.aslan.dk

www.dengodehistorie.dk

www.fortaellefestival.dk

www.fortaellekompagniet.dk

www.besttellers.dk

www.byensfortaellere.dk

www.storytellingday.net

www.odensefortaellekreds.dk

www.fortaelbornholm.dk

www.svalegangen.dk

Objektrelationsteori

Eksempel

Den tidligste relation med moderen er amning og berøring, men moderen kan ikke altid besvare spædbarnets behov hurtigt nok. Da barnets følelser af vrede og længsel er uacceptable, fraspalter det dem og fortrænger dem fra sin bevidsthed. De fraspaltede følelser kan ses som andre dele af spædbarnets ego.

De fraspaltede dele bliver behandlet i en tredje proces: En forsvarsmekanisme kaldet projektiv identifikation. Ifølge Klein bliver de fra selv et fraspaltede dele projiceret på (overført til) en anden person, der så identificeres ved disse.

Når splitting finder sted, bliver spædbarnet fri for vreden, men har placeret den side af sig selv inden i moderen. For at hele sig må barnet identificere sig med moderen. Processen er karakteriseret ved, på den ene side evnen til at skelne mellem gode og dårlige følelser, på den anden side den manglende evne til at skelne mellem moderen og det egne selv.

Uanset om moderen tillader sig selv at rumme spædbarnets negative følelser eller ej, fortsætter og gentages den projektive identifikation.

Afhængig af hvor konsekvent den moderlige omsorg er, kan barnet udvikle sig til en position, hvor det som ca. 8 måneder gammelt kan tilbagekalde sine forbudte følelser fra moderen, separere fra moderen og se hende som et separat objekt med egne gode og onde følelser. Spædbarnet er nu opmærksom på sine egne gode og onde følelser.

Ved en vel gennemført spædbarnstid, vil barnet senere i livet kunne føle empati med andre, medens en læderet spædbarnstid kan føre til udvikling af borderline personlighed.

Winnicott betragter spædbarnets psykiske udvikling som afhængig af en virkelig og indflydelsesrig forældre. For at barnet kan udvikle et sundt og ægte selv - i modsætning til det falske selv - mener han, at moderen må være en god nok mor ("good-enough mother"), der forholder sig til barnet med en elementær moderlig optagethed ("primary maternal preoccupation").

Kilde: www.psykologibasen.dk

Indgang til arbejdet med fortælling

Lisbeth havde, i sin egenskab af pædagog i børnehaven, brugt historiefortælling i sit arbejde med børnene på Blå Stue. Her havde børnene også selv fortalt historier. Blandt andet historier som indgik i en bog, der blev udgivet for at samle penge ind til ofre for Tsunamien. Se side 9.

Udover Lisbeth var der ingen i Tjærbyvejens Børnehave, der inden den 8. oktober 2005 havde arbejdet med fortælling. Ingen havde tidligere været i fortællerrollen, og der herskede en afventende og forbeholden stemning blandt personalet overfor projektet.

Det viste sig at være af afgørende betydning, at Lene Brok var med til at introducere emnet for personalegruppen. Det samme gælder de redskaber og øvelser, som Lisbeth introducerede på dagen.

Teorien gav personalet troen på og tilliden til, at fortælling er et seriøst værktøj i arbejdet med børn. Gennem Lene Broks beskrivelser kunne de se meningen med fortælling. De kunne se, at netop fortælling kunne gøre en forskel, og de blev samtidig inspireret til selv at afprøve det.

De praktiske øvelser gav de fleste blod på tanden. Alle overskred egne grænser og sprang ud i det. Her fik flere troen på, at de selv rummer en fortæller inden i.

Personligt udbytte af workshopdagen

Det fik vi ud af dagen

Leder Else Møller
Souschef Inger-Lis Nielsen
Pædagog Mette Thulstrup Ross
Pædagog Elsebeth Valdbjørn Petersen
Pædagogstuderende Camilla Andersen
Pædagogstuderende Kristina Kristensen

Else Møller – dagen har givet mig sikkerhed

Udgangspunkt for fortællingerne

- 'Heksebryllup', Prop og Bertha
- En erindret historie
- Et billede af et par strømper på en tørresnor

Alle tre ting fungerede fint, men Else kunne bedst lide at genfortælle historien, der var forberedt hjemmefra. Derhjemme lyttede hun historien igennem på cd og dannede sig samtidig billeder af historieforløbet inde i hovedet.

- Jeg er ikke god til at digte, men holder af at genfortælle historier eller oplevelser, som har været positive for mig.

Som svar på, hvor hun fandt størst begejstring i løbet af dagen, sagde hun: - At opleve at jeg kunne fange opmærksomheden og se reaktioner hos publikum.

Om selve processen i workshoppen: - Jeg havde egentlig mest lyst til at være lytter end fortæller, men glædede mig, da jeg kom i gang med at fortælle og ville gerne have fortsat.

Fortælling kan bruges til: Samvær, interaktion, at give børnene forståelse for hvem de er, selvfølelse, sproglig stimulering og fantasi.

Om dagen generelt slutter Else: - Dagen havde en dejlig og positiv stemning. Og forløbet har givet mig lysten til at fortælle. Dagen har givet mig en sikkerhed for, at jeg ved, jeg kan.

Mette Thulstrup Ross – jeg glæder mig til at komme i gang

Udgangspunkt for fortællingerne

- 'Pulverheksen' (bog)
- 'Historien om en moder' (erindret historie)
- En tepotte (ting)

Mette siger, det fungerede rigtig godt at genfortælle bogen, men det var svært at huske og gengive en historie. Det var fint at digte en historie ud fra en ting. - Jeg blev klar over vigtigheden af at have start, handling og specielt slutning på plads, inden man begynder. Jeg læste bogen igennem og memorerede den gennem fiks-punkter. Til tepottens historie fandt jeg på vendinger, ord og små sætninger.

Mette følte sig mest sikker i bogen, og det gav hende en oplevelse af succes. - Dejligt! Men det overrasker mig, at fantasien og historien ikke ligger så langt væk, som jeg havde troet. At digte var sjovt, men svært. Jeg skal være bevidst om historiens tre trin (start, forløb og slutning), inden jeg går i gang med at digte historier. Mette tænker, at man måske bliver mere glad for en historie, man selv har lavet sammenlignet med en, man tager fra en bog. Fordi man måske vil værne mere om den og finpudse den hen ad vejen.

Om selve processen i workshoppen siger hun: - Det var rigtig træls, at jeg ikke måtte tage bogen med, da jeg skulle fortælle. Men det var godt, at den ikke kom med, ellers var jeg nok ikke kommet videre. Jeg kan godt lide at have noget 'sikkert', og vil nok også bruge noget at støtte mig til i den første tid. At lave min egen fortælling – kan jeg mærke – ligger ikke langt væk.

Om dagen generelt: - Jeg troede nok ikke selv på, jeg kunne fortælle uden min bog. Det fandt jeg ud af, jeg kunne, og det er ikke så slemt. Det var sjovt at prøve, men det kræver en del mere øvelse og teknik. Det er rart at få teori og faglighed med i det at fortælle via Lene Brok. Jeg håber med tiden, mine fortællinger kan funderes i de ting, Lene sagde. Jeg glæder mig til at komme i gang. Jeg vælger nok det kendte, bogen, første gang jeg skal fortælle.

Inger-Lis Nielsen – godt med teori bag fortællingerne

Udgangspunkt for fortællingerne

- 'Lille-knøs og heksekællingen' (bog)
- 'Skov-Stine' (erindret)

Det virkede bedst for Inger-Lis at fortælle ud fra bogen og ved at huske bogen gennem teksten. - Jeg kan bedst fortælle en historie ud fra en tekst/bog. Derfor vil jeg gerne have input til at udvikle min fantasi og til at tænke handling ind i historien.

Fortælling kan bruge til: At styrke børnene i deres udvikling på forskellige områder; sprog, koncentration, fantasi osv. Til at bearbejde problemer omkring et barn/hele børnegruppen. En positiv samværsform.

Inger-Lis om dagen generelt: - Jeg vil fremhæve Lene Broks indlæg om teori bag fortælling som specielt godt – det var også godt at finde ud af, hvad der var svært for mig, det kan jeg bruge til at komme videre med.

Elsebeth Valdbjørn Petersen – jeg vil samle en 'taske' af gode historier

Udgangspunkt for fortællingerne

- 'Heksekosten' (bog)
- 'Peter og nullermændene' en Pixibog læst for et tidligere børnehavebarn tusinde gange (erindret)
- En ting fra tasken

Det virkede bedst med bogen og den erindrede historie, da Elsebeth skulle fortælle første gang. - Jeg kom på vildspor med fortællingen, der tog udgangspunkt i tingen fra tasken. Jeg kunne ikke nå at få start, forløb og slutning på plads på fem minutter, men jeg har en historie at bygge videre på. Det er vigtigt at have historieforløbet på plads, inden man fortæller, men ellers er det fint at 'skyde fra hoften'. Bøgerne er nemmere at tage udgangspunkt i, fordi de tre trin her er på plads.

- Det bedste i løbet af dagen var, at de andre syntes, det var nogle gode historier, jeg fortalte.

For Elsebeth gør det en forskel, selv at have lavet en historie: - Jeg syntes faktisk, det var lidt kedeligt, da en af mine kollegaer genfortalte et kendt eventyr. Jeg kendte jo historien. Æv. Men på nuværende tidspunkt er jeg nok også selv bedre som fortæller end som historieskaber.

Fortælling kan bruges til: ALT – sproglig stimulering, hyggestund – børn med følelsesmæssige vanskeligheder, aha-oplevelser, osv.

Om dagen generelt siger hun: - Lene Brock gav mig lige det, der var vigtigt for mig, for at gå helhjetet ind i dette projekt. Hun gav den faglige dimension, som er vigtig for mig i forhold til det, fortælling skal bruges til i børnehaven. Jeg vil bruge dagen til fremover at digte løs, til at skrive hele historier eller stikord ned, til at samle 'en taske' af gode historier. Og jeg vil gerne fremhæve sammenhængen mellem Lenes foredrag og Lisbeths undervisning som specielt godt.

Camilla Andersen – det er fortælleren, der giver historien charme og glød

Som udgangspunkt for sine fortællinger brugte hun

- Winnies vinter (bog)
- Fyrtøjet af H.C. Andersen (erindret)
- Billedet af en grøn mand, der møder en heks

Alle fire (bog, erindret historie, billede eller ting) måder at fortælle en historie på finder Camilla spændende. De virker alle fire godt. - Jeg arbejder med at finde den bedste arbejdsteknik. Som oftest har jeg en idé inde i hovedet og finder på resten af historien, når jeg sidder sammen med børnene. Det betyder ikke noget, om en fortælling er kendt eller ukendt, fordi det er fortælleren, der giver historien sin egen charme og glød.

Fortælling kan bruge til: Sprogstimulering, at skabe et fællesskab og i barnets udvikling.

Generelt om dagen: - Jeg fandt størst begejstring i Lene Broks oplæg men også i historiefortælling for hinanden. Det er godt at blive prøvet af. Jeg vil bruge dagen til at udvikle min fortællerkuffert med en masse spændende ting. Og jeg vil skrive de historier ned, jeg har. Hele dagen var rigtig god, og programmet var godt sat sammen.

Kristina Kristensen – jeg tænker på, hvad jeg selv gerne ville høre, hvis jeg var fem år

Som udgangspunkt for sine fortællinger brugte hun

- 'Winnies tryllestav' (bog)
- 'Prinsessen på ærten' (erindret)
- Billedet af en heks, der bor i et alt for lille slot

- Både den erindrede historie og billedet fungerer godt. Det virker lettere at lave lidt om på en historie, man kan huske end at genfortælle en. Billedet er god inspiration. Man kan lade fantasien løbe, og der er altid noget at gribe, hvis man løber tør. Man er ikke bundet af ting, der står skrevet i en bog. - For mig virker det sværere at skulle huske i stedet for at finde på. Jeg tænker på, hvad jeg selv gerne ville høre, hvis jeg var fem år. Jeg går og snakker med mig selv og digter videre på historien, når jeg sidder i fortælsituationen.

Fortælling kan bruge til: At få sat skub i fantasien, og til at få et mere farverigt sprog.

Generelt om dagen: - Jeg er glad for at få sat teori på projektet. Lene var en rigtig god fortæller. Der kom gode diskussioner ud af hendes indlæg. Jeg har fået mere mod på at fortælle især efter, jeg har fået sat flere ord på, hvorfor det er godt at fortælle. Jeg har en masse noter, jeg kan se tilbage på og en masse ideer fra de andres historier.

Dagsrytmen med fortælling i børnehaven

8 uger med fortælling

af Else Møller

I Tjærbyvejens Børnehave starter dagen som i de fleste andre institutioner. Børnehaven åbner. Nogle børn og voksne spiser morgenmad sammen, andre børn går stille og roligt i gang med enten leg eller laver noget sammen med en voksen.

Formiddagen byder på enten fastlagte aktiviteter eller ture ud af huset. Tirsdag og onsdag er stuerne på længerevarende ture typisk fra klokken 9 til 14.

Hver stue har valgt at have fortælling to dage om ugen. Dette foregår fra klokken 10.30 til klokken 11.00.

Tidspunktet er normalt samlingsstund, hvor vi snakker om forskellige ting, hvilke børn og voksne er fraværende i dag og hvorfor, kalenderdato og vejret. Vi synger, danser, leger og lignende.

Til frokost spiser børnene de medbragte madpakker. En til to gange om måneden har stuerne maddag, hvor børn og voksne laver et måltid mad i fællesskab.

Efter frokost er alle på legepladsen.

Midt på eftermiddagen spiser børnene igen et let måltid fx frugt eller yoghurt, som de har med hjemmefra.

Ved 16-tiden samles børnene igen på en stue. Klokken 17 lukker børnehaven.

Sådan skal fortælling indgå i hverdagen

Efter workshopdagen havde vi et møde, hvor vi planlagde det 8-ugers intensive fortælleforløb.

Vi besluttede, det skulle være meget struktureret, både i forhold til hvilken dag de enkelte voksne havde fortællerstunden, aldersgruppen af børn og tidspunktet på dagen. Det gjorde vi for at fastholde fokus på projektet.

Fortællerstunden kom til at ligge fra klokken 10.30 til ca. 11.00. Og fortællingen skulle hver gang foregå i samme rum, med samme ritual og med førskolebørnene. De resterende børn havde fællessamling. Vi valgte at holde fast ved stuerne lange turdage tirsdag og onsdag.

På samme tidspunkt som fortællerprojektet har vi i børnehaven gennemført andre omfattende aktiviteter. Blandt andet har en studerende haft et projekt omkring en pige gruppe på den ene stue. En stue havde omvendt dag, hvilket betød, at alle mødte frem i nattøj, startede med at læse godnathistorier, og spise aftensmad, i stedet for morgenmad osv. Vi havde kastanjedage. En af stuerne havde en minigruppe, som havde et forløb med 'trin for trin'.

Halloween er en årlig tradition, der også sneg sig ind i perioden med "Alle Bælle"-projektet. Her var produktion af lygtemænd lavet af udhulede græskar. Vi forberedte og afholdte forældresamtaler for kommende skolebørn. Vi planlagde julen, der allerede begynder i november. Vi var til fødselsdag hjemme hos flere af børnene. Vi holdt ligeledes fast i maddagene. Vores årlige juletræstur gennemførte vi i den sidste af projektugerne. Og sidst men ikke mindst skulle der tages hensyn til personalets ferie og sygdom. Det eneste vi har prioriteret fra, i de otte uger projektet har kørt, er en fast ugentlig gymnastikdag, som vi plejer at have om efteråret.

Projektets udvikling over de otte uger

af Lisbeth Nielsen

18. oktober 2005 – pixibogen er et godt værktøj

Jeg kontaktede Inger-Lis, fordi hun var fortvivlet over manglende fantasi. Det viste sig, hun godt kunne lide at fortælle ud fra bøger. Mit råd var, at hun skulle bruge de små pixibøger, fordi de er nemme at gå til og lette at huske, ikke mindst på grund af den beskedne tekstmængde. For Inger-Lis er det en god idé at være fortæller ud fra bøger, fordi fortælling ikke handler om at finde på men om at fortælle.

Jeg gav desuden et eksempel på medlemmer af "Randers Fortællerne" (et fortælleforum for randrusianske fortællere), hvor det for nogle har taget to til tre år, før de turde slippe bogen, og flere slipper den aldrig. Der er ikke noget, der er rigtig eller forkert – så klø på!

Stemningen i personalegruppen er positiv.

2. november 2005 – heksene var brugt op

Et besøg for at høre, hvordan det går.

Ved hoveddøren mødte jeg fem piger og spurgte dem om, de hørte gode heksehistorier. De fortalte i munden på hinanden en historie, Kristina havde fortalt. Den handlede om en heks, der klippede kattens negl af, som hun sammen med næsehår, kamelslim og tussenumse, puttede i en gryde, og det sprang i luften. Ud på væggene og i hovedet på heksen. De var meget begejstrede.

Læste evaluering i punktform af fortælleprojektet lavet den 24. oktober 2005 på personalemøde med Mette, Elsebeth, Camilla, Kristina og Inger-Lis.



Her er status per 24. oktober 2005

- det går fint
- gassen er gået af ballonen
- svært at finde på flere heksehistorier
- svært at finde en morale til historien
- mere afslappet at være fortæller nu end tidligere
- de største børn er mest motiverede (de små deltog i ferien)
- bedst med en lille gruppe børn
- hyggeligt at fortælle på legepladsen
- svært at have samling med de små, når der ingen store er
- børnene efterlyser nu at få fortalt historie
- Elsebeths søn bliver sur, hvis ikke han får fortalt historie
- vi er spændte på, om børnene husker og genkender de forskellige historier. Om de retter os, hvis den ikke bliver fortalt på samme måde
- problemer med vores vikar, som ikke har tid, når vi skal bruge hende
- svært at få lavet en god slutning
- svært at få tempoet ned, når man fortæller
- det er godt at bruge kropssprog

Jeg tog en snak med personalet. Havde to nye pixibøger med til Inger-Lis, som vakte glæde. Generelt oplevede jeg begejstring; en havde haft oplevelsen af, at børnene sad med store øjne og åben mund. En dejlig oplevelse. Ingen forældre har afleveret sedler.

Af referatet kunne jeg se, der var brug for, at jeg kommer med flere input blandt andet fordi, heksetemaet var ved at være udtømt og af andre fortælletekniske årsager.

10. november 2005 – først skal interessen vækkes, og så skal der hældes teori på

Opfølgning på besøget 2. november.

På grund af ansættelsessamtaler blev mødet ikke til noget.

Jeg snakkede med børnene på legepladsen og fik dem til at fortælle nogle af de historier, de havde hørt. De blev optaget på diktafon og skrevet ned. Se side 67.

Jeg gav personalet papirer om teorier mm. vedrørende fortælling. Disse papirer var, i håb om at tænde nogen, uddelt før vi gik i gang med projektet i august 2004. Det viste sig imidlertid, at ingen kunne huske, de faktisk havde fået udleveret de selv samme papirer før. Interessen var vakt. Nu kunne de genkende sig selv som fortællere i teksten.

Altså er erfaringen her, at personalet gennem den personlige oplevelse af en foredragsholder med autoritet (Lene Brok) på området, kombineret med erfaringer på egen krop, har fået interesse og lyst til at tilegne sig mere viden om emnet.

14. november 2005 - forældreinddragelse

Møde med tekstforfatter.

Vi blev enige om at lave evalueringsskemaet til forældrene om, da der kun er meget få forældre, der har afleveret. Forældrene har desuden givet udtryk for, det er svært at vide om nye ord kommer direkte fra historiefortællingen. Det nye spørgeskema skal give svar på, om forældrene har fået eller kan få børnene til at fortælle nogle af de historier, de har hørt.

13. december 2005 - motivering

Møde med personalet for at motivere og begejstre til fortsat at fortælle.

I december er fortællingen lagt på hylden, fordi institutionen har faste juletraditioner. Der er dog blevet fortalt et par gange ved julehyggen.

Vi fik en snak frem og tilbage om, hvorvidt det skal være hele gruppen eller kun de store børn, der skal have fortællinger. Det kræver planlægning at samle de store, og det er forbundet med en del omrokering. Så det blev besluttet, at det skal være hele gruppen. Det betyder, Grøn Stue fortæller mandag og tirsdag, og Blå Stue mandag og onsdag, hvilket er afstemt med stuenes øvrige aktiviteter.

På Grøn Stue fortalte personalet, at de store børns opmærksomhed er blevet skærpet. Dette, håber man, smitter af på de små, når historiefortællingen kommer til at omfatte hele gruppen.

En fortæller om sin drøm: At lave en fortællekasse. En kasse med ting, der relaterer sig til en historie, som personen kan. Så kan hun vælge en ting fra kassen og fortælle lige den historie, der hører til den pågældende ting. Med tiden kan det være børnene, der vælger en ting og eventuelt også dem, der fortæller historien.

Vi krydsede også lige den med at kunne mange fortællinger. Det er fint at kunne få fortællinger, og man bliver kun bedre ved at fortælle dem igen og igen. Børn elsker genkendelsens glæde. Når man bliver mere sikker i sine historier, kan man angribe dem fra forskellige vinkler, udvide og skærpe opmærksomheden forskellige steder i historien.

Det kan være et problem, at lederen vælges til fortællevikar, som her i "Ælle Bælle". I nogle tilfælde kunne det ikke lade sig gøre at vikariere, idet de administrative opgaver havde en deadline. Kommer man lige fra et møde, hvilket ofte kan være tilfældet som leder, er det svært at skulle omstille sig. Derfor måtte fortællingen i projektperioden et par gange aflyses. I de situationer hvor fortællevikaren havde timer med børnene, var det ikke et problem. Men det har i det hele taget vist sig, at det mest optimale er, at man er forberedt på at skulle fortælle mindst en dag i forvejen.

... baseret på interviews med personalet

Personlige oplevelser med fortælling

Inger-Lis Nielsen – efter de otte ugers forløb

En hård og givende arbejdsproces

For Inger-Lis er det en proces, der tager tid, at blive overens med fortællerrollen. Hendes fokus er meget på hendes egen udvikling: - Jeg snakker meget om mig selv, fordi jeg synes, det er en proces for mig. Og jeg synes, jeg kan mærke, at jeg tager det meget mere afslappet end jeg gjorde i starten. Inger-Lis er gradvist i løbet af de otte uger blevet mere og mere tryk ved og dus med rollen. Men hun har stadig brug for at støtte sig til en bog, som hun har forberedt hjemmefra. - Det er min teknik at have en bog, som jeg forbereder derhjemme, fordi jeg synes, det er umuligt at nå her i børnehaven.

Mandag er fortælleddag

- Mandag var min fortælleddag, og det var fint nok, for så har jeg haft søndag, hvor jeg kunne øve mig derhjemme. I starten skrev hun stikord ned, men det forstyrrede hende mere end det gavtede: - Det var så irriterende, for så skulle jeg jo have opmærksomheden ned på det papir og så 'bang', følte jeg, at jeg var væk fra børnene. Jeg følte, måske var det kun min egen fornemmelse og ikke børnenes, - men jeg følte, at de blev ukoncentrerede, når jeg skulle ned og finde noget på papiret. For det var nok ikke bare lige at se ordet, jeg skulle nok også lige tænke lidt videre.

I starten var hun lidt nervøs over, hvordan det skulle gå, om hun kunne huske teksten. Men jo flere gange der gik, jo mindre blev nervøsiteten.

- Men jeg havde lyst til at fortælle. Det var en dejlig oplevelse, fordi man kan mærke, at man har børnene. De er der bare. De sluger det hele - og den tætte kontakt, den kan jeg jo godt lide.



- Det tætte der er, det er jo så dejligt. Hun beskriver det med, den dybe koncentration, hvor børnene sidder med åben mund, og man bare kan se, de lytter så intenst, og at de fornemmer alt det, der bliver fortalt, sagt, gjort og ageret. - Det er det, der giver mig lyst til at fortælle.

Inger-Lis bruger mange ressourcer på at forberede sig praktisk og mentalt. Men slår fast, at oplevelsen med børnene er så god, at det måske også er besværet og tiden værd.

- Om søndagen derhjemme har jeg det sådan: 'Husk det nu! Kan du nu huske det i morgen? Du skal nok lige have læst den en ekstra gang, få dig nu sat hen og vær koncentreret.' Det er ikke noget med at fjernsynet kører, man skal virkelig være koncentreret.

Pixibøger er gode

Lisbeth Nielsen har guidet hende i at bruge pixibøger, små lette bøger, hvor der er ikke er så meget tekst. Og det har hun haft stor glæde af, men derved stopper det ikke: 'Du skal fortælle den der med heksetønden,' kommer det af og til fra børnene. - Det har de gjort nogle gange, og det, synes jeg jo, er dejligt at opleve. Inger-Lis mener, det er tegn på, at hendes fortælling alligevel har sat sine spor.

Rådgivet af Lisbeth Nielsen er hun nu kommet dertil, at udgangspunktet for hendes fortællinger skal være små lette bøger med nogle gode billeder i. - For så kan jeg jo godt lige bruge billedet til at huske historien på.

Pixi-fortælling - stof til ny leg

På et tidspunkt ønskede Inger-Lis at gøre "Heksetønden" lidt anderledes, for at gøre den mere spændende for børnene. - Så jeg bestemte mig for, at vi alle sammen skulle ligge på maven ind under bordet, i en cirkel med hovederne ind til hinanden. Der var lidt mørkt. Og jeg havde taget en lille plastiktønde med inde fra vores legetøj, som jeg stillede midt på gulvet udfor vores næser, og så fortalte jeg om denne her tønde.

- Det var noget med *en lille troldeunge, som var blevet puttet ind i tønden, og så tror faren og moren, at den er forhekset. Faren vil til at slå tønden i stykker med den store kølle, da brødrene kommer hjem – de havde lovet at passe lillebroren, og ham havde de så puttet ned i tønden, og så går de på fisketur. Da de så kommer tilbage, tror faren, at den er forhekset og vil slå den i stykker med lillebroren i.* Det var meget uhyggeligt.

- Det var lidt skægt at ligge der samlet. Børnene syntes, det var sjovt, og jeg oplevede bagefter, at børnene 'op-dagede', at vi havde mange forskellige tønder på stuen. Bagefter brugte de faktisk lang tid på at finde tønder frem inde på stuen. Her gav fortællingen stof til en ny leg.

Udover de faste rammer; at tænde stearinlys, at 'lyne' munden og 'lukke' ørene op, forsøger Inger-Lis at lægge drama ind i fortællingen. Hun prøver at agere de forskellige personer. Fordi, på den måde tager hun fortællingen til sig.

Hun synes, det gode ved fortælling er den tætte oplevelse med børnene, og at man har deres fulde opmærksomhed. Det skærper deres koncentrationsevne og evnen til at fange nye vendinger og ord. Fortælling giver børnene sproglig opmærksomhed, siger hun, samtidig med at man kan inddrage forskellige temaer, som man kan bruge bevidst i det pædagogiske arbejde. - Hvis man har noget med at moppe, stjæle og andet, kan man tage forskellige moraler ind, det er jo virkelig godt, og det kan jeg jo ikke gøre med sang.

Dog tilføjer hun. - Hvis jeg havde frit valg fra alle hylder, tror jeg ikke, jeg vil vælge fortælling, men derimod sang, musik og bevægelse, som er mit domæne. Der er jeg mere øvet, der har jeg flere arbejdsredskaber – på nu-værende tidspunkt i hvert fald.

- Jeg synes stadig, jeg har brug for at øve mig noget mere og blive mere dus med det. Min model må være at læse en bog og genfortælle den. Som Lisbeth siger, behøver man ikke 20 forskellige historier. Hvis jeg har fem til seks stykker, så tror jeg, at jeg vil arbejde med dem.

Personlige oplevelser med fortælling

Mette Thulstrup Ross – efter de otte ugers forløb

- I starten syntes jeg, det var fedt at fortælle. Jeg var meget på, læste bøger og sad derhjemme og digtede lidt. Efter hånden fes det dog lidt ud. Den sidste uge, tænkte jeg allerede om tirsdagen, 'åhe nej' det er mig, der skal fortælle om fredagen. 'Hvad skal jeg dog finde på?'. Men altså, det er jo gået fint alligevel, når man først sidder der, og man får startet, så synes jeg, det kører.

En ny historie hver gang

Mette mener selv, den dalende begejstring skyldtes, at hun manglede nogle input. - Jeg tror faktisk, jeg var kørt lidt fast. Jeg skulle nok have haft fat i Lisbeth, for som hun siger; 'hold fast i de historier I har, om man har tre, fem eller ti, det er lige meget, så fortæl dem igen og igen'. Det tror jeg ikke, jeg har haft forståelse af.

Mette har fortalt en ny historie hver gang, fordi hun havde følelsen af, at man ikke kunne fortælle den samme historie igen.

- Jeg fandt ud af, jeg faktisk havde fortalt en historie, som Elsebeth også havde fortalt. Og det sagde børnene jo ikke noget til. 'Den har vi hørt', sagde børnene, men det var alt. Det betød ikke noget for børnene, at historien var kendt.

Jeg går ind og fortæller

- Mette forbereder sig ikke i dagene op til en fortælling. - Jeg skal bare sige til mig selv: 'Nu skal du i gang,' så kommer det alligevel. Jeg går måske lige i den halve time inden og tænker: 'Hvad skal jeg finde på?'

- Jeg går ind i rummet. Først sætter børnene sig ned, jeg tænder lyset, og så er der stille. Jeg begynder min fortælling.

Historien er pakket og klar inde i Mettes hoved. Børnene kan godt spørge ind til noget i fortællingen, som hun forklarer dem, men for hende er det vigtig at holde fokus på historiens forløb for ikke at tabe tråden. Hun beskriver det således: - Man har faktisk sådan lidt skyklapper på. Man har en fortælling inde i hovedet, som skal ud. Man kan godt følge med i børnenes ansigtsudtryk, om de er med, eller om de ikke er med, men jeg er i hvert fald ikke så god endnu, så jeg kan fylde lidt på historien og måske lave den om i forhold til det, de spørger ind til."

- Jeg har faktisk ikke prøvet, at børnene ikke er med. Det undrede mig i særlig grad, da jeg havde fortalt den historie, de netop havde hørt to dage forinden, at de alligevel var så meget med. Nu siger det mig, at man godt kan fortælle den samme historie flere gange. Min forestilling var, at hvis man fortalte den samme historie to gange, så ville de nok begynde at sidde uroligt.

Man har noget sammen

Når fortællingen er slut, bliver lyset slukket, og så snakker de om historien. - Ofte er det børnene selv, der indleder snakken med en kommentar. Nogen gange rummer historien et emne eller en morale, man godt kan snakke ud fra. Andre gange går snakken om noget helt andet. Uanset hvad, er det altid en god snak, man har efter en fortællestund. Både fordi man får en fornemmelse af, at børnene har forstået det, som man har fortalt dem, og så får man en fornemmelse af, at man har noget sammen.

Et eksempel er historien med 'Drengen og billeglasset', som hun selv har lavet. Der er ikke noget bestemt formål eller morale med historien. Det er bare en historie. - Dagen efter jeg har fortalt historien om 'Drengen og billeglasset', finder jeg ud af – gennem børnenes kommentarer – at historien handler om, at man ikke må stjæle, og så griber man den og snakker om det.

- Samme dag om eftermiddagen kommer Mikkel (som ikke er på min stue) hen til mig på legepladsen. Han er sådan helt glad – et stort og glad ansigt og det eneste han siger til mig, det er: 'Mette du fortalte historie i dag.' Der kunne jeg bare mærke, at vi havde noget sammen os to.

Hekse ... erfaringsudveksling

I slutningen af forløbet kunne det fastlagte emne godt fastlåse én, mener Mette. - Jeg havde måske nogle historier inde i hovedet, men der var ingen hekse i. Og hvordan kunne jeg lige få en heks ind?

- Nogle dage har man lyst andre dage slet ikke. Det har meget med lyst at gøre. Der var nogle dage, hvor jeg havde mere lyst til at tage guitaren.

Der er stadig et stykke vej, før det kan gøres til en del af hverdagen. - Ja, jeg mangler at få snakket og erfaringsudvekslet med Elsebeth. Det er rart at vide, hvilke fortællinger hun kan, og hvilke jeg kan. Måske kan vi bruge hinandens?

I de første otte uger var gruppen af børn, der fik fortællinger begrænset til de ældste. Efterfølgende er hele børnegruppen tilhørere. - Så vidt det er muligt, fortæller vi på de dage, hvor vi er tre, det vil sige, at der er to voksne til samling og under fortællingen. På den måde kommer man til at høre hinandens historier, det vil jeg i hvert fald gerne.



Kursusdagen gav alt

- Kursusdagen den 8. oktober var altafgørende for mig. Jeg var meget skeptisk i starten, da "Ælle Bælle" blev fremlagt i personalegruppen. Og jeg meldte åbent ud: 'Det havde jeg ikke lyst til at arbejde med.' Jeg syntes, der var så mange andre ting, jeg hellere ville – pædagogiske ting. Men jeg var selvfølgelig med, men med de forbehold jeg har haft.

- Som sagt, gav kursusdagen alt. Der blev jeg virkelig tændt. Det var fedt. Jeg tror, det var i den sidste del af perioden, at gnisten forsvandt. Jeg manglede input i løbet af de otte uger. Vi har heller ikke været for gode i personalegruppen til at holde gejsten oppe. Man skal sørge for at snakke med hinanden og erfaringsudveksle.

- Jeg vil gerne fortsætte med at fortælle, men jeg skal nok være bedre til at have mine egne historier, og så må jeg udvikle mig derfra. Jeg har fundet ud af, den bedste teknik for mig er fri fantasi; et billede eller en ting. Det er måske også det, der er træls, fordi jeg synes, det kræver lidt mere arbejde. Specielt det at lave en slutning er svært. Men det er da gået godt indtil videre.

Lisbeth har hele tiden sagt, jeg har det i mig, og jeg har svaret: 'det passer nok ikke', men det kan da godt være.

En helt anden opmærksomhed

- Børnene, som har fået fortælling, har en helt anden opmærksomhed end de andre, og jeg synes, de er blevet meget bedre til at genfortælle ting, hvis man fx har læst en bog eller snakket om nogle ting.

- Formuleringsmæssigt er de også blevet bedre, de har flere detaljer med. Til julesamlinger her i december har vi hver dag enten fortalt en julehistorie eller læst op af en bog. Og der kan man med det samme se, hvordan børnene retter sig op og åbner øjne og ører, og så sidder de bare og lytter, hvor de andre stadigvæk, altså dem, som ikke har været med i fortællegruppen, er urolige i kroppen.

- Hvis jeg læser en bog for dem, bare en helt almindelig bog, kan man næsten se deres indre film i deres ansigtsudtryk; deres øjenbryn er løftet helt op i panden, og så sidder de sådan helt..., og så lytter de. Det havde jeg ikke fornemmelse af før, nu er de mere med. For mit eget vedkommende har det medført, at jeg ikke lade være med at snakke om bogen bagefter. Det gjorde jeg ikke så meget før. Når jeg stiller spørgsmål, kan jeg mærke, det er dem, som har hørt fortællinger, der byder ind med ting til dialogen, det er slet ikke de andre.

Fortælling og dialog

- Jeg læste en historie i går om en pige, der havde fundet et juletræ ude i skoven, som hun så gerne ville have. Faren siger, at man ikke bare må fælde et juletræ. Alligevel får han lov af skovfogeden, men så bliver pigen enormt ked af det.

Her stopper jeg historien og spørger, *'hvorfor tror I, at hun bliver ked af det?'* Og der er børnene fra fortællegruppen bare straks med. En af drengene siger: *'Det er nok fordi, hun ikke vil have det fældet alligevel. Hun synes nok, det er synd.'* Og en anden siger: *'Det er nok fordi, hun bliver så glad, at hun kommer til at græde, for det kan man nemlig godt komme til.'*

- Jeg læste videre til slutningen, som fortalte at hun græd, fordi hun ikke ville have det fældet. Efterfølgende snakkede vi om, at når et juletræ bliver fældet, så dør det faktisk. Om eftermiddagen kom nogle af børnene hen til mig. De havde nok gået tænkt over døden. Så jeg tog emnet op. Jeg tror, at fortælling sammen med en efterfølgende snak sætter nogle tanker i gang. Børnene går og tænker lidt over tingene, og så vender de tilbage for at spørge ind til emnet. Lige i nuet er det måske bare en god historie, men jeg tror, der er et-eller-andet, som de tænker over. Der var i hvert fald det med døden.

- Jeg synes, det har været et godt forløb - de otte uger, både opture og nedture. Jeg glæder mig til at komme i gang igen efter jul. Også fordi det måske bliver tilpasset vores dagligdag og arbejdsrytme noget mere, end det har været.

Personlige oplevelser med fortælling

Elsebeth Valdbjørn Petersen – efter de otte ugers forløb

Elsebeth tager udgangspunkt i rollen som fortællevikar. Hun mener, det ikke har fungeret. Selv har hun en enkelt erfaring med at skulle træde til for en anden. - Jeg har kun oplevet det den ene mandag, hvor jeg mødte ind klokken ti, og så finder jeg ud af kvart over ti, at jeg skal fortælle.

- Egentlig var det Else som fortællevikar, der skulle klare fortællingen denne morgen, men hun kunne ikke nå det på grund af kontorarbejde. Og så blev jeg fortællevikar.

Elsebeth mindes det som værende en lille smule frustrerende. Det var specielt den korte forberedelsestid, der gjorde situationen ubehagelig. - Jeg tror, jeg skal have en mental forberedelsestid. Hvis jeg havde mødt klokken otte den morgen, og blevet spurgt: 'Vil du fortælle i dag, ' så havde jeg sikkert også været klar til klokken halv elleve.

- Man kan måske klæde sig på som vikar, siger Elsebeth og refererer Lisbeth, der siger, at man ikke skal finde på nye historier hver gang. Hun forestiller sig, at man kunne bestemme sig for et bestemt eventyr fx et af H.C. Andersen, man fortæller hver gang, man vikarierer.



Samme historie flere gange

- Lisbeth siger også noget med, at det ikke gør noget, at man kun har fem til seks fortællinger. Og der tror jeg måske, vi i starten har været fokuseret på, at nu skal de også høre en ny historie i dag.

Elsebeth tror, alle har haft den samme følelse af at skulle fortælle en ny historie hver gang. Og det er på trods af, at Lisbeth flere gange har sagt, at det ikke er nødvendigt. - Det har vi åbenbart ikke rigtig kunnet se udover.

- Jeg ved ikke, om det drejer sig om, at man ikke kan fortælle historien flere gange. For alle H.C. Andersens eventyr har børnene jo også fået fortalt hundrede gange. Det skal jeg lige tænke over. Men jeg tror måske også, at man har tænkt, nu skal der fyldes meget på mig selv. Jo flere historier, jo bedre. For så har jeg mere at byde ind med.

Fem historier kan blive til ti eller flere

Elsebeth mener, at der er nogle historier, der rammer plet. Det er dem, der har en rød tråd hele vejen igennem. Det er min opfattelse at ved de historier uden rigtig afslutning, der kan man se, at børnene sidder og venter på noget, som aldrig helt kommer.

I den sidste del af projektperioden var Elsebeth en af dem, der snakkede for at skifte emne. Hun følte sig begrænset af hekseemnet, men tænker selv, det kan skyldes, manglende erfaring i at fortælle historien fra forskellige vinkler. Hun kommer med et eksempel på en af hendes egne historie, der kan fortælles forskelligt.

- Fx fortæller jeg historien om skildpadden fra skildpaddens synspunkt, men næste gang kan jeg fortælle den fra heksens synspunkt. Det er jo det, Lisbeth fortæller os; at det godt kan være den samme tur igennem skoven, men første gang fortæller du alt det, heksen oplever, næste gang fortæller du alt det, skildpadden oplever. På den måde kan dine fem historie hurtigt blive til ti eller flere, men der vil jeg sige, så god er jeg altså ikke endnu.

Børnene sluger historierne

Opmærksomheden er blevet meget skærpet hos førskolebørnene, bemærker Elisabeth. Ifølge hende, er de ranke i ryggen, har store øjne og åben mund, når hun fortæller.

Hun kan se en udvikling med børnene, fra de typisk lå og rullede rundt på madrasserne til, at de nu er opmærksomme lige så snart, de nu ser stearinlyset. - Jeg tror, det skyldes, de føler, at vi som voksne er mere tilstede, når vi fortæller. Vi sidder ikke og kigger ned i en bog, og der er ingen, som sidder og råber på, når man har læst to sider, at de skal se billederne.

- Jeg tror, det handler om; at det er dem og mig. Jeg har haft en minigruppe kørende ved siden af, hvor temaet var følelser. Der har vi snakket meget om, at man ikke kun lytter med ørerne - man lytter også med øjnene. Og det er tydeligt at se på dem, at de sluger historien og følger hvert et træk med øjnene. Det har været godt at se uromageren sidde stille og høre en god historie, at høre dem genfortælle en historie, når de kommer ind til madpakkerne. Man kan se på børnene, når en historie rammer plet - det er nyt. Børnene har forandret lytteadfærd, de store lytter i høj grad både med øjne og ører. I samlingsstunden er langt de fleste blevet bedre til at lytte til en historie, og de små lærer af de store; 'sådan sidder man ikke, når man hører historie'.

Egen udvikling

- I slutningen af projektet begyndte jeg at bruge min krop mere under fortællingerne; hvis heksens hånd lige pludselig hang over på væggen, så pegede jeg på væggen, og så kiggede de alle der over. Denne udvikling hilser Elisabeth velkommen. Hun har flyttet sig selv fra at sidde med en bog i hånden til at kunne fortælle nogle gode historier. - Og jeg har haft den sidegevindst at min søn på seks derhjemme, der altid vil have godnathistorier med billeder i, nærmest blev sur, hvis jeg ikke havde en heksehistorie, når han skulle i seng. Vi har lige læst 'Mio min Mio', hvor der ikke er ret mange billeder er i. Det har udviklet ham, at jeg har udviklet mig som fortæller.

Gode råd

Det handler ikke om at have en million historier. Ifølge Elisabeth handler det om at have nogle få gode historier, hvor den røde tråd kører helt til ende. Hvor man har styr på start, forløb og slutning. - Og så handler det jo bare om at turde. Prøv det!

Elsebeth tror på, at fortælling i et vist omfang skal skemalægges for at blive en del af hverdagen.

... baseret på interviews med personalet

Personlige oplevelser med fortælling

Camilla Andersen - efter de otte ugers forløb.

Camilla var ansat i Tjærbyvejens Børnehave og deltog i hele fortælleprojektet i de otte uger. Hun er nu i en anden institution i byen.

Camilla kan godt lide at fortælle historie og har ført det videre i sit nye job. Efter tre uger siger børnene allerede: 'Camilla fortæl en historie, men ikke en du læser.'

Hun fortæller enten, når børnene spiser, hvilket er godt for at holde på dem, der er færdige og for at give ro til de børn, der ikke er færdige. Ellers fortæller hun, når de har fået frugt. - Jeg lægger tæpper på gulvet, så skal de lægge sig ned, og så fortæller jeg en historie. Camilla forklarer, at fortællestunden er god for børnene, der har en meget aktiv hverdag. - Her er der så tyve minutter, hvor de får slappet helt af.

Camilla bruger fortælling flere steder i børnehavens hverdag. - Man kan også fortælle historier, når vi sidder om bålet, som fx da vi lavede suppe – så er det heksen, der laver suppe osv. Man kan bruge fortælling alle steder.

De samme fem historier

- Jeg bruger mange af de historier, både mine egne og de andres, der blev fortalt under projektet. Det er ikke noget problem at huske dem, så bygger jeg bare videre. Det er let nok, når jeg har grundstenen; starten, midt og slut.

Camilla har brugt de samme fem historier. Og børnene, de vil høre de samme igen og igen. De vil ikke høre nye. - Det gør det faktisk nemmere, og historierne bliver måske også bedre, jo flere gange man fortæller dem. Der kommer mere krydderi og flere beskrivelser i historien. Og man bliver mere og mere sikker i en historie, jo flere gange man har fortalt den. På den måde bliver man mere fri og kan skifte mellem forskellige karakterer i historien. Det, at man kender historien, skaber flere resurser til at se historien fra flere vinkler og til at gøre historien mere levende for børnene

Rammen om fortællingen

Når der skal fortælles, kalder Camilla børnene sammen og beder et af børnene om at trække en historie ud af ærmet. Så ved de, at de skal åbne ørerne og lyne munden, det eneste munden kan bruges til, er at spise. Herefter begynder hun historien. Hun står op eller går rundt omkring, så børnene kan se hende, og for at hun kan gøre historien levende.

Camilla begynder sin historie på traditionel vis: Der var engang en konge, det eneste han lavede var at spise en masse slik. Han kunne kun li' lagkager, kager, flødeboller og hans mave blev tykkere.

Og så putter hun en pude ind på maven. - Nogen gange sker det, at børnene kommer med kommentarer, og det er fint. Andre gange spørger jeg måske midt i historien; 'hvad er det nu heksen hedder?' 'Elma' råber de så. For at det ikke skal blive for meget snak, stopper jeg lige op, men langt de fleste gange sidder de bare og stirrer på én og er fuldstændig opslugte af historien, og hvad der nu sker i handlingen.

Gode værktøjer

Det var godt for Camilla at få teoretisk indspark af Lene Brok. Det var også godt, at Lisbeth gav hende redskaber til, hvordan historierne kunne være.

Eksempel

- Jeg synes, det var en god historie, jeg havde fortalt. Men da børnene skulle genfortælle den, så kunne de overhovedet ikke. Lisbeth påpegede, at min historie måske skulle være mere beskrivende; et hus kunne blive til et lille rødt hus osv. Det er god kritik, som man kan bruge i næste fortælling.

- Jeg tror, man skal være oplagt og have gejsten til at fortælle, derfor er det faktisk dejligt, at børnene her gerne vil have de samme fortællinger igen og igen. Det gør i hvert fald, at man ikke tænker så meget over, hvad man skal fortælle. Under fortælleprojektet fortalte vi en ny historie hver gang, måske fordi de otte uger var så intense og målrettede, her (den nye institution) har jeg fortalt fem historier over tre uger, dvs. at børnene har fået den samme historie tre gange.

Det er Camillas erfaring, at man sagtens kan bruge en 'brugt' historie. Hun fastslår, det er meget lettere at træde til med en kendt historie, hvis man skal erstatte andre eller genoptage fortællingen, hvis man har været syg eller væk fra det i en periode.

- Historiefortælling er nu en del af min hverdag, men jeg tænker hele tiden, om min fantasi i længden rækker, derfor vil jeg til at lave mig en fortællerkuffert. Den vil jeg tage med, så kan børnene vælge en ting, som jeg fortæller ud fra.

Indholdet kan være en bil, en broche, et armbånd, et spil, en bamse. Camilla beskriver et eksempel på, hvordan hun en enkelt gang har brugt kufferten:

- Alle fik lov at tage en ting op for at se, om tingen kunne låse døren op. Børnene elskede det, selvom det faktisk bare var en leg og ikke en historie med handling. Den sidste ting åbner døren, og så er prinsessen på en anden side.

Kufferten vil hun bruge for at blive bedre til at fortælle og for at få mere til sin fantasi. Hver gang der opstår en ny lille historie, kan den give liv til endnu én. En historie tager omtrent ti minutter, og bagefter bruger hun cirka et kvarter på at tale den igennem med børnene.



Afprøv dine historier på andre

- Jeg synes, det er en god idé at forberede sig på sin historie derhjemme, og så fortælle den til en anden man kender - en voksen. Det gjorde vi blandt andet sammen med Lisbeth på workshopdagen. Man kan fortælle den på tre forskellige måder, også selvom det ikke er lige let, for så finder man ud af, hvor man har sine styrker og svagheder. Det er okay at dumme sig. Man bliver mindre usikker ved at afprøve sin historie først, og så tør man godt fortælle den til andre. Det er også godt, første gang, at starte ud med at læse en historie fra en bog, som man genfortæller. På den måde har man rytmen; start, midt og slut. Der er gode holdepunkter. Det kan man også se på børnene, blandt andet var der en pige, der havde den samme slutning hver gang, for det var den, hun kunne forholde sig til. Så den er vigtig, rytmen med start, midt og slut.

Den gode genkendelse

- Børnene begyndte selv at fortælle historier. Når vi spiste madpakker, var de oppe på skift at fortælle. Man kunne se, de kopierede vores måde at gøre tingene på. Vi sad på en stol, så det gjorde de også; på den røde stol foran tilhørerne. Og jeg tror ofte, det var Klodshans, der blev fortalt, for den kendte de alle fra vores H.C. Andersens projekt, vi havde inden. Jeg tror faktisk, gentagelsen og genkendeligheden er gode ting for børnene. Det skulle man have været mere opmærksom på i projektet, det skulle have været mere legalt, at fortælle den samme historie flere gange. Børn elsker genkendeligheden, og jo mere de kan genbruge, jo bedre.

Nogle børn fremturer hurtigt; 'Den har vi hørt', men når man så svarer: 'Det kan godt være, at du kender en historie, men prøv alligevel lige at høre denne her.' Så lytter de. De skulle bare lige fortælle, 'den kender jeg godt.'

Børnene er gode til at lytte. Og på den nye arbejdsplads er børnene allerede forventende med at Camilla fortæller historie, hun læser dem ikke.

- Hvis Lisbeth ikke havde opstartet projektet og givet sine inputs på workshoppen, så var jeg ikke begyndt at fortælle på denne her måde, tror jeg ikke.

... baseret på interviews med personalet

Personlige oplevelser med fortælling

Kristina Kristensen, studerende – efter de otte ugers forløb

Kristina brugte en person i sine fortællinger, der hedder Ole-Alexander-Filli-Bumbumbum. Hun brugte ham fx til at fortælle, hvad børnene havde oplevet dagen før. I slutningen af perioden ville Kristina fortælle om nisser gennem sin hovedperson, men børnene ville slet ikke høre på hende. De havde en forventning om at høre om hekse.

Og det havde de, ifølge Kristina, været supergode til i ugerne op til jul. De havde selv været en del af hekse-snakken og givet deres billeder på hekse. De var rigtig gode til at lytte - med store øjne. Det var godt.

For Kristina var det derfor positivt med et fast emne om hekse. - Det hjalp også mig til at kunne finde på nogle nye ting fra gang til gang. Jeg havde stikord, for at jeg kunne huske, hvad jeg havde fortalt, og så kunne jeg putte noget nyt på hver gang. Flere af børnene var gode til at huske og genkende historierne. Så hvis jeg røg for meget tilbage i det gamle, gjorde de opmærksom på det, så jeg kom ind på noget nyt igen. Det var godt. Det var rigtig godt.



Selvtillid, der siger 'Spar-to'

"Ælle Bælle" har givet Kristina en selvtillid, som siger 'Spar-to'. - Jeg har aldrig været særlig god til at stille mig frem foran folk. Jeg havde det rigtig dårligt de første par gange, jeg svedte helt vildt. Men så kunne jeg mærke, at jeg jo bare kunne lade min fantasi strømme, fordi børnene jo var med, og de skulle nok komme med input, hvis jeg kom på afveje. Det har virkelig givet mig selvtillid. Nogen gange har jeg gjort det, at jeg har læst en bog i forvejen eller taget et gammelt kendt eventyr. Og så bare lavet om på det - ved at tilføje hekse.

Kristina har selv lavet en lille edderkop - Viggo. Ham har hun brugt til at komme i gang med; til opvarmning og til at få børnene med ind i historien. Børnene er med til at finde ham, måske er han inde i depotet eller nede i hendes taske. - Så tager jeg lige et par børn i hånden for at finde ham. Han havde fx været i Transsylvanien og snakke med hekse og trolde, og for at finde en ny historie til mig. Så fortæller han om hvilke slags hekse og trolde, der var der, og hvordan de så ud. Børnene synes, det er kanonfedt.

- Nogle børn gentager nogle af de vendinger, jeg bruger, og de lytter mere. Flere drenge er blevet gode til at lytte og vil gerne lege noget af det, de har hørt i historierne ude på legepladsen. Børnene vil gerne fortælle selv, og de kan huske det. Mange af historierne minder om de voksnes historier - blot mere usammenhængende. De husker de øjeblikke, der lige gibber lidt i folk eller, hvor de griner. De binder historien sammen via de store ting og spændingspunkterne.

Det har været spændende, og jeg vil bruge emnet til en opgave på seminariet.

Winniebøgerne er gode

- Min fortælleddag var onsdag, det var fint, at det var en fast dag. Så vidste jeg, hvad jeg skulle forberede mig til. Jeg gik faktisk og glædede mig til, det blev min fortælleddag. Ofte gik jeg gerne i gang lørdag med at kigge i bøger eller lede efter gamle eventyr. Det passede med, at jeg havde mit debutbarn på besøg, og så kunne jeg afprøve det på hende. Hvis hun reagerede på en god måde, kunne jeg digte videre på det, så jeg havde en færdig historie onsdag morgen.

- Workshopdagen gav et godt spark, teoretisk baggrund og flere tanker. Jeg tog nogle bøger med hjem. Winniebøgerne om en heks, som er uheldig og enorm grim af en heks at være. Dem har jeg været meget glad for.

- Det vi lærte med at bruge pauser, det bruger jeg også. Man kan se, jo længere man holder pausen, jo større bliver børnenes øjne. Og effekten er stor, når man holder en lille pause for derefter at springe op fra stolen. Nu, hvor jeg er blevet noget mere sikker på mig selv, kan jeg godt lide at bruge kroppen. Jeg har udviklet mig selv personligt, og det synes jeg, børnene har været gode til at hjælpe med til. Man kan se i deres øjne, at de er fanget af historien, og så tænker man, 'så kan jeg også gøre lidt mere'.

Sæt dig ind i, hvad fortælling er

Men Kristina ville gerne have været bedre klædt på allerede fra august, hvor personalet fik at vide, de skulle køre projektet. - Jeg gik og var temmelig nervøs over, hvad jeg blev kastet ud i. Jeg er ikke den person, der bare stiller mig op i større forsamlinger, og jeg har aldrig før arbejdet med børn. Det er handicappede, jeg har erfaring med. Det var en helt fremmed ting at skulle sætte sig ind foran sådan en flok.

Hendes råd til andre er: - Sæt dig ind i, hvad fortælling er og find noget mere baggrund. Læs bøger og prøv at huske dem. Skab god tillid til børnene inden - de skal slappe af, når du er der. Jeg har præsenteret mig selv og prøvet at vise, hvem jeg er. Jeg har ladet børnene komme. Og nu er der mange flere børn, man kan spille pingpong med. Fx var der en dreng, der ikke ville snakke med mig, overhovedet. Jo mere jeg har fortalt, og jo mere jeg har rettet mit blik mod ham og inddraget ham i fortællingen, jo mere er han begyndt at tale til mig. Han må jo have fundet en nærhed. Han vidste, at han kunne regne med mig hver onsdag. Han synes, han får noget, og så giver han noget igen.

Implementering af fortællingen i dagligdagen

I de første otte uger var det 18 førskolebørn fra begge stuer i børnehaven, der blev samlet hver dag til fortælling, og alle de voksne i børnehaven havde hver deres fortællede dag.

Efter forløbet i oktober og november, valgte personalet at placere fortælling i samlingsstunden for alle børnene to gange om ugen, på hver stue. Det vil sige, at der i januar, februar og marts blev fortalt for børn i aldersgruppen fra tre til seks år.

Valget blev truffet ud fra en samlet vurdering af dagligdagens opgaver og samlingsstundens øvrige indhold - sang, snak om årstider, rim og remser mm. Fortælling skulle indgå på lige fod med andet i samlingsstunden.

Det var med en vis nervøsitet og ikke mindst spænding. Gik det nu, at der skulle fortælles for så stor en gruppe og aldersspredning?

Men det blev gjort til skamme for, som Mette siger, sad gruppen af store børn klar som hjælpere til at fortælle de små, hvordan man gjorde, når der skulle fortælles.

De store børn havde nu en fortællekultur med kendte elementer og rammer; det tændte stearinlys på et lille bord, munden der lynes, og ørerne der lytter. De små tog fortælleretorikken til sig.

- Det er overraskende, hvor hurtigt det er gået, siger personalegruppen og forklarer, at én voksen kan fastholde hele børnegruppen, når der er fortælling, uden at der bliver uro.

Else fortsætter:

- Den 1. april fik børnehaven seks nye børn på tre år. Starten på en ny og spændende verden, hvor meget skal undersøges, men vi er sikre på, at det ikke varer længe, inden de også har lært, at fortællingen har sin helt egen form.

Fortællestunder fra dagligdagen

"Glasset med biller" med Mette Thulstrup Ross

Mette sender alle børn ud at tisse og vaske hænder. Madrasserne på gulvet ligger klar som små blå øer, gardinerne er rullet ned. Børnene stimler ind i rummet. De tager rummet til sig, vurderer siddepladsen i forhold til sidemanden. Inden længe samler roen sig og opmærksomheden på Mette, som sidder på en stol forrest i rummet med front mod børn og madrasser. Til venstre for sig har hun et bord, på det står et stearinlys, som hun tænder. Der står også en fyrre centimeter høj heksedukke på bordet.

"Har I set, jeg har en heks med?" Spørger Mette ud i rummet, og børnene svarer spredt i kor. "Hun spurgte, om hun måtte komme med." Der bliver snakket, og en enkelt forsøger sig med at råbe lidt højere.

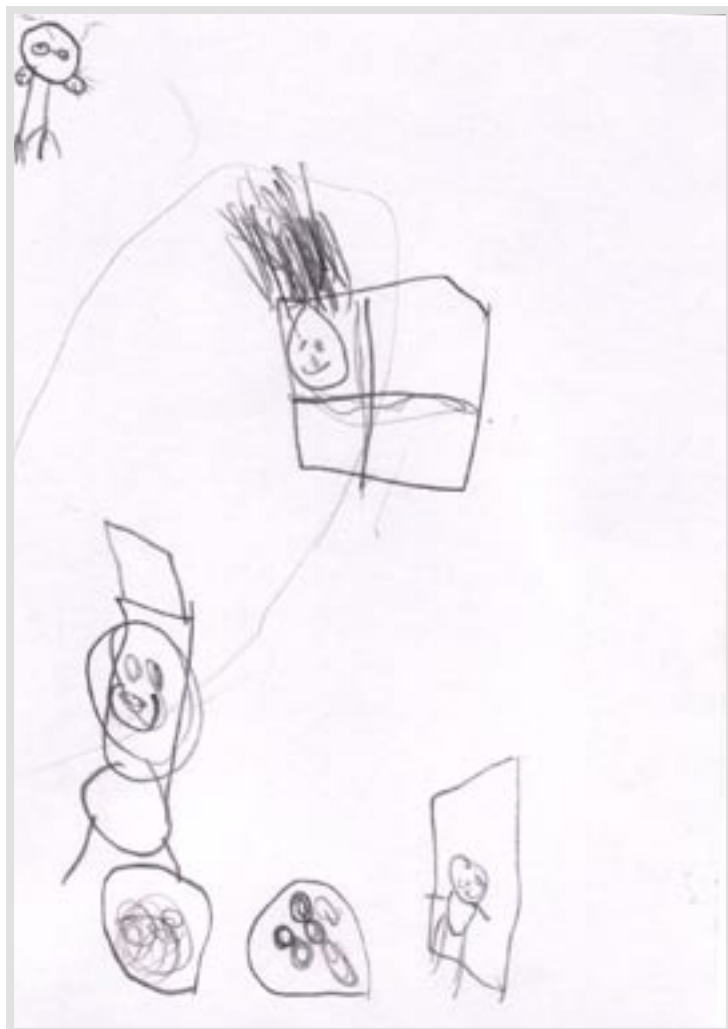
"Jamen, kan hun snakke?" Råber en forkølet pige nasalt. Mette fortsætter uden at svare.

"Så sagde jeg okay, det er i orden, du må godt komme med. Så hun vil også høre eventyr i dag."

"Men, er I klar til at høre eventyr i dag?" Spørger Mette med stærk betoning af 'klar'. "JAAAA" kommer det flerstemmigt fra børnene.

"Så tænder vi lyset." Med ét er der helt stille med ganske svag mumlen. Børnene lukker en imaginær lynlås hen over læberne og rykker ud i ørerne for at vise, at munden er lukket, og ørerne slået ud. De er klar.

Mette holder et postkort op foran børnene, det forestiller en masse ting, der ikke umiddelbart har en sammenhæng. Det kunne være ting, man finder på et pulterkammer. "Kan I huske det her billede." Børnene svarer igen samlet. En griner indforstået. "Kan I huske, hvad der er så specielt ved det her billede?"



"Ja, en masse tin."

"Ja, og så er der et glas med no'en myrer i."

"Ja, det er rigtigt, der er et glas med biller i, og det er lige præcis det, jeg skal fortælle om i dag."

"Der var en gang en dreng, som var ude at gå en tur i skoven sammen med sin mor og far. De gik laaaangt ind i skoven, vejret var godt, og de havde det simpelthen så dejligt.

Og så ved I godt, at man engang i mellem har lyst til at gå uden for stien. Og det gjorde drengen. Men lige pludselig kunne han ikke finde stien igen."

Mette spænder stemmen og holder en kunstpause. "Og han kunne ikke finde sin mor. Og han kunne ikke finde sin far," siger hun næsten, som om hun råber på far.

"Han var blevet væk. Det var altså ikke så godt, hvad skulle han så gøre?" Mette i fortællerrollen - nu mere rolig.

Fem piger i fire til femårs alderen sidder og kigger optaget på Mette. I kraft af at hun sidder på en stol, er deres hoveder vippet let bag over. De er helt afslappede med læberne løst adskilte. Deres overkroppe er buede som et c.

"Han gik, og han gik, og han gik, og han tænkte, hvor mon jeg ender henne? Han gik længere og længere ind i skoven, og der blev helt mørkt, men lidt længere fremme kunne han se noget, der var lyst." En af pigerne kigger undersøgende på heksen.

"Aha, siger han. Der henne er stien. Og han skyndte sig derhen." Mette hæver stemmen: "Men nu var han faktisk kommet så langt ind i skoven," og hvisker, "at han var kommet til en lille lysning, hvor der var et lille hus."

"Han havde aaaldrig set det hus før." Pigen retter blikket tilbage på Mette. Stemmelejet er atter højt: "Han vidste simpelthen ikke, hvad det var for noget," roligere fortsætter hun: "Han blev meget nysgerrig, så han gik hen til huset. Han prøvede ligeså forsigtig at åbne døren."

Overrasket i stemmen siger Mette: "Den var ikke låst," og hviskende: "Åbnede den forsigtigt. Kiggede ind."

Alle børnene sidder musestille og afventende. Deres blikke er på Mette.

"Han kunne se, at i det ene hjørne var der sådan en stoor pejs med en stoor sort gryde, og oppe på væggen var der nogle hylder med en masse forskellige glas. Og der var alt muligt mærkeligt i dem."

"Der var glas med krokodilleøjne." Pause. "Og et glas med sneglesnot." Der kommer en hul strubelyd fra et af børnene. "Og et glas med feår."

"Naje, det var mærkeligt. Han var så nysgerrig, så han måtte simpelthen gå ind og kigge på de her glas. Der var så mange, at han blev helt...." Mette holder vejret og leder efter ordet.

"Forpustet." Flyver det ud af en af drengene lige foran Mette. Han er helt opslugt.

"Ja, det var han faktisk. Ja, man kan godt sige, at han blev helt forpustet, for når man bliver helt forbavset, så gør man sådan her." Mette tager en dyb indånding og puster ud. Flere af børnene sukker og puster for at prøve, hvad det er.

"Ved I hvad, han havde sådan lyst til at tage et af de glas. Men han tænkte også, det må man jo ikke. Man må jo ikke bare sådan tage glassene, vel?"

"Det' stjæl," kommenterer en af de små piger, og Mette fanger den.

"Det er nemlig at stjæle, men ved I hvad? Han tænkte faktisk, at der var så mange glas, at han godt kunne tage bare et glas."

"Der er en, der er ved at gå ud." Alle kigger på pigen, der forsigtigt og helt i sine egne tanker har rejst sig og går mod døren. "Hvor skal du hen?" Spørger Mette. Meget sagte, og som om hun først nu ved, at hun selv har rejst sig, siger hun: "Jeg er tørstig."

Mette får hende til at sætte sig igen og fortsætter sin fortælling.

"Så derfor, gjorde drengen lige sådan her." Mette snupper noget fra en imaginær hylde. "Og så skyndte han sig at løbe ud. Han tog faktisk et glas. Han tog det glas med billerne i, og så løb han, alt hvad han kunne." Børnene lytter fortsat, og et par stykker piller tankefuldt næse.

"Han løb ud af huset. Han løb ud af skoven. Og lige pludselig..." Stemmen stråler af glæde og overraskelse. "Så han sin mor og far." Drengen, der sidder lige midt for Mette, smiler ved tanken.

"Det var godt nok heldigt, at han så sin mor og far igen. Og så gik de hjem. Men øhe, der var en, der ikke var så glad." Mette stopper op.

"Det var heksen," siger en, og en anden gentager det.

"Det var nemlig heksen, der boede i huset," siger Mette og fortsætter: "Hun kom nemlig hjem, hun havde været ude at samle ting i skoven – det første hun opdagede var, at døren stod åben. Det var da mærkeligt." Mette hæver stemmen: "Jeg er sikker på, at jeg lukkede den dør. Så gik hun ind i huset." Mette snuser ind gennem næsen som en hund, der søger efter spor. Og helt tæt på børnene på første række, som stadig sidder fængslet af historien – en enkelt tjekker lige stemningen ved at kigge på sidemanden.

Mette hvisker hekseagtigt for til sidst at råbe: "HVAD ER DET FOR EN LUGT? DER HAR VÆRET NOGEN." Stor indsnusning: "M E N N E S K E R."

"Argh!" Så opdagede hun det! Glasset med biller, det var væk. Hun måtte ud at finde det glas. For det kunne hun altså ikke undvære. I mellemtiden var det blevet aften, og drengen skulle i seng. Så han var blevet puttet oppe på sit værelse af sin mor og far. Men heksen havde fundet ud af, hvor han boede henne. Så da det var blevet aften, listede heksen sig hen til huset. Lige så forsigtigt hen til huset. Og så tog hun i døren. **ØVI!"**

Mette støder ordene ud mellem tænderne: "Den var låst. Hun gik om på den anden side af huset." Nu med listig stemme: "Og tog fat i en stige. Lige deroppe havde drengen sit værelse, og hun kunne se vinduerne. Og så gik hun op ad stigen. Drengen han lå oppe i sin seng." Snorkelyde. Mette hamrer på værelsesvinduet.

"Drengen vågner: 'Hvad var det, hvad var det?'"

Mette vræler som et forkælet barn: 'Jeg vil ind. Jeg vil ha' mine biller, jeg vil ha' mine biller, jeg vil ha' mine biller, jeg vil ha' mine biller,' sagde heksen. Men vinduet var heldigvis lukket. Så hun kunne ikke komme ind til drengen. Æv, bæv, nu måtte heksen gå hjem igen – det var ærgerligt. Men på vejen hjem, fandt hun en nøgle."

En af drengene i forreste række lægger hovedet på skrå, som for at skærpe opmærksomheden.

"Aha, tænkte hun. Den passer lige til huset. Så næste aften, da drengen igen var puttet i seng, kom heksen - med nøglen." Pause. "Og så puttede hun den i nøglehullet. Wrck" lyd af nøgle, der drejer rundt. "Og så listede hun sig ind i huset. Og op ad trappen. **"VOV VOV VOV VOV VOV."**

Det gibber i hele forsamlingen. Alle flytter lidt på sig, sætter en fod bedre til rette, en enkelt hoster, ellers er der helt stille.

"Åhe, nej det var hunden. 'Øv, øv, øv.'" En dreng griner højt af begejstring. "Der var en hund. Åhe, heksen blev så forskrækket, hun skyndte sig at løbe hjem, alt hvad hun kunne. Hjem, hjem, hjem. Så fik hun heller ikke billerne med hjem i dag. Men på vejen hjem, fandt hun nogle pølser."

"Ad, ad," kommer det fra et par af børnene.

"Nej, ikke sådan nogle pølser – sådan nogle man kan spise," siger Mette.

"Og så tænkte heksen, 'aha', hun havde engang set en tegnefilm, hvor man havde givet en hund nogle pølser. 'Det kan jeg også gøre med denne her hund.' Så næste nat, tog hun nøglen og pølserne, og gik hun hen til huset. Hun lukkede døren op og listede ind. På vej op ad trappen kom hunden, men hun **skyndte** sig lige at give hunden pølserne. 'Haps.' Og så kunne hun gå videre op ad trappen. Op til drengens værelse, og så lukkede hun døren op. Drengen lå og sov.

"Jeg vil have mine biller," Mette vræler det ud.
"Drengen vågnede, og han blev så forskrækket."

Børnene bliver lidt urolige, smågriner og agerer drengen.

"Han blev så forskrækket." Mette fortæller henover børnenes summen. En anden voksen tysser. "Og heksen hun sagde: 'Jeg vil ha' mine biller. Du har taget mine biller. Du har stjålet dem.'" Pause.

Med forskrækket stemme fortsætter hun: "Ja. Ja, det har jeg. Jeg kom til at tage dem, 'sagde drengen. 'Jeg vil have dem tilbage, 'sagde heksen. 'Jamen, det må du gerne. Her...'"
Mette giver det usynlige glas til heksen. "Og så skyndte heksen sig at gå sin vej. Og ved I hvad, han aldrig gør mere?"

"Stjæle," siger en pige.

"Han stjæler aldrig mere."

Mette trykker på heksen på bordet, der bevæger sig og griner sin hekselatter. "Det er ikke en ægte heks," siger en dreng, "det er kun med batterier. For hekse har ikke røde øjne."

Er hun ikke sjov? Spørger Mette. "Må jeg prøve." Lyder det i kor.

Fortællestunder fra dagligdagen

"Den forheksede tønde" med Inger-Lis Nielsen

Det aflange rum er fire meter på den ene led, og syv meter på den anden. Børnene stimler ind ad døren i den ene ende af langsiden. Rummet er ved at blive fyldt op af børn i fire rækker på madrasser. Den modsatte væg har vinduer i hele længden. Inger-Lis trækker gardinerne ned, mens børnene tumler og snakker. Hun placerer en stol foran rækkerne med børn og trækker et bord ud fra vinduesvæggen, herpå stiller hun et lys.

"Inger-Lis, det er fordi, jeg tror godt, jeg ved hvaffor en historie, vi skal ha, for jeg har hørt den." En pige rækker hånden op. "Kan du sætte dig ned på numsen. Og nu skal I tage hænderne ned," siger Inger-Lis. Stille og roligt nærmer forsamlingen sig fortællestunden. "Og nu skal I lukke munden." Inger-Lis lukker munden, som man lukker en lynlås og hiver i sine ører. "Og så lukker i ørerne op."

"Nu skal jeg fortælle jer en historie. Og når jeg har fortalt historie, kan jeg fortælle om, hvordan det var i København, der jeg har været på ferie. Men først historie."

"Den handler om en troldefamilie, der boede inde i en K Æ M P E troldehøj. En troldehøj er en stor bunke jord med græs ovenpå, og så var der et hus derinde i den bunke jord. Og inde i det hus boede der en troldefamilie. Troldefar, troldeamor og så var der nogle troldebørn. Der var nogle store piger. Tre store troldepiger. Så var der tre ikke så store drenge. Men lidt store drenge." Næsten hviskende fortsætter hun: "Og så var der en lille bitte, bitte troldeunge – en lille pige. Det var troldefamilien. Så var der en dag, hvor troldeamor sagde til de tre troldedrenge: 'Nu kan jeg godt sige jer en ting, nu skal far, de store troldepigerne og jeg ud i byen, og så skal I være barnepige for den lille troldeunge.'" Pause.



”Naje,” sagde drengene, det havde de godt nok ikke sådan lige lyst til. For de havde faktisk tænkt sig, at de skulle ud på en fisketur.”

Sagte siger hun: ”Så kom troldefar.” Inger-Lis råber højt: ”Jeg kan godt sige jer en ting, I skal passe den lille troldeunge, og hvis I så meget som krøller et eneste hår på hendes lille hoved, så får I med mig at gøre.” To piger på forreste madras lige under vinduet fniser, tager samtidigt skuldrene op til ørerne og kikker rundt. De andre sidder helt paralyserede. En pige i midten af første række sidder med albuerne på knæene og begge hænder på kinderne. Ved siden af hende sidder en pige helt i rødt med armene løst hængende i skødet, og hovedet let bagoverbøjet for at kigge op på Inger-Lis på stolen. Hun er afslappet med læberne løst adskilte.

”Nej, han var bare så vred. Så de tre troldebørn turde ikke andet end at sige: ’Jamen, det skal vi nok så. Gå I bare.’ Så gik troldefar, troldeemor og de tre store troldepiger i byen. Der sad de så de tre trolde drenge. ’Hvad søren skal vi gøre, vi har ikke lige lyst til at blive hjemme og passe hende den lille unge. Hvad skal vi finde på?’

Tempoet i fortællingen bliver hurtigere. ”Så sagde den ene. ’Jeg HAR det! Jeg har en rigtig, rigtig, rigtig god idé! Ved I hvad vi gør?’ Spurgte han de to andre. ’I kan godt se denne tønde, vi har her. Der er et lille hul og et låg, vi kan tage af. Vi putter bare den lille troldeunge ned i tønden og lægger låget på. Så sker der hende ingenting, og så kan hun godt være alene hjemme, mens vi går på fisketur.’” Sidste del af sætningen hvisker hun.

Begejstringen stråler. ”JA!” Siger de to andre. Det syntes de, var en god idé. Og så tog de deres lillesøster og tog låget af tønden.” Inger-Lis mimer situationen, ”og puttede hende ned i tønden, og lagde låget godt på.” Bankelyde.

To veninder bagest i rummet er nærmest flettet sammen med arme og ben. De lytter intenst. Nederst i midten sidder en enkelt pige højt oppe over de andre på tre stablede puder. Hun sidder som støbt i samme stilling, som da hun satte sig til rette.

”Så. Så, kan du godt passe dig selv der nede i tønden. Der var jo et lille hul, hun kunne kigge ud af. Mens vi lige er væk et øjeblik. Og så forlod de tønden og gik på fisketur.” Inger-Lis sænker stemmen og indikerer dermed, at det vist ikke er så godt, det de gør.

”Af sted drog de med hver sin fiskestang over skulderen. Og hen til åen.” Pause. ”Pludselig kunne de mærke, at fiskestangen begyndte at ryste,” siger Inger-Lis anstrengt og lader som om hun har en tung fiskestang i hånden.

”Og hev en ordentlig fisk op. Den anden smed også sin fiskesnøre ud. Nej, der skete ikke noget. Han fangede ingenting. Den tredjes fiskestang, den begyndte også at ryste. Og så hev han i land. Og der kom en stor ål på krogen, som de kunne tage med hjem.”

Pigen bagest på de tre puder har stadig ikke rørt sig en millimeter. Hun hoster lidt, så afslappet, at en lille smule mundvand kommer uden for munden. Hun tørre det automatisk væk.

”Den første fangede en ørred. Så nu havde de en ørred og en ål. Og de havde det så hyggeligt, de brødre. Men lige pludselig kom de til at tænke på: ’For pokker, hvad er klokken! Vi skal da vist hellere snart til at komme hjem, for hvad med hende lillesøsteren nede i tønden? Og hvad med far og mor, hvornår mon de kommer hjem. Vi må nok hellere se at komme hjem.’ Og så gik de hjem med deres fisk og fiskestænger. Da de var kommet så langt, at de kunne se hjem, tænkte de: ’hvad pokker der dog det?!!!’ Der stod ALLE byens mennesker henne ved døren til troldehøjen.” Tonelejet stiger. ”Der var vild opstandelse, de var helt ude af den alle sammen.

Troldemoren skyndte sig at løbe børnene i møde. ’STOP! STOP! I må ikke komme ind. I MÅ IKKE KOMME IND. DER ER EN FORHEKSET TØNDE INDE I TROLDEHØJEN. I MÅ IKKE KOMME NÆRMERE.’”

Pigen på først række retter sig op i ryg og nakke. Hun strækker det ene ben, mens hun fastholder kontakten med Inger-Lis ved at løfte blikket.

”Hov,” tænkte de,” Inger-Lis måber. ”Hvad er da det for noget? En forhekset tønde. Jamen, hvorfor det?”

’JAMEN, TØNDEN DEN SNURRE RUNDT, OG DEN ER HELT FORHEKSET!’ Og alle byens folk kom stormende dem i møde og sagde: ’I SKAL PASSE PÅ DEN FORHEKSEDE TØNDE!’ Og så kunne de jo godt regne ud, hvad der var i tønden. ’Nej, vi må nok hellere komme hen i troldehøjen og se, hvad det her er for noget.’

Lige pludselig kom troldefar, og havde han sin KÆMPEKØLLE med.” Inger-Lis svinger den imaginære kølle op i luften. ”I HOLDER JER VÆK, FOR NU SKAL JEG SLÅ DEN FORHEKSEDE TØNDE I STYKKER, SÅ DEN BLIVER KVAST TIL PINDEBRÆNDE!”

'Nej, nej,' Inger-Lis jamrer, 'sagde drengene. 'Far nej, nej vi skal nok klare det.' Og hel-dig-vis for det,' siger Inger-Lis langsomt.

"Så kom de og hjalp med at få tøndens låg lukket op." Pause. Pigen med hænderne på kinderne vipper stiltørdigt med fødderne.

"Og ud sprang lillesøster. 'Nårh,' sagde far. 'Hvordan kan det gå til, at lillesøster er i tønden, I skulle jo være barnepige.' Og så skyndte de sig at løbe væk, for nu var de bange for, at troldefar skulle komme efter dem med kæppen. De havde jo ikke hørt efter, hvad moren og faren havde sagt, de var jo taget på fisketur. Og deres far og mor havde sagt, at de skulle passe godt på lillesøster. Og de skyndte sig at løbe væk. Og så ved vi ikke, hvad der skete mere.

"Den har vi hørt før," siger en pige. "Ja, det har I," svarer Inger-Lis.

"Men vi skal høre den igen fordi, så kan vi lære den," siger en anden pige. "Ja, og så kan I jo fortælle den til nogen andre."

"Når vi fx bliver voksne."

"Ja.."

"Pernille vil du puste lyset ud. For nu er historien slut." Alle børnene snakker i munden på hinanden til Inger-Lis, og fortællestunden er slut.

Se også denne fortælling genfortalt af Mikkel på side 74, og af en gruppe børn på legepladsen side 67.

Fortællestunder fra dagligdagen

"Heksen med en eneste ven" med Elsebeth Valdbjørn Petersen

Børnene har ligesom klumpet sig sammen på den forreste madras i rummet. Ni børn sidder de samlet på en. Bag dem sidder et enkelt barn alene. Bagerst i rummet på to madrasser sidder fem på den ene og to på den anden. I bagerste højre hjørne er den sidste madras med to børn.

"Kan I huske, hvad det betyder, når vi tænder lyset?" Børnene i kor: "Åbn ørerne og luk munden." "Så tænder vi, ikke? Er I klar?" Shyys – der tysses. "Så tænder vi lyset." Elsebeth tænder lyset. Og der er stille i rummet.



"Jeg vil også fortælle en heksehistorie i dag. Jeg vil fortælle om en heks, der havde en heksekost, som hun kunne flyve på. Og én eneste ven i verden, og det var hendes kat. Og hun var lidt ked af, at hun ikke havde flere venner, så det var ikke altid, at hendes humør var så godt.

En dag tog heksen og katten af sted på kosten. De fløj ud over marker og enge, og over skove og søer, men lige præcis i dag var det et FORFÆRDELIGT vejr. Det blæste, og det stormede og det regnede."

En af drengene sidder uroligt og forsøger at komme i kontakt med de andre. Elsebeth stopper fortællingen og spørger, om han vil ud. Det vil han ikke. Hun genoptager historien.

"Og heksen og katten skulle holde godt fat på kosten for ikke at falde af. PLUDSELIG tabte heksen sin hat, og den hvirvlede ned og landede i en stor mark. Heksen tænkte: 'Hvad gør jeg nu? Hvad gør jeg nu?' De landede på marken og katten spurgte: 'Hvordan finder vi den på denne her store, store mark?'

'Det ved jeg godt nok ikke', sagde heksen, men pludselig kom en lille hund løbende med heksens hat i munden."

En af de to piger på madrassen bagerst i rummet sidder på sine knæ med en hånd på låret og den anden hånd ovenpå. Hun har et opmærksomt blik på Elsebeth, og man fornemmer at billederne strømmer forbi hendes øjne.

"Vuf, Vuf. 'Er det din hat?' Spurgte den. 'Ja', sagde heksen, 'det er min hat.' 'Og tusind, tusind tak, fordi du har fundet den til mig.' 'Er der noget, jeg kan gøre for dig.' 'Ja', sagde hunden, 'det er der faktisk, jeg har altid drømt om at komme op at flyve på sådan en kost. Må jeg komme med jer ud at flyve?'

'Det må du gerne', sagde heksen. Og op på kosten hoppede heksen, katten og hunden. Så fløj de videre, men vejret var altså ikke blevet ret meget bedre. Det stormede og det regnede. Og pludselig – UH – vippede kosten. Og ud af håret på heksen fløj en lille sløjfe, som hun havde haft lige siden hun var en lille bitte heks.

'NEEJ, min sløjfe,' sagde heksen. 'Hvad skal jeg da gøre?' Sløjfen landede inden i en skov, i toppen af et HØJT, HØJT træ. Heksen, hunden og katten landede kosten lige nedenunder træet og tænkte 'hvad gør vi?' 'Hvordan kommer jeg op til min sløjfe.' Elsebeth hvisker. "'Min elskede, elskede sløjfe.'

PLUDSELIG var der en fugl, der pipede: 'Pip-pip, pip-pip', og ned fra toppen af træet, kom en fugl med sløjfen i munden.

'Er det din sløjfe?' spurgte fuglen. 'ÅHHH, ja dét er det,' sagde heksen, 'og hvor er jeg glad for, at du har hentet den til mig. Det er min allerbedste sløjfe, som jeg har haft, siden jeg var en lille bitte heks. Og jeg ved slet ikke, hvad jeg skulle gøre, hvis jeg ikke havde den mere.'

Heksen bandt sløjfen i håret og spurgte: 'Er der noget, jeg kan gøre til gengæld?' 'Ja', sagde fuglen, 'jeg har altid ønsket mig at flyve ved siden af en heks på en kost, må jeg flyve videre sammen med jer?' 'Det kan du tro, sagde heksen, det må du rigtig gerne.' Og op på kosten hoppede heksen, hunden og katten. Og fuglen lettede og fløj ved siden af dem.

Men vejret, som I sikkert kan tænke, det var blevet endnu værre. Og da heksen hun fløj udover en kæmpe stor mose, da vippede kosten igen. Og UD af hende hånd faldt hendes tryllestav, og den landede lige midt i mosen.

'AJE, det var da FRYGTELIGT,' sagde heksen. 'Jeg kan jo ikke være heks, hvis jeg ikke har min tryllestav. Det er jo den, jeg bruger, når jeg tryller ting og sager frem.' Pause.

"'Hvad skal vi gøre?' Og de landede på kanten af mosen. Og den var mudret og ulækker. Og det var noget rigtigt smat. 'Hvad gør vi, hvad gør vi hvad gør vi?'

PLUDSELIG kom lyden af en lille frø "KVARK, KVARK,' og den kom hoppende hen til heksen og spurgte (Elsebeth med pibestemme): 'Er det din tryllestav, lille heks?'

Elsebeth rækker hånden med den imaginære tryllestav frem mod de tre piger, som sidder yderst på den forreste måtte. Pigen i midten spiller med på Elsebeths ansigtsmimik helt uden lyd.

"'Ja, det kan du tro, det er min ven, tak fordi du har hentet den til mig – jeg er jo ikke nogen rigtig heks, hvis jeg ikke har nogen tryllestav. Hvad kan jeg gøre til gengæld for dig min ven?' 'Åhe, jeg kunne RIGTIG godt tænke mig at komme ud at flyve på sådan en heksekost', sagde frøen. Og op på kosten hoppede heksen og katten og hunden og frøen. Og ved siden af fløj fuglen.

Men nu kan I tro, at vejret var blevet RIGTIGT, RIGTIGT, RIGTIGT slemt. Og det var begyndt at blive aften og mørkt. Og heksen og hendes venner havde fløjet RIGTIG, RIGTIG langt.

PLUDSELIG begyndte det at tordne og brage. Og lige da der kom et vældigt lysglimt, der knækkede heksens kost, og ned på jorden trimlede heksen og alle hendes venner.

Heksen landede et sted helt alene uden vennerne, hvor der var rigtigt mørkt. Og hun kunne ikke se en hånd frem for sig. Hun kunne mærke, at hun var landet i noget, der var blødt og smattet og mudret. Og hun tænkte: 'Hvor er det, jeg er havnet, hvor er det, jeg er havnet?' Hun forsøgte at kalde på katten og hunden og fuglen og frøen, men der var ikke nogen af dem, der svarede.

PLUDSELIG lød en stemme (Elsebeth lyder fæl): 'Nåhe, hvad er det, vi har her.' Det var en STOR, STOR drage. Heksen sagde: 'Øhe, øhe det er bare mig.'

Elsebeths stemme er uskyldig. "'Min kost er knækket, og jeg er lige kommet til at lande lige her hos dig.'

Igen med fæl stemme: "'Det var da rigtig dejligt,' siger dragen, 'velkommen.' 'Øhe, tak' siger heksen. 'Det er vel ikke sådan, at du har set mine venner, katten og hunden og frøen og fuglen?'

'Naje, sagde dragen, det har jeg ikke, men ved du hvad? Jeg kan rigtig godt lide hekse, og nu vil jeg SPISE dig.'
'NAJ, NAJ' sagde heksen." Stemmen er bange. "Det må du altså ikke. Jeg smager altså ikke særlig godt.'
'Jow, sagde dragen, jeg skal bare liiige puste lidt ild på dig, så du bliver godt, godt stegt. Og så vil jeg spise dig.'

Og dragen med de store, kuglerunde, røde øjne gjorde klar, og da den liiige skulle til at spy ild ud, da lød den mest uhyggelige lyd, som dragen n o g e n s i n d e havde hørt. Det kvækkede og pippede og mjavede og gøede. Og op af mudderet stod et KÆMPESTORT monster med mange arme og mange ben."

Med fæl stemme: "KAN DU LADE VORES HEKS VÆRE! DET ER VORES HEKS, OG DEN SKAL DU IKKE SPISE."

Med spæd stemme: "Åhe, nej' sagde dragen, 'hvad er du for en?'
'Jeg er det FARLIGSTE uhyre, du nogensinde har set,' sagde det kæmpe uhyre med de mange arme og de mange ben.
'Nu skal jeg nok flyve min vej', sagde dragen, 'og jeg skal nok lade heksen være.'" Elsebeths stemmer er nervøs.

"Og dragen skyyyndte sig at brede vingerne ud og lette og flyve sin vej. Og så var der noget, der begyndte at grine. Og det store uhyre tørrede mudderet af. Ud af mudderet kom fuglen og frøen og katten og hunden for at redde deres gode veninde, heksen. Og heksen blev så glad for, at hendes fire venner havde reddet hendes liv.

'Ved I hvad, nu vil jeg trylle med min tryllestav. Jeg vil trylle, som jeg aldrig har tryllet før.' Og hun løftede staven op og hun sagde A L L E de magiske trylleord, hun overhovedet kunne komme i tanke om.

Og ud af støvskyen kom den FLOTTESTE, FLOTTESTE heksekost."

Hele forsamlingen er fastholdt i intens lytning

"Der var et sæde til heksen, der var et sæde til katten, der var et sæde til hunden og for enden, var der en lygtepæl, hvor der var et lille kar til frøen, så den kunne holde sig våd på de lange flyviture. Og oppe på lygtepælen kunne fuglen sidde, når den blev træt og ville slappe lidt af.

Og heksen og hendes fire venner fløj af sted på flere eventyr. Snip, snap, snude - så er den historie ude."

Først nu brydes stilheden af lettende suk, og Elsebeth spørger til historien.

Fortællestunder fra dagligdagen

"Heksen Esmeralda og troldeungerne" med Camilla Andersen

Camilla Andersen var tidligere ansat hos Tjærbyvejens Børnehave. Nu er hun i en anden børnehave, hvor hun fortsat bruger fortælling.

13 børn sidder omkring et bord. Tre for enderne. Tre på den lange side mod vinduet, og fire på den lange side ud mod rummet.

"Værsgo. I må gerne begynde at spise. Vi skal lige have mælken rundt. Vil du have vand eller mælk. Er det din rugbrødsmad Oliver?"

Børnene pludrer, snakker og skramler med krus og madkasser. "Er vi alle sammen ved at have mælk i glassene?" Spørger Camilla og kigger rundt.

"Er I klar til at høre historie?" Børnene svarer 'ja' i kor. "Er der nogen, der bor i Perledalen?" En dreng rækker hånden i vejret. "Så skal du trække noget af historien ud!" Siger Camilla og sætter sin arm til hans rådighed. Mikkel trækker noget laaangt ud af hendes ærme.

"Er der nogen, der bor i Bjellerup Parken. Hov!" En dreng i en blå og hvidstribet bluse kaster hånden op. Og han finder resten af historien i Camillas ærme. "Åbn ørerne og lyn munden," siger hun og fortsætter: "Og det eneste munden kan bruge til, hvad er det?" "Spise og tie stille." Lyder der fra børnene.



"Det var heksen Esmeralda, hun glædede sig sådan, fordi hun havde fødselsdag. Hun fyldte 110 år!" Siger Camilla med imponeret stemme. "Så hun havde inviteret alle småtoldene, der var i skoven. Så hun skulle have bagt en masse boller. Men hun havde heldigvis sådan en KÆMEPEGRYDE." Camillas arme favner om den store gryde. "Og et lille bitte glas med pulver i." Camilla hvisker: "Heksen hældte lidt pulver i gryden. **'Pfst!'** sagde det, og så var den HEEELT fyldt med dej, som hun æltede og æltede."

Camilla arbejder med dejen, mens hun går rundt om bordet. "Og snart stod der hundrede boller på bordet." Hun viser det med hænderne indover børnenes hoveder og bordet.

"Men de skulle jo også have noget at drikke. Så hun tog sit pulver og puttede i. **'Pfst!'** Og snart var der rød sodavand i hele gryden. Hun hældte rød sodavand i små glas. Og nu var hun ved at være klar til at få gæster."

Camilla går hen og banker på den lukkede dør. Alle børnene følger hende med øjnene. De fire på langsiden har ryggen mod rummet og må dreje lidt i kroppen for at se hende.

"Nej, måske er det SMÅTOLDENE, der kommer," råber hun forventningsfuldt og åbner døren.

"Ind ad døren kommer en politibetjent. **'AAVVV'**, jeg har slået min finger. Jeg var efter en tyv, og så bed han mig i fingeren."

Børnene er opslugte af historien – én gnaver mekanisk samme sted på et stykke agurk. Sidste bid af en leverpostejmad ryger ind hos en anden. En tredje sidder med munden på vid gab.

"Har du ikke noget plaster til mig?" Lidt pulver i gryden. **'Pfst!'** Så kom der et stykke plaster, som hun satte på politibetjentens finger. 'Kunne du så ikke spise en bolle?' Spurgte heksen. 'Jo,' sagde politibetjenten og satte sig over i stolen."

Camilla banker igen hårdt på døren. (Bank, bank, bank.) "Nu, må det være småtoldene."

"Nej," siger en af pigerne.

"AAVVV," sagde krokodillen. 'Jeg har så ondt i maven, jeg er så sulten. Har du noget, jeg kan få at spise?'"

Børnene fniser. "'Ja', sagde heksen. Hun tog sit pulver og **'Pfst!'** Så var der krokodillegrød, og krokodillen tog simpelthen grøden op for munden, og så spiste den bare." Camilla lader som om, hun hælder grøden i munden og siger ædelyde. En af pigerne har glemt maden – hun sidder med hovedet vippet let bagover og lytter med hele kroppen.

"Til dessert fik den tre boller." Camilla banker på døren (bank, bank, bank.) "Nu må det altså være småtoldene. For nu kendte hun vist ikke flere. Men ind ad døren."

En anden pige tager over med sin fine stemme: "Kom en lille fugl."

Camilla gentager: "Kom en lille fugl. En lille mikro bitte lille fugl (pip,pip,pip.). 'Har du fået ondt i din hals?' Spurgte heksen. 'Sådan plejer du da ikke at lyde. Jeg har noget hostesaft til dig.'"

Et af børnene hoster i det sammen.

"Hun tog sit pulver igen og hældte det i gryden - **'Pfst!'** Fuglen fik sit hostesaft, og så kunne den bare synge, og den fik også en bolle.

Tror I, det er småtoldene, der kommer nu?"

"NEEEJJJEEEE!" Råber børnene kor. Camilla banker to gange (bank, bank.) "Ind ad døren kommer tyven."

Camilla hæver stemmen og lyder forskrækket. "'Jeg er altså kommet til noget, Heks. Jeg er kommet til at bide politibetjenten i fingeren, må jeg ikke gerne gå hen og sige undskyld til ham?' 'Jow,' sagde heksen. Mon nu ikke snart småtoldene kommer. Det er altså irriterende."

Der er lidt uro blandt børnene; et par skramler med stolene, nogle vipper med fødderne og andre har fokus på madpakken.

(Bank, bank, bank.) "Hov, mon det er dem, der kommer nu?"

"Det, er det ikke," siger en af drengene.

"Nej, ind ad døren kom en prins."

Camilla lyder som om, hun græder. "Prøv lige at se Heks, min hest den er sort, og alle drømmeprinses heste er hvide. Hvis jeg ikke får en hvid hest, så kan jeg aldrig få en prinsesse." "Nå," sagde heksen, "det kan vi ikke have." Hun tog sit pulver, og **'Pfst!'** sagde det nede i gryden. Hun tog en pensel op af gryden, og så malede hun hesten hvid."

Overrasket udbryder Camilla: "Naje, tak." Sagde prinsen til heksen. "Nu vil jeg ud at finde mig en prinsesse." "Gå med dig, din dumme prins," siger en af børnene, og pludselig råber flere af børnene i munden på hinanden.

"Prinsen går ud og i det samme...." Camilla hæver stemmen og siger højt: "NU KOM ALLE SMÅTROLDENE, OG DE SPISTE EN MASSE BOLLER."

Henvendt til en af pigerne spørger Camilla: "Hvor mange boller fik tyven?" "Tihundrede halvfjers fyrre." Svarer pigens. "Hø, hø" kommer det fra sidemanden.

"Hvor mange boller fik den mindste småtrod?" Spørger hun en af drengene: "Toogfyrre halvfjers," svarer han. "Hvor mange boller fik tyven?" Camilla spørger rundt, så de fleste af børnene får givet deres bud på, hvor meget der blev spist og drukket til heksens fødselsdagsfest.

"Alle småtroidene havde en gave med til heksen. Det var en kæmpe lang stang – en tryllekost. Og heksen åbnede døren, satte sig op på kosten og fløj af sted. Hvis I kigger ud, kan I godt se hende. Det er hende lige der." Camilla peger ud ad vinduet.

Historien er genfortalt af en gruppe børn på legepladsen side 67.

Fortælle-personligheder

Gennem projektet er der opstået et billede af forskellige 'fortælle-personligheder'. Disse arketyper af fortællere kan give et billede af, hvor man selv som fortæller, skal finde sin inspiration og sit ståsted.

Fortællevikar

I projektførelsen opstod begrebet; fortællevikar. En fortællevikar var tænkt ind fra starten, ud fra vores vante tankegang omkring planlægning. Vi forestillede os en fast fortællevikar, som skulle kunne tage over, når en af 'fortællerne' var forhindrede.

Som fortællevikar har man ikke lang tids forberedelse, så derfor er det nødvendigt, at man har tre til fire forskellige historier klar i ærmet.

Gode råd

Fortæl dine historier regelmæssigt. Find et sted med en lille gruppe børn og lad dem høre dine historier. Skriv historierne ned i stikord, eller tegn dem i skitseform - det giver overblik over historiens gang. Giv dig selv tre minutter inden fortællingen, hvor du lige ridser start, handling og slutning op i tankerne. Tro på, at du godt kan. Når du først er kommet i gang, kommer historien til dig.

Genfortæller

En genfortæller støtter sig til kendte eller nye historier fra bøger. Personen læser og memorerer historien fx ved hjælp af billederne i bogen. Her er pixibøger et stærkt værktøj, de er lette at overskue og dermed at huske, og de indeholder mange gode billeder.

Gode råd

Find bøger med en simpel handling.
Find bøger med beskeden tekst.
Find bøger med tegninger, der er tiltalende.
Fortæl de historier, du husker fra din barndom. Genopfrisk dem eventuelt fra en bog.
Prøv historien af på en lille gruppe, og hav eventuelt bogen ved hånden. Start med at sige, at du måske har brug for at kigge i bogen, så er det afmystificeret.

Den systematiske

Den systematiske fortæller har fokus på historiens opbygning og kan finde sin historie i sin erindring gennem bøger, billeder eller ting. Det, der er vigtigt, er, at pågældende har bundet historien sammen gennem start – indhold – slutning. Det er skelettet, der gør, at fortælleren kan fortælle sin historie. For at kunne huske historien skal den for nogle nedskrives, andre kan nøjes med stikord eller billeder, der repræsenterer de forskellige overgange.

Gode råd

Lav dig en tegneserie i skitser af historien, det er nemt at overskue.
Fortæl den samme historie igen og igen, det giver mulighed for at pynte lidt hist og her.
Planlæg pauser, stemmestyrke og forskellige stemmer.

Fri fantasi

Nogle personer kan holde en historie kørende fra start til slut, på fri fantasi. Dog, vil det altid kræve, at man indledningsvis har gjort sig nogle tanker om formålet med fortællingen fx, at børnene skal lære noget om sund kost. (Se side 5).

Gode råd

Du kan eventuelt bruge billeder eller ting til at sætte din fantasi i gang.
Taber du tråden, saml da op på det, du har fortalt, så finder du tråden igen.
Går du i stå, kan du få børnene til at hjælpe dig videre, det giver dig også et billede af, hvad de har fået med, og i hvilken retning du skal dreje historien.
Find dig holdepunkter i historien, fx personer, steder, talemåder eller ting.
Husk at stoppe op, og lav beskrivende billeder.

Fælles for alle tre fortællepersonligheder er

- Fortæl den samme historie igen og igen, det giver sikkerhed og mulighed for fortællefrihed, så der kan pyntes her og der i historien.
- Få tjek på start, handling og slutning, så kan det aldrig gå galt.
- Skab billeder af personer, steder, ting mm. i tankerne. Derved genkender man billederne i takt med, at fortællingen skrider frem - det giver tryghed at vide.
- Genfortæl historien i tankerne, det giver sikkerhed at have været der før, når den fortælles for tilhørerne.



Fortællingens redskaber

af Lisbeth Nielsen

TEMA

Ofte har fortælleren en eller flere yndlingshistorier, og lytteren har det på samme måde. En fortæller kan ikke fortælle den samme historie to gange på samme måde. Der vil altid komme noget nyt i historien, som fortælleren lægger vægt på eller dvæler ved. Vores aktuelle livssituation afspejler vores fokus i en historie.

Man må derfor meget gerne fortælle de samme historier igen og igen.

For børnene, der lytter, gælder tilsvarende. De vil være på deres helt eget individuelle ståsted og dermed tage netop dét fra historien, der passer til deres aktuelle livssituation - udviklingsmæssigt, følelsesmæssigt og socialt. Børn elsker gentagelser, det giver dem en tryghed og derved muligheden for udvikling. Derfor er der mange gode årsager til at fortælle den samme historie flere gange.

MORALE

Det er ikke en nødvendighed med en morale i fortællinger. Mange pædagoger synes, der skal være en morale i en historie for, at den har værdi.

Værdien kan være at lade barnet spejle sig i den gode eller den onde - i figurerne, der fortælles om. Børnene sætter sig selv i stedet for den onde eller den gode, og får dermed en forståelse og/eller anerkendelse af sig selv, sine handlinger, tanker mm.

Barnet kan gennem fortællingen opdage en ny handlemåde i forhold til en konflikt/situation. Det er ikke en bevidst handling, når der lyttes og læres. Det er mere spejling af andres handlemåder, som barnet inddrager i sine handlingsmuligheder. Morale opleves via fortællingen som en spejling og ikke som en løftet pegefinger.

TEMPO

Pauser kan være en lise for sjælen.

Pausen giver tilhørerne tid til at sætte det, de hører på plads i deres egen verden. Stilhed er sommetider mere værd end tale. Pause giver også tid til at danne egne billeder, i stedet for de bliver beskrevet for én. Spændingen stiger med en pause.

Lav kunstpauser. Tal sagte. Tal højt. Skift tempi. Uddyb billeder fx træet, hvordan det ser ud, hvor huset ligger på marken osv.

Eksempler

Hun kiggede op på himmelen og så de syv svaner. Et smukt syn.

Pause. (Her skaber vi vores egne billeder).

De var på vej mod de varme lande.

Heksen kom nærmere og nærmere, pigen kunne se savlet løbe ud af hendes store mund. Heksen var klar til at tage en ordentlig bid af pigens arm. Hun åbnede sin stinkende mund, med de sylespidse tænder, klar til at...

Pause (spændingen stiger)

..... da gik solen for månen, og det blev sort.

Pigen smuttede væk - ud i blomstermarken.

I en historie med masser af handling er det rart at få pauser, hvor informationerne kan lagres, og hvor informationerne kan placeres.

Sænker man stemmen, stiger spændingen. Børnene skærper deres hørelse, de lytter intenst for at få det hele med.

SLUTNING

Man kan lade en historie slutte med en åben fortsættelse hos den enkelte tilhører. Der kan være flere slutninger på en historie, og hvem ved hvilken, der er den rigtige?

Hvis man slutter en historie med en åben slutning, kan hver lytter selv skabe sin egen slutning.

Eksempel:

Han stod helt alene, hvilken vej skulle han tage? Han var ikke sikker, så han tog den, der passede ham.

Fanget af forældrene

Nye ord og vendinger

Dreng	
Ord	Vagthund, åbenbart, laboratorium
Vendinger	Jeg har et godt spørgsmål Jeg har brug for noget hjælp Det må altså bare blive sådan Nu er der bare det problem, at Jeg har fulgt brugervejledningen

Pige	
Ord	Bakkeskrå, søvnløs, buskads, virkelighed
Vendinger	Jeg er en sømand, der sejler på de syv have Der er (fx nisser) på spil Skrubbe og skure Nej, altså Far! Kan du ikke lige få Frida til at være stille? Jeg kan slet ikke høre, hvad jeg læser! Jo mere....jo mere Komme i tanke om

Dreng	
Ord	Desto
Vendinger	Desto mere gær der kommer i pizzaen, desto større bliver den Jeg tror, at han tror I sidste uge skete der

Dreng	
Ord	Undsætning, kujon, manicure
Vendinger	

Summa summarum

af Else Møller og Lisbeth Nielsen

Ifølge Else har "Ælle Bælle" givet børnene en ny oplevelse. Og hun siger, personalet oplever, at børnene har fået nye strenge at spille på. Personalet tør nu fortælle, og de er opmærksomme på fortælling som et pædagogisk redskab. Fortælling er kommet med på lige fod med sang, bevægelse, oplæsning mm.

- I løbet af det halve år "Ælle Bælle" har været en del af vores univers, er fortælling blevet til et begreb i børnehaven, som er med os i mange sammenhænge.

Personalet fortæller begejstret om deres erfaringer og gode oplevelser, både når de selv har fortalt, og når de har opfanget en god historie hos børnene - i pauser, på møder, i samtaler med forældrene og på opslagstavlerne. Else mener, det er fagligudvikling hos personalet, som på alle måder kommer børnene til gode.

Personalet i børnehaven har givet en gave til børnene, siger Lisbeth. En gave, som hendes tidligere kollegaer ikke vidste, de ejede og kunne give videre. En gave med et værdifuldt indhold og en smuk indpakning.

- Jeg er meget forbavset over, hvor stor betydning "Ælle Bælle" har haft. Jeg viste, de kunne, jeg troede på dem hele vejen. De skulle bare selv mærke glæden ved nærheden og oplevelserne med børnene via fortælling. Jeg mærkede det, når jeg optog børnenes historier - de var meget klar til at genfortælle og til selv at finde på en historie. Og de var stolte over deres fortællinger.

- Det er med stor glæde, jeg kan sige, at "Ælle Bælle" har gjort en forskel for personalet - og ikke mindst for børnene.

- Jeg håber, de fortsætter med at dele fortællegaver ud til børnene i fremtiden, så mange børn kan møde verden med oprejst pande. Og så jeg kan høre dem spørge: "Vil du lige høre en historie, Lisbeth?"

Afslutningsvis lyder det fra begge: - Alle voksne og børn i Tjærbyvejens Børnehave skal have en stor tak for mange gode og spændende historier.



Optagelser den 10. november 2005

Børn fortæller

To af de største børn fortæller på legepladsen. Fem andre mindre børn står omkring og lytter med.

Lisbeth: Jeg har hørt, at I har historier her i børnehaven - heksehistorier. Kan I huske nogen af dem?

Pige 1: Der, hvor småtoldene kommer på besøg.

Dreng 1: Pulverheksen.

Pige 1: Hvem var det nu? Nu må det altså være småtoldene. Det var det ikke. Heksen glædede sig til, at småtoldene kom på besøg. Så lige pludselig bankede det på døren, men det var det ikke, det var politiet. Det er fordi, de havde prøvet at fange røveren, så bidet røveren politiet i fingeren.

Børnene i kor: Og det bløder.

Pige 1: Og så fik politiet, øhmm, få lov til at få en bolle.

Lisbeth: En bolle! Hvem havde bagte boller?

Børnene i kor: Pulverheksen

Pige 1: Havde bagt boller. Så bankede det på døren igen.

Lisbeth: Så var det trolde?

Børnene i kor: Nej.

Pige 1: Hvem var det så?

Dreng 2: Det ved jeg ikke

Lisbeth: Hvem kom så og bankede på?

Pige 1: Krokodillen.

De mindre børn: Den var ked af det.

Dreng 2: Ja, fordi den ikke kunne finde noget at spise.

Pige 1: Så fik den bare en bolle af pulverheksen. Så bankede det på døren igen. Og det var ikke småtoldene. Det var suppegøgen.

Lisbeth: Suppegøgen?

Dreng 2: Ja, og hun sagde ikke engang kuk, kuk, den sagde kulu.

Pige 1: Så sagde heksen, det kan vi da ikke ha'. Du plejer da at sige kuk, kuk. Og så fik den en masse suppe.

Dreng 2: Så, så lige pludselig sagde den kuk, kuk.

Pige 1: Og så bankede det på døren igen, og så, så, øh

De mindre børn: Var det småtoldene?

Pige 1: Nej, det var ikke småtoldene, det var... øh, prinsen.

Dreng 2: Det var drømmeprinsen. Ja, drømmeprinsen, fordi hesten var helt sort,

Pige 1: Den, som drømmeprinsen skulle ride på, og den var helt smadderet til, men den som var kommet på besøg, de vaskede og vaskede og skrubbe og vaskede, og så lige pludselig blev den hvid igen. Og så bankede det på døren igen, og så kom småtoldene. Og så var den slut.

Dreng 2: Nej, vent lige.

Lisbeth: Hvad skulle småtoldene hos heksen?

Pige 1: Og nej... så var drømmeprinsen kommet, og så bankede det igen, og så kom tyven. Og så sagde den:

'Jeg vil altså gerne ind og sige undskyld til politiet.' Så sagde den, 'undskyld politiet, at jeg bed dig i fingeren'. Så sagde den: 'Det er ok, det gør så ikke ondt mere,' og ved du hvad? Hvor mange tyven, øhh, spiste – 28, ja.

Dreng 2: Og den gemte en i lommen.

Pige 1: To.

Lisbeth: Var der så flere tilbage til småtoldene?

Pige 1: Ja, og rød sodavand. Det var, så var den slut.

Lisbeth: Har I hørt flere?

Pige 1: Ok, men så kender jeg en, men det er altså ikke om hekse, men om pukkebruse – den kender jeg.

Pige 1: Så kom den lille bukkebruse, og så under broen, der boede en heks.

De mindre børn: En heks?

Pige 1: Nej, nej ikke en heks, en trold og så trolden, sagde gå hjem... og så trampe, trampe. Så sagde trolden, nu kommer jeg op og æder dig. Men det gjorde den ikke, fordi: 'Jeg vil så godt over på den anden side, på det grønne græs.' Og så fik den lov til at gå over. Så kom den mellemste bukkebruse, og den tramp, tramp: 'Hvem er det, der banker på min bro?' 'Det er mig, den mellemste bukkebruse.' 'Nu kommer jeg og æder dig.' Men det gjorde den ikke. 'Jeg vil godt over til den lille bukkebruse.' Og så fik den lov til at gå over. Så sagde det: 'Tramp, tramp.' 'Hvem er det, der banker på min bro?' Det var den største bukkebruse. 'Nu kommer jeg og æder dig.' Men den ædte den ikke fordi, at den stanget trolden langt, og trolden røg to langt op i luften.

De mindre børn: I vandet. Den røg i vandet ik' ås'?

Pige 1: Nej, op i skyerne.

Lisbeth: Var det noget med en tønde?

Dreng 2: Ja, og de to drenge puttede en baby ned i tønden.

Lisbeth: Ned i tønden?

Pige 1: Ja, og det var en forhekset tønde.

Dreng 2: Nej, moren og faren de troede, det var en forhekset.

Lisbeth: Var det børn?

Pige 1: Ja, det var en lille babytrold. Ja, en babytrold ned i tønden, ned den forheksede tønde.

Dreng 2: Den var ikke forhekset.

Lisbeth: Hvorfor skulle den ned i tønden?

Pige 1: Øh, fordi faren, han havde sagt, at de skulle hen og passe på den lille baby, men de ville så gerne ude og fiske.

Dreng 2: Men så fandt en af dem en idé. Så sagde han: 'I kan putte babyen ned i tønden, og så kan I tage fiskestangen og gå ud og fiske.'

Pige 1: Og det var en god idé, og så gjorde de det. Tog fiskestangen på ryggen og gik og gik og gik og gik og gik. Og så den fangede en stor fisk, og den anden fangede også en stor fisk, men den tredje, han kunne ikke få fiskestangen op.

Dreng 2: Nej, så var det. Så kastede ham.

Pige 1: Nej, hej, prøv at hør her. Han hev en stor træsko op (latter). Jeg vil altså også godt prøve at fiske så'en en stor fisk. Men Lisbeth, jeg vil lige fortælle dig noget.

Lisbeth: Jeg skal lige høre, om de så kom hjem med fisken?

Børnene i kor: Ja.

Lisbeth: Blev mor og far så glade?

Pige 1: Nej, de blev sure.

Lisbeth: Hvorfor?

Pige 1: For fordi at faren han sagde, at de ikke måtte gå ud og fiske, men så gjorde de det alligevel.

Lisbeth: De skulle passe den lille baby?

Dreng 2: Så de lyver.

Lisbeth: Hvad skete der så?

Pige 1: Der skete ingenting.

Lisbeth: Fik de ikke skæld ud?

Pige 1: Nej.

Dreng 2: Hun har tabt en tand.

Børn fortæller

Et nyt sted på legepladsen. De to tidligere historiefortællere følger med, der er kommet flere kommende skolebørn og også flere yngre til.

To kommende skolepiger bliver spurgt, om de kan huske historier. Der spørges flere gange, om der var prinsesser, prinser eller trolde med i historierne. Det er der ikke, men der er en drage.

Lisbeth: Hvad var det for en drage?

Pige 2: Den ville spise en heks.

Lisbeth: Det måtte den da gerne, eller hva? Var det en sød heks?

Pige 2: Ja.

Lisbeth: Nåede den at spise den?

Pige 2: Nej, den nået det ikke.

Dreng 2: Fordi der kom nogen med mudder over det hele.

Lisbeth: Nogen med mudder, hvem var det?

Pige 2: Det var katten, hunden, og fuglen og alle de andre.

Dreng 2: Og frøen.

Lisbeth: Hvorfor havde de mudder på sig? Blev de ved med at have mudder på sig?

Pige 2: Nej, de gik hjem og vaskede sig.

Lisbeth: Hvor kom den dragen fra?

Pige 2: Inde fra en hule, hvor der lugtede.. af sure dragetæer.

Der siges rim: Drage, drage kom nu her, vi vil lugte dine sure tæer (Citat fra en teaterforestilling, børnene selv har lavet).

Lisbeth: Var du bange nogle gange?

Pige 2: Nej, jo, kun lidt, da drengen tog et glas med syltetøj med biller i heksens hus, pulverheksen. Og så kom hun hen til hunden, der gøede. Det var derfor, vi hoppede op og blev helt forskrækket, det var bare fordi, hunden gøede. Ja, og ved du hvad, du væltede ned på puden (henvendt til en anden pige), og det gjorde du også. Og hun fik en god idé, hun fandt nøglen.

Lisbeth: Så kunne hun komme ind til drengen?

Pige 2: Ja.

Børn fortæller

Et andet sted på legepladsen. Drengen er stadig med. Endnu to kommende skolepiger fortæller, og yderligere to kommer til senere. Der står fire yngre børn rundt om.

Pige 3: Vi har hørt mange. Om hekse. Alle er om hekse. Der var engang en stor tyk heks, jeg kan ikke huske, hvad den hedder, men der var engang en stor tyk heks. Hun skulle lære en lille heks at blive en stor heks. Det var en sort heks, hun var. Den anden, den lille heks, ved du hvad? Hun havde gyldent langt hvidt hår.

Pige 4: Nej, ikke hvidt, det var gult.

Pige 3: Gult lang hvidt hår.

Pige 4: Hun havde en hvid tøj på.

Pige 3: Og en hvid hat, og det hele. Hun var så'en en lille pæn heks, en lille babyheks, og den anden var stor, faktisk var hun vokset.

Lisbeth: Den store heks skulle lære den lille at blive en stor heks?

Pige 3: JA, nu gik hun ud og købte nogen tudseøjne og strudsehår. Og så, den lille. Den store gav den lille en kost, så viste hun ikke, hvad hun skulle bruge den til. Så fejte hun med den, og gav det et stort gang pænt. Så da heksen kom hjem, så sagde hun: 'Nu skal jeg til at svine det hele til igen'.

Lisbeth: Hun kunne ikke lide, at der var rent?

Pige 3: Nej, nu skulle hun til at svine det hele til igen.

Lisbeth: Og den lille heks viste ikke, at hun bare kunne sætte sig op på kosten og flyve?

Pige 3: Næhh, hun gik jo bare rundt og cyklede på den hvide cykel. Hun havde ikke lært at flyve på en kost.

Pige 4: Nej, ikke på en heksekost.

Pige 5: Nu sagde hun: 'Føj for fanden.'

Lisbeth: Nej, hvem sagde det?

Pige 5: Den heks. Den sagde: 'føj for s..fanden.'

Pige 3: Nej, nej, jeg har glemt noget. Ved du hvad? Så havde hun gjort rent, og så blev hendes tøj helt beskidt og sort, og så viste hun ikke, hvad hun skulle bruge gryden til. Så puttede hun sit tøj deri, og lige katten med.

Lisbeth: Katten?

Pige 3: Ja, hun havde en kat, der var hvid.

Pige 4: Ja, men den var blevet sort.

Lisbeth: Så vaskede hun også den?

Pige 4: Ja, og Sorteheksens kat var også sort, så hun kunne slet ikke kende forskel.

Pige 3: Så puttede hun bare dem begge to i.

Lisbeth: Ind i vaskemaskinen?

Pige 3: Nej, i gryden og puttede vand i.

Pige 4: Og nej, så puttede hun lidt vaskepulver i.

Lisbeth: Så blev de fine rene igen?

Pige 3: Men den ene var i virkeligheden helt vild så'en grim, men i virkeligheden var den helt pæn, og ved du hvad? Dt var bare en dukke.

Lisbeth: En dukke?

Pige 3: Ja.

Samme gruppe fortsætter.

Pige 3: Der var engang en pige, der hed Grethe, og ved du hvad? Jeg har faktisk glemt. De var en gang en pige, der hed Grethe, og en dreng der hed - Martin. De måtte ikke gik ud i skoven, men de gjorde det alligevel. Så gik de længere og længere og længere og længere, helt indtil, de kom til et hus, så bankede de på. Så kom der en lille damen hen, der sagde: - det er en heksehistorie i virkeligheden - (heksestemme) 'Goddag lille små, er i sulten? (Med spæd stemme) 'Jo, det er vi, må vi godt være her og overnat, for vi kan ikke finde hjem?' (Heksestemme) 'Det må I godt I små pusser.'

Så gik hun ind i sengen, og så sov de. Træerne, de gik faktisk ned, så de kunne ikke komme hjem. De fik en økse af hende der heksen. Men de var stærke de der, de skulle bruge hendes fortryllede liv til det. Så gik de ud i skoven, så gik han ud i skoven med hendes storbror. Det var hårdt. Han fik ikke væltet dem.

Lisbeth: Han fik ikke hvad?

Pige 3: Han fik ikke prøvet at se, om han kunne få dem væltet til den anden side.

Lisbeth: Fik han væltet træerne?

Pige 3: Nej, det kunne han ikke, de var alt for stærke. Og træerne stod bare der, og sagde: 'Hæ, hæ.'

Lisbeth: Var de levende?

Pige 3: Ja.

Pige 4: Jeg har aldrig set træer, der var levende.

Pige 3: Så gik de. Det var mærkeligt, hvorfor siger de så'en, træerne? Så gik han ind for at sove igen. Så til morgenmad skulle de have tudseben, tudseøjne. Det var ulækket, og de fik ikke lov til at komme hjem. Så løb de bare hjem om natten. Men de tog også hendes kniv og fældede og så til sidst, var de hjemme, og så sov i deres rigtig seng, og de fik også rigtig morgenmad, de kunne ikke lide det der tudseøjne, bvadd.

Ny historie i samme gruppe plus flere, der kom til.

Lisbeth: Det var noget med en dreng

Pige 3: Ja, der var engang en dreng, han, han gik ud i skoven. Nej, hans mor og far gik ud i skoven, så løb han væk fra dem og fandt en hus, et lille bitte hus. Det var så lille her(viser det). Da han prøvede at banke på, så blev det helt vildt stort. Så bankede han på.

Lisbeth: Kan I huske, hvad der skete?

Pige 4: Der var ingen hjemme, så gik han ind, og så kigge han på alle de glas, og der var et med næseblod, og så et med biller.

De mindre børn: Og alt det.

Pige 4: Så kom han lige til at snuppe glasset med billerne.

De mindre børn: Ja, væk fra heksen.

Pige 4: Så tog han dem med hjem.

De mindre børn: Gemt bag ved ryggen.

Lisbeth: Hvad skete så?

Pige 3: Ikke noget.. så løb han hjem.

Lisbeth: Tog han billerne med hjem, så heksen manglede sine biller?

Pige 3: Ja, det opdagede hun, men hun havde heldigvis en vagthund. De havde heldigvis en vagthund. Og heksen gik ud til drengens hus.

Lisbeth: Havde hun prøvet at gå ind?

Pige 4: Nej, dørene de var låst, så hun prøvede at komme ind af køkkenvinduet, men det var bare lukkede.

De mindre børn: Og alt det.

Pige 4: Og, så, hmm, så gik hun bare hjem, men så på vejen fandt hun en nøgle, og den passede til drengens hus, og så låste hun op, og så gik hun op af trappen, men så 'vuf, vuf'.

Lisbeth: Så kom en hund?

Pige 4: Nej, så stod vagthunden der. Hmm, så gik bare hun hjem igen og skyndte sig ud ad døren med mad, og ved du hvad, heksen havde putte i? Sovepiller.

Lisbeth: I hundens mad?

Pige 4: Ja, og så sov den, og så låst hun døren op igen, for den var blevet låst igen. Og så gik hun lige så stille op. 'Dum, dum,' så 'vuf, vuf,' og så lagde hun maden ned i hundeskålen, og så spiste den (smask, smask) lidt mad og så sov den.

De mindre børn: Hun gik ind og op på værelset, så sagde hun, jeg vil have mine biller. Så sagde drengen her, her, her er dine biller.

Pige 4: Så, udenfor vinduet stod hun, 'wauuu.'

Lisbeth: Blev han bange?

Pige 4: Ja.

Lisbeth: Så fik hun sine biller? Og så gik hun hjem. Var der noget med, at I blev meget bange, da hunden sagde 'vuf'?

Pige 4: Ja.

Pige 3: Ja, jeg gjorde i hvert fald, da hun sagde 'wavy'.

Optagelser den 24. november 2005

Børn fortæller

Genfortælling

af Anne Sophie

Anne Sophie: En gang var der en tiger, og den tiger, den skulle ud på eventyr, og den skulle rejse med en fæl heks. Så kom de med en fugl, som var rigtig sød, den kom og hentede dem, og tog hinandens hænder. Så kom der en prinsesse, og hende prinsesse, hun skulle klappe af hende, og så klappede hun af dem, og så blev de gift, så...

Lisbeth: Vent, hvem blev gift?

Anne Sophie: Klods Hans og prinsessen. Og så klap.

Og så kom der en tiger, og den tiger var farlig, den kradse prinsessen, men hun var helt hvid og blå, da den kradse hende, fordi den var også hvid og grå. Og så blev den alligevel fulgt over til en heks, og så var det ikke en rigtig prinsesse, og så klappede de igen, og så blev hun tryllet tilbage igen. Nu er den historie færdig.

Fortælling i Fri fantasi

Inspireret af et par små sivsko og en trearmet lysestage

af Anne Sophie

Engang var der en pige, som var en prinsesse, og hun havde flotte møbler, og så havde hun så'en nogen hjemmefutter på. Hun skulle til at i seng, og hendes mor sagde, så lavet hun regning, og så sov hun. Så kom hun til at drømme om noget, at hun sov i skolen. Men da hun kom hjem, så drømte hun om noget, og så klappede de alle sammen, og drømte hun, at hun var til et bal, og så klappede de alle sammen. Og så kom hun til at, hun havde en lommelygte med, så kom hun til at gemme den et eller andet sted, og så kunne hun ikke finde den mere. Så blev forvandlede den væk. Og så ledte hun rundt om på sit værelset, dengang da hun kom hjem, og hun kunne bare ikke finde den. Så klappede de alle samme, hun var stadig til ballet. Fordi så skulle hun allerede ud, så kom prinsen ind i fin forklædning, og så klappede de alle sammen af prinsen, og så nejete han og bukkede, men de troede, de skulle blive gift, men han havde bare en lille tut.

Lisbeth: En lille tut?

Anne Sophie Ja, men prinsessen gad ikke ha' ham, dengang, han havde så'en et lille fnug.

Lisbeth: Et lille fnug? Hvor var det? Her.. på skulderen?

Anne Sophie: Ja, det var bare noget, han forvandlede om, han forvandlede først om til en fugl, og så forvandlede til en lille sten, pæn sten. Og så sagde han tak, fordi du ville hjælpe mig... og slut prut finale, nu historien ude.

Slut prut tønd, nu kan en ny begynde.

Optagelser fire måneder senere, den 29. marts 2006

Genfortælling

af Anne Sophie

Anne Sophie: Engang var der en Rødhætte, og hun skulle... Hun gik hjem. Så en dag sagde hendes mor: 'Mormor er syg, vil du ikke gerne lige tage vin og brød med ud til mormoren?' Det ville Rødhætte gerne, og så tog hun vin og brød med sig. Og sagde moren: 'Husk, at du ikke må. Mormor bor inden i skoven. Udenfor skoven. Ved siden af skoven.' Og så en dag.

Lisbeth: Hvad var det, hun ikke måtte? Eller, hvad var det, hun skulle?

Anne Sophie: Hun skulle hen til mormoren og give hende wienerbrød, fordi hun var syg. Og så gik hun videre, så mødte hun en ulv, og så. Nej, hun gik ud igen, så mødte hun. Så gik hun på vejen, og som moren sagde.

Lisbeth: Det forstod jeg ikke lige. Hun gik på vejen, på stien. Havde hendes mor sagt, at hun skulle gå der?

Anne Sophie: Ja, så mødte hun en ulv, og så gik ind i skoven og uden at se sig for. Så gik for.

Lisbeth: Gik hun ind i skoven?

Anne Sophie: Ja, så mødte hun en ulv, der sagde: 'Pluk lige nogen af de der blomster over.' Så sagde hun: 'Det var en rigtig god ide.' Og så skyndte ulven. Så plukkede. Så gik hun hen og plukkede blomster. Så skyndede ulven sig at gå hen til bedstemoren, hun åd bedstemoren. Nej, først tog hun bedstemorens tøj af i sengen, og så åd hun bedstemoren. Så tog ulven tøjet på, og ladet sig om, han var mormoren, og så skyndte han op og ligge sig i sengen.

Og dengang, da hun var færdig med at plukke blomster, gik hun videre og tog dem i hendes kurv, og så gik hun hen i huset. Da hun var nået frem, bankede hun på (der bankes flere gange på bordet), men hun hørte ingen lyd, og hun tænkte, mormor kan nok ikke høre mig, så gik hun ind af døren (lyd af dør, der åbnes).

Hun kiggede i køkkenet, der var der ikke nogen, hun kiggede i stuen, der var der heller ikke nogen, i soveværelset - så sagde hun, der var bedstemor. Så spurgte hun: 'Hvorfor har du så store øjne?' 'Det er fordi, jeg bedre kan se dig.' 'Hvorfor har du så to store hænder?' 'Det fordi, jeg bedre kan gribe dig,' så tænkte hun nå, gribe, sagde den lille. Så sagde hun: 'Hvorfor har du så en stor næse?' 'Det fordi, jeg bedre kan lugte dig.' 'Hvorfor har du så en en mund?' 'Det fordi, jeg bedre kan æde dig,' og så ædte hun. Øh, hvad var det nu, hun hed?

Lisbeth: Ulven?

Anne Sophie: Ulven åd Rødhætte. 'Haps,' sagde den lige, men pludselig kom der en jæger, og ham jægeren sagde: 'Jeg skal lige ind og kigge på Rødhætte, Mormor.' 'Jeg giver hende lidt wienerbrød', men så kiggede ejeren ind af døren. Så, så ejerne ulven, og ejeren skært. Nej, ejeren skudt ulven. Nej, ejeren skød ulven, og ud sprang prinsessen og mormoren.

Lisbeth: Så sprang de ud af ulvens mave?

Anne Sophie: Ja, ulven blev død, og de levede, de lykkelig til deres dages ende.

Fortælling i fri fantasi

Først inspireret af en andemor med ællinger, og bagefter af en indonesisk træmaske.

af Anne Sophie

Engang var der en ælling, og den ælling fortalte, men de andre små ællinger gad ikke have den store ælling. Så gik de efter ællingenmøren, selvom de ikke kunne lide hende. Møren havde sølvsko på, og de andre havde glas-sko på, de små. Og så gik de, men pludselig kom de til en hule, det var Sørrø. Det var de små børnehavebørn, der boede derinde, og de var farlige, fordi de havde et sted med masser af små børn. Der var farligt derinde, så gik de ind, de viste ikke, at der boede nogen farlige børn derinde. De små ællinger og de store ællinger gik ind til børnene, pludselig kom der et barn, et barn, et barn, et barn. Sådan masser af børn kom der forskellige huller ud. Og de lignede næsten øjne, de var så en ude, og så lignede de næsten hinanden, og de var også hinanden. Og så sagde de: 'Weding, weding,' det betød: 'Kom på dem, weding, og så kom de på dem, og så skyndte ælling sig ud af huset, der hvor børnehavebørnene var, og så løb de væk igen. Så sagde ællingemor: 'Vi tør ikke gå derned igen, vel små ællinger? Vi er altså kyllinger. Det er fordi, jeg ikke kan huske det, sagde ællingen til dem, til de små ællinger. Så gik de videre. Så mødte de en til hule, og så blev de forskrækket, fordi de var nemlig bange, der var en masse huler her, og der var en masse børnehavebørn, der lignede hinanden. Så var de faret vild, og alt var låst, fordi de havde nemlig en låser, og så var de faret vild, der var så mange børnehavebørn, men pludselig så de en hæk, og den hæk gik de op i.

Lisbeth: Ind i hækken?

Anne Sophie: Ja, de gik op af hækken og rutschede ned af hækken, nej kravlede op af hækken og rutschede ned af hækken, og pludselig var de i live.

Lisbeth: Havde de været døde?

Anne Sophie: Nej, og så, så de en gammel skur, det var et skur. Der gik de ind i, der stod en gammel mand. 'Hvad laver du gammel mand?' 'Ællinger, der kan snakke, og så løb manden, han troede, det var nogle farlige engle, så løb han, 'wauuuu'.

Lisbeth: Han blev bange, fordi ællingen kunne snakke?

Anne Sophie: Ja, nå, vi har da stadig madkurven, og der var masser af mad til ællingen og ællingenmøren. Så gik de ud til søen og på skovtur og spiste en lækker mad ved søen og skovturen. Slut prut finale. Tip tap tønd, nu kan en ny begynde.

Optagelser den 24. november 2005

Børn fortæller

Genfortælling

af Mikkel

Mikkel starter med at hente en tønde, og insistere på at hente en kølle, men vælger en hammer som kølle. Mikkel vil genfortælle en anden historie, end den, han har hørt samme dag.

Der var engang to nisser, nej en stor nissefamilie, og der var en nissemor og en nissefar og nissepiger og nisse-drenge. Og faren han. Far og mor og pigerne, de skulle ud i byen, og så skal I blive hjemme og passe på baby, babyungen. Og så sagde drengene: 'Nej det gider vi ikke, vi vil hellere ud og fiske.' Så sagde ... 'Nu skal I altså passe på den baby, ellers så får I med mig at bestille.' Så sagde de bare 'ja, ja,' og så gik de ud, og så sagde de, 'åh mand, jeg gider aldrig det her mere.'

Så fandt den ene på en idé. 'Aha, ved I hvad?' 'Nej, vi ved ikke hvad.' 'Vi kan putte baby i denne her tønde, og så kan vi gå ud og fiske og sætte låget på, så kan den kigge ud af det der lille bitte hul (han viser mig hullet), og så kan den få luft ind af det. Og så gjorde de det, tag låget af, putte baby i, tag låget på, og så gik de ud at fiskede.

De tog deres fiskestange og gik og gik og gik, og så smidt den ene fiskestangen ned, og så var der. Så kom der en fisk op, det var en fisk, og så smed de en anden fiskestangen ud, og der var der også bid, så trak de den op, syntes de.

'Ej, skal vi ikke tage at gå hjem, inden nissemor og nissefar og pigerne kommer hjem.' Og så sagde de: 'Jow, så går vi hjem.' Og så da de kom hjem, så stod, så nej, så sagde.

Nej, da nissefar og nissemor og nissepigerne kom hjem, så stod der en flok mennesker, og så øhmm og så øhmm. Og så, sagde han: 'Hvad foregår der her?' Og så tog han køllen. Det er den forheksede tønde, så skyndte de sig hen, lige pludselig var kommet hjem. 'Nej, ikke slå den i stykker, den er jo forhekset. Ikke slå den i stykker, de skal vi nok ordne.' Så ligede han køllen, og så tog de låget af og puttede baby ud. Det var den historie.

Lisbeth: Hvad sagde far til, at de bare var gået på fisketur?

Mikkel: Ingenting, han stod bare og kiggede.

Fortælling i fri fantasi

Inspireret af en bil og en nøgen mand. Han leger med tingene og sætter bevægelse på de to ting.

af Mikkel

Han ville så gerne ud og fiske, men det måtte han, ikke fordi hans bil, den kunne slet ikke køre. Men så prøvet han gik ud og se, hvad der var sket. Pumpe, pumpe op, pumpe, pumpe op, Pumpe, pumpe op, pumpe, pumpe op. Så prøvede han at se, om den kunne køre. 'Ænnn, ænnnnn' (billyd). Den kørte godt nok i fuld fart.

Så en dag sov han, og sov han, sov han i sin seng. Så gik han ud for at se, om den virkede nu. 'Nænn,' den gjorde det stadig ikke, men så gik han ind og spiste morgenmad, og gik han ud og kørte ud og fiskede. 'Nønnnn, nønnnn' (billyd), øh, jeg glemte min fiskestang. 'Nønnn, nønnnn' (bil lyd). Ind og hente min fiskestang og glemte min kurv. Hente. Hov, jeg glemte også lige min kroger. Så smidt han det ud. Så leger vi lige, det der er vandet. 'Plask.' Og så... poppel, og så smidt han den ud, og så øhmm, og så var der bid, og så trækkede han op, og så kom fisken op på hans hoved, og så puttede han den i igen, og så kom der en fisk op, og så puttede han den i, og så kørte han hjem.

Men så lige pludselig, så 'tjæ, tjæ' (lyde), så kunne billen ikke starte 'tjæ, tjæ' (lyd). Den kunne ikke starte, 'tjæ, tjæ' (lyd), så var han nødt til at kigge, hvad der var galt med den. Øh, lave, lave, lave. 'Tjøn, tjøn' (lyd, Mikkel kører med bilen over kassen), så spiste han aftensmad, og så sov han igen. Det var den. Hov, her er fiskene, og åh, jeg glemte også lige mine kroge og min fiskestang. Gå, gå ind og ned i kælderens med den. Det var det.

Optagelser fire måneder senere, den 29. marts 2006

Genfortælling

af Mikkel

Rødhætte, hun skulle ud til sin bedstemor, fordi hun skulle have noget mad med til hende, så'en en kage her med, og en flaske vin. Så sagde hun farvel, og så gik hun hen. Og hun måtte kun gå på vejen og i skoven. Det var over på den anden siden af skoven, hun boede. Ulven skyndte sig hen til bedstemoren og spise hende. Og så klædt han sig ud som bedstemor, og så ville han spise Rødhætte. Så spiste han Rødhætte. Så kom der en jæger, han ville ind og se, og så skudt han ulven, og så skar han maven op, og så hoppede først Rødhætte ud, og så bedstemor ud.

Lisbeth: Ud af maven på ulven?

Mikkel: Ja, fordi jægeren tog sin kniv og skar hul.



Fortælling i fri fantasi

Inspireret af et låg, en hårcurler og et fugleskræmsel. Han leger med tingene og sætter dem ovenpå hinanden.

af Mikkel

Mikkel: Da manden skulle hen til sit hus, troede han, der var en trappe, men han faldt ned og slog sit hoved. 'AV'. Så gik han hen til huset og hentede sin fiskestang, kørte ud og fiskede, men der blev ikke bid. Han var der hele aftenen, hele morgenen og hele natten, der kom ikke noget. Så kørte han hjem igen med fiskestangen, og hentede han sin golfkølle og kørte ud i sin golfbil, og så hentede han en ny golfkølle. Der er golf. 'Bang'. Så røg den i mål der, hvor man starter med at skyde. Så går han over og tager bolden op og spiller på den næste bane. 'Bang'. Den ryger lige ved siden af målet, så går han over til målet og skyder i potteren.

Lisbeth: Potteren?

Mikkel: Ja, en potter, så kører han lige hjem, fordi der var ikke flere baner. Han ville ind. Og så sov han, så var der nogen, der bankede på. Så gik han ned og åbnede, det var ham, der som han betalte til ned på golfbanen. Så sagde han: 'Hvem er du?'

'Jeg kom bare for at spørge, om du stadig har den der golfkølle?' 'Det har jeg, okay.' Så gik han igen, og så sov han igen. Så var det morgen, og han skulle have morgenmad og morgente, og så gik han ud og hentede sin fiskestang, for at kigge, om der var fisk nu. Så gik han ud. Så var der bid, træk op, så kom der en kæmpehaj. Så spiste han manden, så skar han bare hul i dens mave.

Lisbeth: Nåh, han lå inde i hajens mave?

Mikkel: Ja, han havde sin kniv, så han skar maven af den. Så kørte han hjem og gik op i sit tårn. Fordi han var en, der passede på togene. Og så gjorde han sådan, at der blev grøn lys, så kom der et tog 'fut, fut'. Så kørte futtoge, og så tog han orange igen, så kom der et nyt. Så gik han lige ned, for han skulle med toge ind, fordi det var ham, der styret toget, men det kunne derinde fra.

Lisbeth: Han kunne styre tårnet ude fra toget?

Mikkel: Ja, men der var ingen i, han kunne styre toget, for det var ham, der var chaufføren. Så kørte han lige 'nææænnn', hov (griner lidt), 'fut, fut,' men han kunne også trykke på knappen, så der blev grøn lys her. Så gik han ud og ind og trykkede, så det blev orange. Nu den slut.

Børn fortæller

Optagelser den 24. november 2005

Genfortælling

af Alex

Øhmm, der sod, sidt på. Mmrr. Kan nå, der stod der, hvordan en trylleformular, troldens hale blev til en raket. Den fløj, den stoppede aldrig.

Lisbeth: Du sagde, at den blev tryllet om, hvem gjorde det?

Alex: En heks.

Lisbeth: Og hvem var det, hun tryllede om?

Alex: Det var en kat, det var en kat, der var, øhhh. Den var ond, den riv. Den gjorde sådan her i sit eget hår.

Lisbeth: I sit eget hår?

Alex: Ja.

Lisbeth: Hvad tryllede hun katten om til?

Alex: En trolde.

Lisbeth: Kan du huske mere?

Alex: Nej..

Lisbeth: Du kan huske, der var en kat ude ved en heks.

Alex: Ja, jeg kan også huske en ting, der var også en ond heks. Hun ville gerne, han ville gerne til en anden læge i stedet for den onde heks, så gav den noget dejlig suppe, der smagte godt. Så var Hans og Grethe der også. De stod og grad.

Lisbeth: Hvorfor græd de?

Alex: Fordi deres, for de ikke viste, hvor deres far og mor var. Så de kom ind og fik nogen kæmpe pandekager. Og de spiste 'smask'.

Lisbeth: Var det inde ved heksen, de fik pandekager?

Alex: Ja. Så var der også en prinsesse, der var rød og grøn, og jeg ved ikke hvad.

Lisbeth: På hendes tøj?

Alex: På hendes kjole, og så det var fordi, der var en ært. Og så tryllet hokus pokus filli jokus og så var det. Så var ærten lige til en prins.

Lisbeth: Blev ærten til en prins?

Alex: Nej, det kan jeg ikke huske, og så sagde han: 'Vil du ride på min hest, så skal vi ride hen til kongeriget.'

Lisbeth: Sagde prinsen det?

Alex: Ja, hen til slottet. Så kan jeg ikke huske mere.

Fortælling i fri fantasi

Inspireret af en diamant og en kniv

af Alex

Der var en dum, dum, øhhh, dum røver, og han vil have den her (diamant). Og hvis der var nogen, der gik ind i stregen, så begyndte alle lågerne og lukke, så gik han ind. Og ved du hvad, den sagde, hvis, hvis, øhh, den kørt ned? Der sagde, den gammel, gammel, den var gammel, gammel.

Lisbeth: Sagde lågen det, når den kørte ned?

Alex: Ja. 'Prr...'

Lisbeth: Kom røverne ind og fik fat i diamanten?

Alex: Ja, og så kom politiet, men nogen af dem de fik stak hovedet af, og nogen af dem fik skært benene af.

Lisbeth: Fik politiet skåret hovedet af?

Alex: Ja, men så, men til sidst fik alle sammen fat i ham

Lisbeth: Røveren?

Alex: Ja, og politiet tog den her kniv og diamant af røverne. Men så det hel var bare til pynt til juleaften. Ved du hvad, tant og fjas betyder?

Lisbeth: Nej

Alex: Det betyder, man laver ballade. Ved du hvad, vi har hørt i fjernsynet? Tant og fjas til julefrokosten.

Optagelser fire måneder senere, den 29. marts 2006

Genfortælling

af Alex

Det fordi, der var en jæger, der skudt ulven.

Lisbeth: Var der en jæger, der skød ulven?

Alex: Ja, og så hakkede den maven af ham, af ræven.

Lisbeth: Hvordan startede historien?

Alex: Rødhætte skulle ud til sin bedstemor. Og så mødte han en ulv. Og så plukkede pigen blomster til sin mor. Og så skyndte ræven sig ind til bedstemor. Og så æd hun. 'Aggg'.

Lisbeth: Den åd bedstemoren?

Alex: Ja, så tog hendes tøj på, og da den kom ind, sagde den: (med lille stemme)

"Har du det godt bedstemor?" (Med skarp lille stemme) 'Nej, jeg har ej,' og siger hun: "Hvorfor har du så store øre?" 'For jeg bedre kan høre dig.' 'Hvorfor har du så store tænder?' 'Så nogen store fingre?' 'Så jeg bedre kan gribe dig.' 'Hvorfor har du så stor en mund?' 'For jeg bedre kan æde dig.' 'Aggvv'

Lisbeth: Så sprang den op og åd Rødhætte?

Alex: Ja, og så kom de andre der.

Lisbeth: Jægeren?

Alex: Ja, og så. Jeg må hellere op til bedstemor og så gå, gå og så han.

'BANG' (med lyd) skære maven af, og ud sprang Rødhætte og bedstemor.

Lisbeth: Ud af maven?

Alex: Hmmm.



Fortælling i fri fantasi

Inspireret af en skildpadden og en blå flaske. Han leger med tingene samtidig med, at han fortæller.

af Alex

Alex: En gang skulle den op og lede efter mad.

Lisbeth: Skildpadden?

Alex: Ja, men den viste ikke, at det der var trylledrik i (Viser, at den drikker af flasken).

Lisbeth: Så drak den af flasken?

Alex: Og så var den væk.

Lisbeth: Så var både skildpadden og den blå flaske væk?

Alex: Og, så druk den igen, så fik den vinger. Den drakkede, og så begyndte flasken at flyve selv. Og så hældt den alt. 'Schhh', ikke alt sammen, og så landet det oven i vandet, og trylledrikken røg, 'wuuvvv', (vender den på hovedet) 'plask'.

Lisbeth: Ned i en sø eller å?

Alex: I en stor flod. (Han viser vandet, der kommer op og fanger skildpadden.)

Lisbeth: Så sprang floden op og fangede skildpadden?

Alex: Hmm, ja. Den havde ikke fået noget at spise, men så gik den videre, så kom der lige en raket ned i dens skjold. 'Bang, pivv, bang'. Det var bare fordi, at den ramte noget højt oppe i luften.

Lisbeth: Skete der noget med skildpadden?

Alex: Ja, den tabte dens skjold, så tog den det sig ind i det.

Lisbeth: Så kravlede den ind i sit skjold igen?

Alex: Ja, og så, så den flasken igen. Så drakkede den, 'hmmmm'.

Lisbeth: Den drak og drak.

Alex: Så begyndte den at hoppe.

Lisbeth: Meget højt?

Alex: 'Plask'.

Lisbeth: Hvad røg den ned i?

Alex: En å, hvor der var en farlig haj. Den var så lang som derfra og helt herhen til. (Han viser længden.)

Lisbeth: Så lang?

Alex: Hmmm, nå. (Han viser, at hajen spiser skildpadden.)

Lisbeth: Så spiste hajen skildpadden?

Alex: Hmmm, men det var kun rigtig skjoldet, men den vidste ikke, den havde ædt den.

Lisbeth: Hajen vidste ikke, at den havde spist skildpadden?

Alex: Nej.

Lisbeth: Døde den, skildpadden?

Alex: Nej, hajen døde selv, fordi den fik. Den svømmede hurtig ind i. (Han viser, at den ligger nede på bunden.)

Lisbeth: Så lå den dernede og var død?

Alex: Ja, og ved du hvad? Jeg har set en dinosaur, der spiser en kæmpe fisk

Lisbeth: Er historien om skildpadden slut?

Alex: Ja.

Lisbeth: Så lå skildpadden derinde i maven på hajen nede på bunden?

Alex: Nej.

Lisbeth: Den lå da i maven på hajen?

Alex: Jo, men den slap ud, den gjorde så'en (viser det).

Lisbeth: Den svømmede rundt og kom ud?

Alex: Ja, den kunne ikke. Den kunne sejle i den der (peger på flasken). Så kom der pirater. En masse med dinosaur, der kommer. Om rummet. Om sand ned i flasken. Og op på en sten, men til sidst døde skildpadden.

Børn fortæller

Optagelser den 24. november 2005

Genfortælling

af Nana

Nana: Engang var der en lille pige, hun gik ud i en skov. Hun mødte en gang en heks, men hun var ikke spor ond. Så fik hun noget trylledrik med hjem. Men hun så sig lidt omkring, men hun kunne ikke se nogen spor vejen hjem.

Men så kom der. Så, så hun nogen spor, der lige så stille kom frem. De løb så stærkt, at man næsten slet ikke kunne se. Og så, mmm. Dengang hun fulgte efter sporen, så kom hun til et lys. Så kigget hun lige ind af vinduet, der var ikke nogen inde.

Lisbeth: Var det inde i et hus?

Nana: Ja, hun kigget lige ind, men der var ikke nogen hjemme, der stod bare et glas med biller.

Så gik der lidt, så åbnede døren helt af sig selv, men så kiggede hun bare ind, hun kiggede bag døren, der stod ingenting. Så kom hun i tanke om, at det var et spøgelseshus, mmm. Så, men der stod bare en radio på bordet, den var tændt. Men man kunne ikke engang se spøgelserne, selvom de var hvide.

Lisbeth: Man kunne ikke se dem?

Nana: Nej, de var så'en lidt visket ud.

Det var helt sort derinde, fordi spøgelse, de kommer kun i mørket. Men man kunne kun se lyste fra radioen, det var det eneste, man kunne se. Men så kom der et lys, hvor mon det kommer fra? Så kom der to lys på en gang, så kom der ikke mere lys, men så kom der tændt for loftet, så det blev helt mørkt igen. Men der lå en jakke på bordet, den kunne man se fra lyset fra radioen, man kunne lige se noget gult.

Lisbeth: Var hun ikke bange, pigen?

Nana: Nej. Det var mærkeligt, der lå en stor madras på bordet.

Bordet det var lige ved at brase sammen, det havde brækket, øhmm, de der ben havde så'en en lille revne.

Så gik hun ud, men så sagde det 'bum'. Så'en sagde det inde i huset. Så gik hun videre. Så kom hun til et hus igen. Så bankede hun på. Men der var ingen, der åbnede op. Så gik hun lidt rundt, men der var ingen vinduer, det var kun oppe i taget. Så kravlede hun lige op af stigen, så kiggede hun lidt rundt omkring. Nej, ikke på den led.

Så kravlede hun over på den anden side, der var også en stige. Nej, nej, der var heller ikke et vindue. Så kiggede hun for enderne, der var hellere, men der var et, så kiggede hun lige ind af loftet, der var heller ingen. Så, så hun noget lys, så skyndte hun sig ned, hun hoppede helt deroppe fra, fordi hun skulle godt nok skynde sig at se lyset, men dengang hun kom ned, men der kiggede hun ind, men der var ingen lys mere.

Men så hun, det var der lyset var henne, så kravlede lidt op af stigen, men den var alt for skrå, så stilt hun stigen lidt så'en hen til vinduet. Det var så'en lidt mindre. På skorsten lå der en pude, mærkeligt hus. Den gang hun gik ned, der kun hun rundt om hele huset, men der var ingen dør. De havde sat tapet for døre.

Så gik hun videre, så bankede det på igen, og så kom det igen med, det var en anden lyd. Der var to, der bankede på. Så kom der to på en gang. Hun var kommet til et nyt hus. Men så, så hun nogen, der dansede hula-hula, men lige da hun vendte sig om, der var de pist væk. Og hun ledet over det hel, men hun kunne ikke finde dem.

Lisbeth: Hvad var det, hun ikke kunne finde?

Nana: De der, dem der dansede hula-hula, men der var et lille øje, der kom frem, men hun nåede kun at se. Kun lige noget hvidt bagved. Så gik hun lidt videre, så bankede der noget på engang igen.

Lisbeth: Kom hun til et nyt hus?

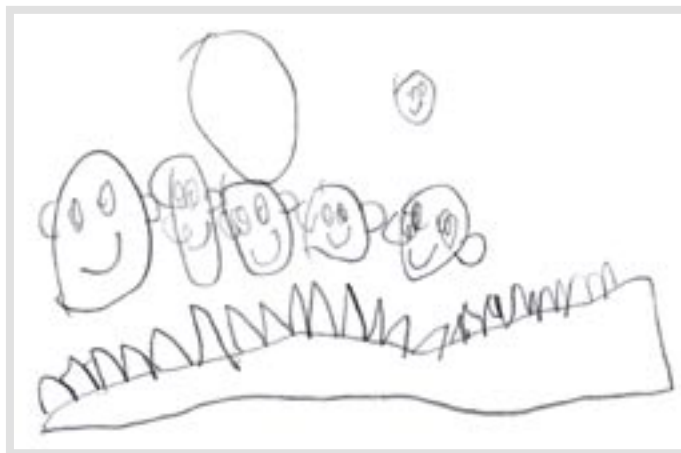
Ja, hun kiggede ind. Nej, hun turde ikke rigtig, men så hun så noget, der åbnede lidt, så åbnede det lidt. Det var et skab, så åbnede den anden låge, så gik hun ind i skabet. Så tog hun lige lommelygten, hvornår mon den lyser? Så kom der lys, så lyste hun ind i skabet. Der fik hun øje på noget, men det var ikke så stort, det var lidt lille. Så gik hun ud igen. 'Tramp', der var lang hen til døren, endelig var hun henne ved døren. Der stod noget foran døren, det var en bus. Så gik hun ind lige i bussen, men der var kun buschaufføren, så satte hun sig ind på forsædet. Så kørte han lidt mærkeligt, hun kunne ikke engang, hun tog lige solbriller på, den var så skarp, solen, hun var kommet hen i ørkenen.

Men der var en skorpion, skorpioner er jo orange, men hun syntes, den var sort. Det var, fordi hun havde sorte solbriller på, så tog hun dem af. Nå, så kunne hun kun se noget gult. Men så kom der noget frem. Så, så hun nogle tal. Så kom i tanke om, at man skulle finde vej op, man skulle træde på tallene, så kunne man komme helt op på toppen. Oppe på toppen der sad, der, ømm, var der – ingenting, men man kunne se højt udsigt.

Der var så lang ned, at hun næsten ikke turde at kravle ned. Men den side hun, den hun stod på, der måtte hun ikke kravle ned, fordi der var nemlig dybt vand. Så kravlede hun over på den anden side ... 'nej!' Bogstaverne, de var væk. Nå, så måtte hun se efter hendes spor, der var nogen, der havde putte sand ovenpå. Men hendes spor var dækket til, men så fandt hun nogle spor af dem, der havde dækket dem til, men hun fandt ikke vejen ud fra ørkenen, for der var så mange skorpionspor. Det var skorpionspor, der havde fulgt hende derhen. Nej, der var de heller ikke. Hun gik i sand, så det lød så'en. Lisbeth: Var det en lang historie? Nana: Hmm, men så stoppede hun, men så kom der en til, men det var ikke hende, der stampede. Det var nogen andre, så gik hun ud...

Lisbeth: Hvor var hun?

Nana: Hun var jo inde i ørkenen. Så gik hun ind i bussen igen, men det var den forkerte bus, så kørte den bus hende over til øhh, Frankrig. Der måtte hun gerne bade, men hun havde ikke badetøj med, så hun tog badebukser på, for hun havde kun badebukser med. Så er den historie slut.



Fri fantasi

Inspireret af en trold med strithår og en sten.

af Nana

En gang var der en trold, han gik ud i skoven, han tog ikke så store skridt, de var lille bitte. Men så, 'AV'. Han gik lige ind i en sten, og så slog han lige en koldbøtte over, men det var mange koldbøtter han slog, for den var meget meget høj.

Så gik han lidt videre. 'Av', så fik han til sten. Men så gik han bare udenom stenen, men den var så stor, at han næsten ikke kunne, men så gik han bare lige en anden vej, men han kunne næsten ikke se noget. Han troede, at den der sten var så lille, at han godt kunne komme udenom. Men så 'AV', han sad på stenen, men han fik en pind i foden, men han tog lige pinden ud, men han kunne ikke få den ud.

Så kom der en lille bitte, bitte mariehøne. Den syntes, den var så stor, at han kunne ride på den, men det kunne også. Han kunne lige ride over stenen.

Lisbeth: Så han sad ovenpå mariehønen?

Nana: Ja, så kom der en pigetrold. Den ene. Den, der dreng, den havde strithår, men pigen havde langt hår, det gik helt ned til jorden og gik helt op til stenen. Men så på et højt bjerg, og så de andre kunne lige svinge sig op. Men det gjorde slet ikke ondt, men noget af håret faldt af.

Lisbeth: Slog hun håret ud, så de kunne kravle op af hendes hår?

Nana: Ja, men der kom ikke noget hår af, men det gjorde lidt ondt. Ham med strithår, han kunne selv, han havde lige så'en noget hår, så han kunne lige binde, han gik lige lidt op, nu havde han havde spidse sko på. Pigen havde rottehaler nu, så, det, men så, så hun bare op i luften.

Det var to drenge, der hev hende. Det var to drenge, der smed rundt med hende, men hun syntes, det var sjovt. Så stoppede de, så fik hun lige en karruseltur. Så fik hun strithår, så lavede hun sit hår fint igen. Så gjorde hun lige så'en her, så det så ud, som hun havde ble på. Lisbeth: Hun tog håret mellem benene?

Nana: Mm, ja og på hoften.

Lisbeth: Er historien færdig Nana?

Nana: Næh, jeg skal. Den med strithåret, den hang nu i et træ, den havde lige bundet sit hår rundt om en gren, så begyndte den at snurre rundt og rundt og rundt og rundt. De to drenge, det var en, der havde bundet den.

Lisbeth: Oppe i træet?

Nana: Nej, der havde bindet knuden op, og så snurrede han den lille trold rundt. Han fik lige en karruseltur mere. Så kom det igen, så fik han mange, mange, han fik mange, mange ture, så mange, at han var næsten helt rund-tosset.

Lisbeth: Så mange gange blev han svinget rundt?

Nana: Ja.

Lisbeth: Kan du gøre historien færdig Nana?

Nana: Men, så kom han, så faldt han ned på jorden – bum. Så gik han hen til en træstamme. (Hov, nu tabte jeg trolden).

Lisbeth: Hvad skete der med troldedrengen og troldpigen?

Nana: De blev kærestere. Så er den færdig.

Optagelser fire måneder senere, den 29. marts 2006

Genfortælling

af Nana

En gang var der en pige, der var 6 år. Og hendes bedstemor havde lavet en lille rød hat til hende. Og hun gik hele tiden rundt med den, så derfor blev hun kaldt Rødhætte. Og så sagde hendes mor, om hun ikke gerne ville gå hen til bedstemor og giv hende noget at spise, fordi hun ikke rigtig kunne lave noget selv. Og så pakkede hun en lille kurv, og så skulle Rødhætte af sted. Og sagde hendes mor, at hun skulle husk at gå på vejen, ikke gå fra, men kun på vejen. Og så gik hun ud i skoven og lige den vej, som hendes mor havde sagt, hun skulle gå, men så mødte hun en ulv. Den sagde: 'Kunne du ikke tænke dig og plukke de blomster, der er her i skoven?' Og så gik hun hen og plukkede nogen blomster, og så imens hun plukkede blomsterne, løb ulven hen til bedstemorens hus. Og så tog han tøjet af hende og slugte hende. Og så tog hun tøjet på og lagde dynen godt op. Og så løb den lille Rødhætte hen og bankede på døren (banker to gang i bordet). Og så, så øh, så bankede det på døren. Og så, der var ingen, der svarede, så gik hun bare ind og sagde: (laver stemme om) 'Bedstemor, hvorfor har du så en nogen store ører?' 'Sådan jeg bedre kan høre dig,' sagde ulven. Så sagde Rødhætte: 'Hvorfor har du sådan en stor næse?' 'Det er sådan, jeg bedre kan lugte dig.' 'Så sagde lille Rødhætte: 'Hvorfor har du sådan nogen store øjne?' 'Det er sådan, jeg bedre kan se dig. Så sagde Rødhætte: 'Hvorfor har du sådan nogen store hænder?' 'Det er sådan, jeg bedre kan gribe dig.' 'Og bedstemor, hvorfor har du sådan en stor mund?' 'Det er fordi, jeg bedre kan æde dig.' Og så slugt han Rødhætte, og så lagde han sig til at sove. Og så, så, mmm, så kom der en jæger ind og skudt hul i mave og skar maven op, og så sprang først Rødhætte ud og bagefter bedstemoren, og så puttete de sten ind i maven på den store stygge ulv. Og bedstemor sydede maven sammen igen, og så dengang ulven stod op, så kunne han næsten ikke rejse sig op, fordi hans mave var så tung og tyk. Så han blev nødt til at sidde ned hele tiden.

Fri fantasi

Inspireret af en bil og et smykke med udskårne mennesker på.

af Nana

Engang var der en prinsesse, hun havde et smykeskrin, og der lå der en lille smykke. En lille halskæde med et smykke på, hvor der var en prinsesse, der kyssede en prins, og så var prinsen, var der en ung fyr, som kørte i sin motorbil. Og så kom der en prins ridende på sin hest, og så kom de hen og friede til prinsessen. Og hun valgte ham med hesten, og så kunne ham med motorbilen få en af hofdamerne, og han valgte en af hofdamerne, og dem, der levede i motorbil, kørte i motorbil, og dem, der lever på hesten, de red på hesten og så, hmmm, så. Kongen han blev så glad, fordi han fik et barn, og så kom mange mennesker og skulle se dem blive gift, og så levede de lykkeligt til deres dages ende.

Børn fortæller

Optagelse den 30. januar 2006

Genfortælling

af Martin

Lisbeth: Kan du huske, at Elsebeth har fortalt historie?

Martin: Ja.

Lisbeth: Hvad handlede den om?

Martin: En skildpadde.

Lisbeth: Hvad gjorde den?

Martin: Gik ind i et hus, hvor der boede en heks.

Lisbeth: Uh, hvad skete der med skildpadden?

Martin: Ikke noget.

Lisbeth: Var hun en sød heks?

Martin: Hmmm.

Lisbeth: Hvad lavede heksen inde i huset, kan du huske det?

Martin: Mnnn.

Lisbeth: Hvor var skildpadden? Var den i sengen, eller på et bord.?

Martin: Den sad nede på gulvet.

Lisbeth: Hvad lavede den?

Martin: Ikke noget.

Lisbeth: Fik den noget at spise, da den var derinde?

Martin: Ja, hun tabte krummer på gulvet.

Lisbeth: Sad heksen på en kontorstol?

Martin: En gyngestol.

Lisbeth: Hvad lavede hun i den?

Martin: Det ved jeg ikke, for hun havde ingen bog.

Lisbeth: Sagde det en lyd? Gik hun hen til et skab med en masse flasker?

Martin: Det gjorde hun også.

Lisbeth: Hvad var der i flaskerne?

Martin: Fire forskellige farver. Hun hældte fem dråber i en hver skål.

Lisbeth: Hældte hun mere i?

Martin: Hmmm, og i den røde kom hun til at hælde for meget i.

Lisbeth: Hvad skete der så?

Martin: Det hele - eksl.. hele huset eksploderede.

Lisbeth: Døde hun så?

Martin: NEJ.

Lisbeth: Hvad så med skildpadden?

Martin: Den nåede også at komme ud.

Fortælling i fri fantasi

Inspireret af en nød og et lille spyd.

af Martin

Lisbeth: Kan du finde på en historie om de to ting?

Hvad hvis jeg hjalp?

Vil du ikke fortælle?

Martin ryster på hovedet

Jeg prøver med "Prinsessen på ærten". Martin kender den, men kan ikke huske den. Nøden kan være ærten!

Lisbeth: Hvad gjorde de med ærten?

Martin: De lagde den lige under hendes seng.

Lisbeth: Hvad skete der med hende?

Martin: Ikke noget.

Lisbeth: Kan du godt lide at få fortalt historier?

Martin: Ja

Optagelse to måneder senere den 27. marts 2006

Genfortælling

af Martin

Lisbeth: Kan du huske, hvad den handlede om? Var det om en trolde?

Martin: En heks.

Lisbeth: Hvad lavede heksen? Var det en ond heks?

Martin nikker.

Lisbeth: Hvordan var hun ond?

Martin: Det ved jeg ikke.

Lisbeth: Tryllede hun nogen om?

Martin ryster igen på hovedet: Hun ville stjæle.

Lisbeth: Hvad ville hun stjæle?

Martin: Et barn.

Lisbeth: Fra hvem?

Martin: Jeg ved ikke engang, hvad det hedder, for det er ikke ægte.

Lisbeth: Er det ikke et ægte barn? Hvad var det så?

Martin: Det var ikke et barn, der findes.

Lisbeth: Hvor stjal hun barnet?

Martin: Det ved jeg heller ikke.

Lisbeth: Hvad skete der med barnet?

Martin: Han sov bare.

Lisbeth: Var det en dreng?

Martin nikker: Han sov bare.

Lisbeth: I sin seng?

Han nikker.

Lisbeth: Kom heksen ind?

Han nikker.

Lisbeth: Hvad skete der?

Martin: Hans mor kom med en kniv og kastede den.

Lisbeth: På heksen?

Han nikker.

Lisbeth: Ramte hun?

Han nikker.

Lisbeth: Døde heksen?

Martin ryster på hovedet.

Lisbeth: Hvad skete der så?

Martin: Det ved jeg ikke, for det fortalte hun ikke.

Lisbeth: Men drengen lå i sin seng og sov, og så kom heksen for at stjæle drengen, så hørte moderen det. Men hun kunne ikke stjæle drengen?

Martin: Fordi hendes far og mor kom ind og 'slåssede'.

Lisbeth: Nå, de sloges med heksen?

Martin nikker.

Lisbeth: Hvad gjorde heksen?

Martin: Hun sagde bare noget.

Lisbeth: Hvad sagde hun?

Martin: Det kan jeg ikke huske.

Lisbeth: Løb hun væk derfra?

Han nikker.

Lisbeth: Løb hun alt, hvad hun kunne?

Han nikker.

Lisbeth: Hvor løb hun hen?

Martin: Det ved jeg ikke. Den er ikke længere.

Lisbeth: Kan du fortælle mig hele historien?

Martin ryster på hovedet.

Lisbeth: Altså, der var en dreng, der lå og sov. Ved du, hvad han hed?

Martin ryster på hovedet. Nåhe, jo han hedder Peter.

Lisbeth: Peter lå og sov i sin seng, og så kom der en heks, der ville stjæle ham. Så kom moren og faren. Var det moren, der havde en kniv, stak hun den ind i heksen?

Martin: Nej, hun kastede.

Lisbeth: Og den ramte

Martin nikker

Lisbeth: Og så løb hun derfra?

Han nikker.

Fortælling i fri fantasi

af Martin

Lisbeth tager drengeting op af tasken og stiller det på bordet foran Martin.

Lisbeth: Kan du lave en historie ud af en af disse ting?

Han kigger nysgerrigt, men ryster på hovedet.

Martin: Hvordan kan man lave en historie ud af den her? (En blå flaske)

Lisbeth: Jo, der var engang en dreng, der drak af denne flaske, og der var trylledrik i den. Langsomt blev han lavet om til et monster.

Lisbeth laver klør mod Martin, der hopper tilbage. Han var med i den lille historie.

Lisbeth: Kan du huske nogen historier?

Martin ryster på hovedet.

Lisbeth: Fortæller din mor og far historier? Læser de i bøger for dig?

Han nikker.

Lisbeth: Hvilke historier hører du?

Martin: Almindelige bøger.

Efterskrift

I bagklogskabens klare lys

af Else Møller

Fra min side er projektet en slags pionerarbejde. Jeg havde ingen teori og heller ikke meget erfaring i projektarbejde. Lisbeth havde en god idé, og min erfaring med Lisbeth er, at hendes gode ideer er meget frugtbare. Så det var bare om at gribe den og klø på.

Jeg har nu fået følgende erfaringer i projektforløbet:

- Giv god tid til projektbeskrivelse, og lad eventuelt andre se den igennem og kommentere den.
- Det kræver, at personalet bakker op om ideen.
- Ansøg om finansiering i god tid, og søg mange steder. (Eller, hav is i maven og begynd uden). Nogle steder har været flere måneder om at svare os.
- Lav en tjekliste på parter, som kan involveres og hjælpe. Vi glemte i farten talepædagogerne.
- En tekstforfatter er guld værd.
- Det var svært at få forældrene med og mere tidskrævende, end vi havde beregnet.
- Tænk langsigtet, der er mange faktorer, der spiller ind. Personligt har jeg været sygemeldt to gange to måneder. Men har mødt forståelse hos dem, som har bevilget penge, og har fået trukket deadline.
- Hav ikke tusinde andre projekter i gang samtidig!

Der er mange, mange flere ting og erfaringer i projektforløbet, der ikke kan beskrives, men som mærkes som masser af glæde entusiasme, begejstring og gode grin. Det er skønt at være pædagog.

Stor tak til:

Lisbeth Nielsen, en hel masse titler blandt andet instruktør, underviser, pædagog, men allermest en ildsjæl.

Annemarie Winter, tekstforfatter.

Mitten Ferrar, layout.

Heibel Godsk, opsætning.

Linda Lourcing, korrekturlæser.

Lene Brok, psykolog og forfatter.

Bo Skovgaard, chef på socialforvaltningen, Randers Kommune.

BUPL og SL-udviklingsfonden.

Alle børn i børnehaven og deres forældre.

Og den allerstørste tak til personalet; det var jeres indsats, der skabte "Ælle Bælle".

